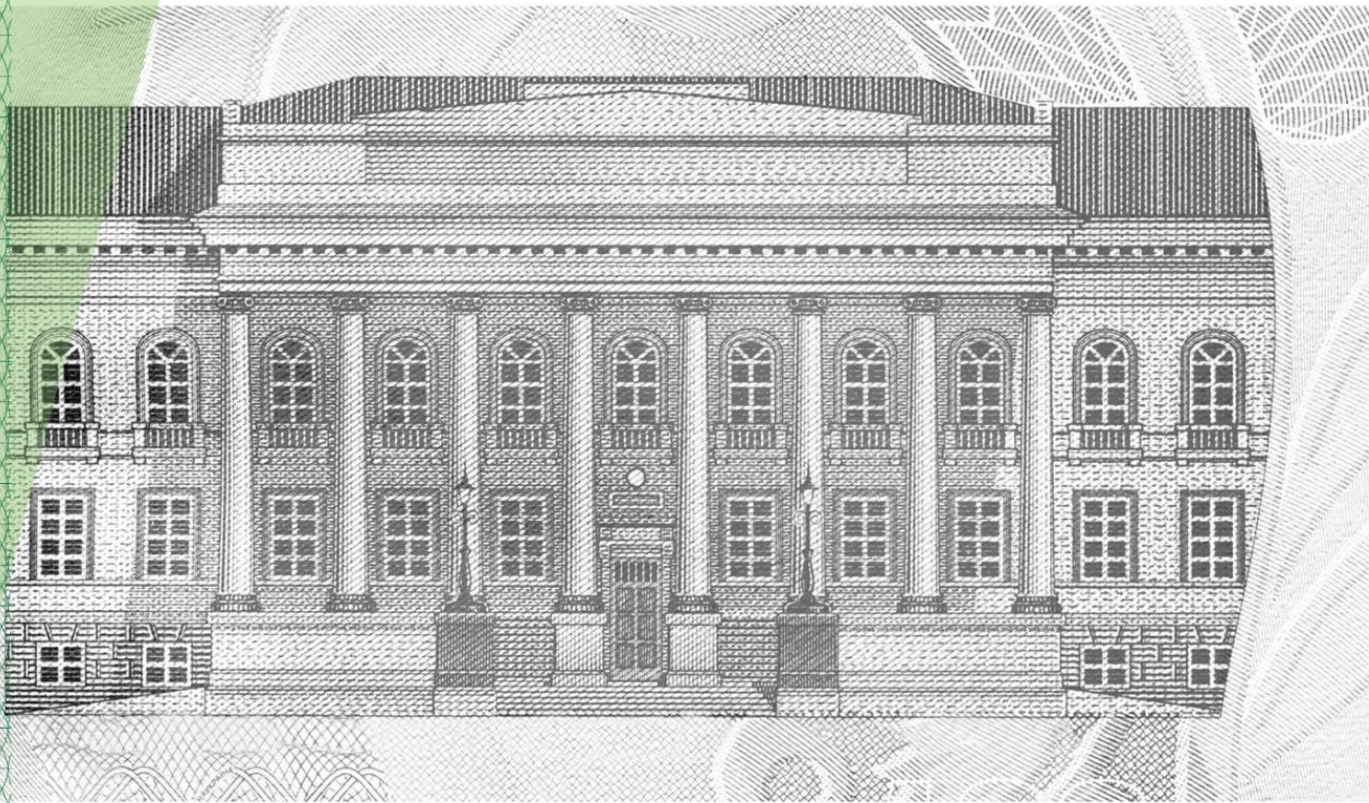

Національний
банк України

Звіт про фінансову стабільність

Червень 2024 року

Звіт про фінансову стабільність (далі – Звіт) – ключова публікація Національного банку України (далі – Національний банк). Його мета – поінформувати про наявні та потенційні ризики, які можуть загрожувати стабільності фінансової системи України. Цей випуск надалі фокусується на актуальних ризиках для фінансового сектора та економіки України в умовах затяжної повномасштабної війни. Також Звіт містить рекомендації органам влади і фінансовим установам, спрямовані на протидію ризикам в умовах воєнного часу та підвищення стійкості фінансової системи до них.

Звіт адресовано насамперед учасникам фінансового ринку та всім, хто цікавиться питаннями фінансової стабільності. Його оприлюднення підвищує прозорість та передбачуваність макропруденційної політики, допомагає сформувати довіру суспільства до неї, відтак сприятиме Національному банку в управлінні системними ризиками.

Цей Звіт схвалено Комітетом з фінансової стабільності 18 червня 2024 року.

Зміст

Головне	4
Індекс фінансового стресу	6
Частина 1. Зовнішні умови та ризики	7
1.1. Тенденції зовнішнього середовища	7
Частина 2. Внутрішні умови та ризики	10
2.1. Макроекономічні та фіскальні ризики	10
2.2. Реальний сектор та пов'язані ризики	13
2.3. Ринок нерухомості та іпотечне кредитування	16
2.4. Домогосподарства та пов'язані ризики	19
Частина 3. Умови та ризики банківського сектору	21
3.1. Карта ризиків фінансового сектору	21
3.2. Ризик ліквідності та фондування	22
3.3. Ризик корпоративного кредитування	24
Вставка 1. Програма “Доступні кредити 5-7-9%” потребує фундаментальних змін	27
Вставка 2. Відновлення якості NPL – несистемне явище	29
Вставка 3. Зміна регуляторних вимог до визначення непрацюючих активів	31
3.4. Ризик роздрібного кредитування	33
3.5. Ризик прибутковості	36
3.6. Ризик достатності капіталу	39
Вставка 4. Як банки України оцінюють кліматичні ризики	42
Рекомендації	44
Абревіатури та скорочення	46

Головне

Банки зберігають фінансову стійкість, довіру клієнтів, збільшують кредитування бізнесу і населення, а також дедалі більше долучаються до фінансування дефіциту бюджету. Властиві банківській діяльності ключові ризики залишаються помірними, а запаси капіталу та ліквідності гарантують неперервність роботи банківської системи навіть в умовах затяжної війни. Банки й надалі визначають війну як ключовий системний ризик, що впливає на їхню поточну роботу та довгострокові стратегії розвитку.

Міжнародна підтримка України зберігається, а останнім часом зростає вірогідність її розширення у майбутньому. Країни G7 досягли принципової домовленості про пакет фінансової допомоги Україні обсягом близько 50 млрд дол., забезпечений надходженнями від знерухомлених російських активів. Ці кошти зміцнюють фундамент для макроекономічної стабільності в наступні роки. Водночас поступ у проведенні запланованих реформ сприяє вчасному надходженню фінансових ресурсів від ЄС, МВФ та інших партнерів.

Значна міжнародна фінансова підтримка залишається запорукою контрольованості макроекономічних ризиків, що, зокрема, виникають через значний дефіцит державного бюджету та структурний дефіцит на валютному ринку. Зі свого боку уряд здійснює кроки для ефективнішого акумулювання надходжень та поступового скорочення дефіциту. Надходження коштів від партнерів, що поповнюють міжнародні резерви, дають змогу Національному банку ефективно згладжувати коливання на валютному ринку та уможливили рішучі кроки з валютної лібералізації: у травні було скасовано низку обмежень для бізнесу. Послаблення не створили значного тиску на валютному ринку, але надалі сприятимуть поліпшенню інвестиційного клімату.

Економіка в цілому зберігає стійкість до воєнних шоків, однак ризики посилилися. Вища інтенсивність бойових дій, руйнування енергетичної інфраструктури та дефіцит електроенергії, брак кваліфікованих кадрів погіршили очікування бізнесу. Це стримує темпи зростання реального ВВП – за квітневим прогнозом Національного банку вони уповільняться до 3% цього року. Підприємства відкладають плани з нарощування виробництва та інвестицій, тож їхній попит на кредити залишається помірним. Попри все, посилюється конкуренція бізнесу за працівників, це один із факторів зростання середніх зарплат та доходів населення в цілому. Відповідно це підживлює споживчі настрої та створює передумови для зростання кредитного попиту населення. Інфляція перебуває на низькому рівні. Її сповільнення сприяло подальшому зниженню процентних ставок в економіці. Надалі очікується, що інфляційний тиск посилиться. Та незважаючи на це, все ще залишається помітний простір для зниження ринкових ставок у відповідь на недавні кроки Національного банку з пом'якшення монетарної політики.

Завдяки зростанню доходів населення та бізнесу збільшуються кошти на їхніх рахунках у банках, передусім у гривні. Вони переважно перетікають у високоякісні ліквідні активи, що сягають понад третину чистих активів фінустанов. Тож банки зберігають високі показники ліквідності – коефіцієнт LCR в усіх валютах в середньому вже більш як утричі перевищує мінімальні вимоги. Сплата податку на прибуток за минулий рік за підвищеною ставкою знизилася вкладення банків у депозитні сертифікати овернайт. Помітне зниження дохідності безризикових інструментів в останні місяці спонукало банки нарощувати частку ОВДП у високоякісних ліквідних активах. Банки прагнуть зафіксувати привабливу для них дохідність на довше. Тож банки значною мірою долучаються до фінансування дефіциту бюджету. Загалом банки зберігають значний запас міцності для управління ризиками ліквідності, хоча ймовірність їх реалізації є низькою.

Банки надалі нарощують обсяги гривневих кредитів бізнесу – річні темпи зростання у квітні становили 12%. Темпи відповідають планам банків на цей рік. Швидше зростає портфель кредитів малим та середнім підприємствам, банки намагаються залучати нових клієнтів. Водночас попит з боку бізнесу обмежується повільним відновленням економіки, перебоями в постачанні електроенергії та все ще високими воєнними ризиками. Кредитний портфель банків зберігає високу якість, боргове навантаження боржників прийнятне. Умови кредитування надалі поліпшуються, зокрема дешевшають позики: за рік ставка за новими кредитами бізнесу знизилася майже на 4 в. п. – до близько 16%. Кращому доступу до кредитів сприяє використання банками інструментів розподілу кредитних ризиків, передусім від уряду та МФО. Поступово зростає роль ринкового несубсидійованого кредитування поза програмою державної підтримки

“Доступні кредити 5-7-9%”. Це позитивна тенденція, і спрямування програми має зосереджуватися дедалі більше на фінансуванні інвестиційних проєктів.

Попри позитивні тенденції кредитування останніх кварталів, банки ще повноцінно не пристосували цю функцію до умов воєнної економіки. Тож НБУ разом із міністерствами розробив Стратегію з розвитку кредитування. Стратегія визначає першочергові кроки як для активізації кредитування в умовах війни, так і розвитку інфраструктури кредитного ринку в перспективі. Реалізація стратегії посилить роль банківського сектору в задоволенні потреб економіки для протипу агресору та повоєнного відновлення.

Населення дедалі активніше користується позиковими коштами: співвідношення кредитів та витрат на споживання наближається до історично найвищих показників. Відповідно обсяги позик стрімко зростають, найшвидше збільшується іпотечний портфель, хоч і з дуже низького рівня. Банки, що займаються незабезпеченим кредитуванням, продовжують пошук нових клієнтів та нарощують середній розмір кредиту. Лідирують у сегменті традиційно пара банків. Натомість небанківські кредитори зіткнулися з труднощами в запровадженні нових вимог до відповідального кредитування. Це стримує зростання їхнього портфеля, тож його рівень все ще нижчий, ніж до повномасштабного вторгнення. За рік банки наростили іпотечний портфель майже вдвічі завдяки державній програмі “єОселя”. Умови програми змінили профіль іпотечного кредиту порівняно з довоєнними показниками: розмір власного внеску домогосподарств знизився, а строк кредиту збільшився. Для повноцінної оцінки якості нового портфеля знадобиться час.

Нарощення кредитного портфеля підтримує процентні доходи банків, хоча їхньою основою залишаються процентні платежі за безризиковими інструментами. Рух процентних ставок вниз знизив дохідність активів. Але його помітно сповільнила зміна структури активів на користь довгих інструментів із вищою дохідністю. Депозитні ставки також знижувалися, однак вартість фондування залишається відносно сталою. Тож чиста процентна маржа ледь знизилася з рекордно високих минулорічних показників. Хоча простір для зниження ринкових ставок зберігається, надалі воно буде поступовим, тож ризики для маржинальності банків знижуються. Якість кредитного портфеля поліпшується. Рівень дефолтів як у корпоративному, так і в роздрібному сегментах знижується, тож відрахування банків у резерви низькі. Втрати від кредитного ризику залишаються помірними, а адміністративні витрати банки нарощують стримано. Тож різка зміна прибутковості фінустанов найближчими роками малоімовірна.

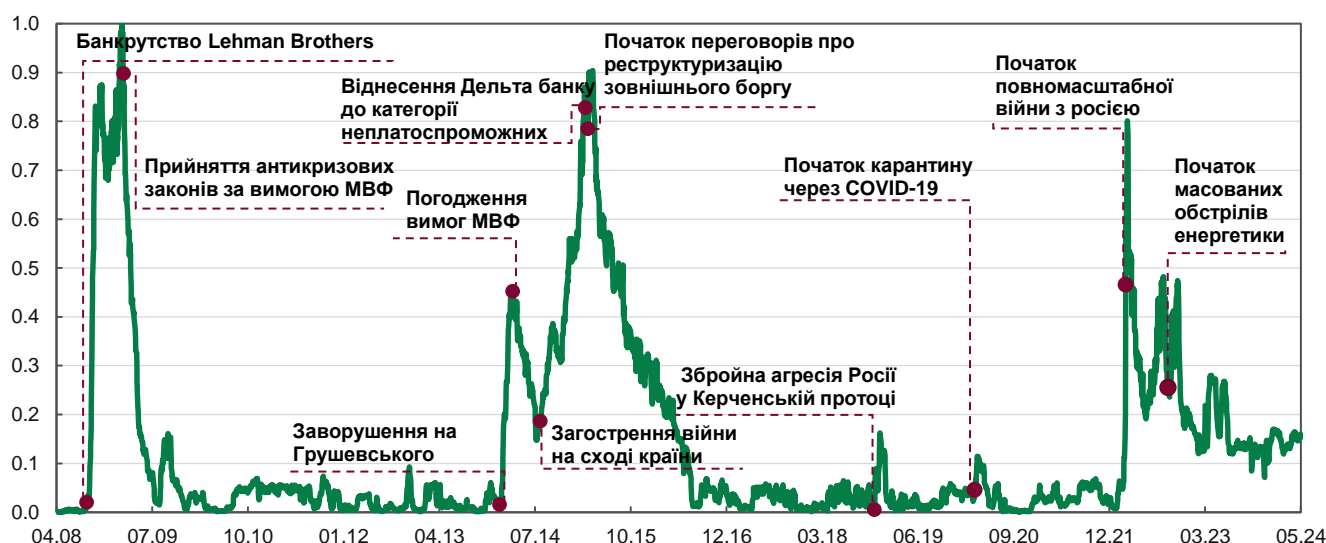
Стійка прибутковість сприяє сталому нарощенню капіталу банками. Це дає НБУ змогу надалі впроваджувати регуляторні вимоги відповідно до європейських стандартів. Із серпня банки покриватимуть капіталом усі ключові ризики повною мірою: кредитний, ринковий та операційний. Також вони перейдуть на нову структуру регулятивного капіталу. Щоб банки мали достатній час для комфортного виконання оновлених вимог, НБУ запропонував перехідні норми. Нові вимоги підвищують стійкість банків до реалізації неочікуваних збитків, тоді як перехідні норми збільшать спроможність банків нарощувати кредитний портфель.

Індекс фінансового стресу

Протягом першої половини року Індекс фінансового стресу¹ (ІФС) залишався на високому рівні. Найбільшим знову був внесок субіндексу державних цінних паперів. Дохідність українських суверенних єврооблігацій перебуває на історично високих рівнях, а в останні місяці дещо зростає. Водночас суттєве зниження дохідностей за внутрішніми запозиченнями уряду збалансували значення субіндексу. Валютний субіндекс поволі зростає протягом весни з огляду на поступову девальвацію гривні. Підвищення дохідностей облігацій українських компаній призвело до незначного зростання рівня субіндексу корпоративних цінних паперів, який, проте, залишається низьким. Натомість субіндекс поведінки домогосподарств дещо зменшився протягом останнього півріччя завдяки зниженню ставок за депозитами. І без того низькі показники банківського субіндексу дещо поліпшилися в останні шість місяців завдяки поступовому зниженню облікової та міжбанківських ставок.

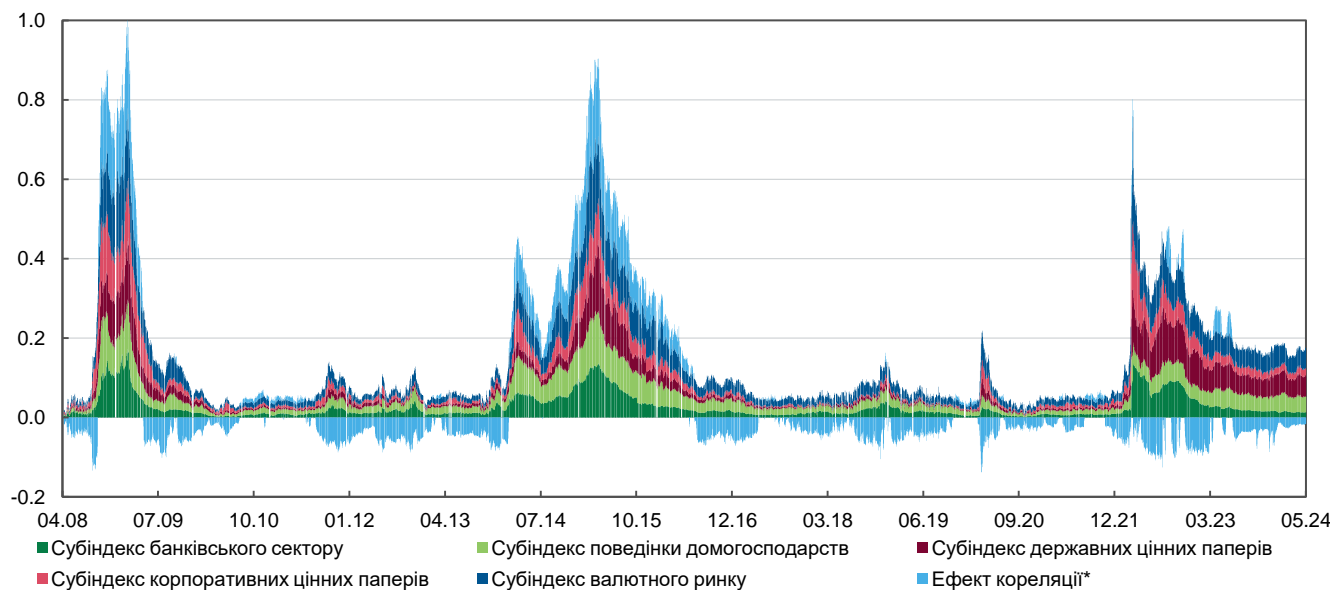
ІФС відображає виключно поточний стан справ у фінансовому секторі та не вказує на майбутні ризики в короткостроковій чи довгостроковій перспективі.

Графік ІФС1. Індекс фінансового стресу

Джерело: НБУ.

Графік ІФС2. Декомпозиція Індeksu фінансового стресу

* Ефект кореляції – внесок поточної кореляції між субіндексами порівняно із середньою за весь період спостережень.

Джерело: НБУ.

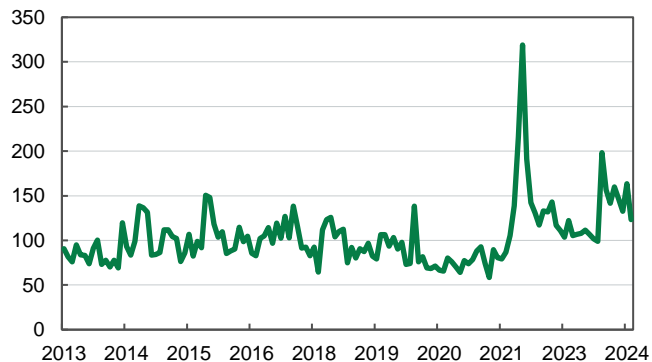
¹ Filatov, V. (2021). *A New Financial Stress Index for Ukraine*. *Visnyk of the National Bank of Ukraine*, 251, 37–54. <https://doi.org/10.26531/vnbu2021.251.03>.

Частина 1. Зовнішні умови та ризики

1.1. Тенденції зовнішнього середовища

Війна та пов'язані з нею ризики надалі захмарюють прогнозний горизонт. Анонсована міжнародна допомога покриває потреби України в зброї та фінансуванні бюджету на цей рік, проте обсяги підтримки на наступні роки поки незрозумілі. Значним досягненням стало нещодавнє рішення країн G7 надати Україні фінансову допомогу, забезпечену майбутніми доходами від знерухомлених російських активів. Загальна геополітична напруженість та фрагментація міжнародної торгівлі посилюють невизначеність. Зростання економік країн-партнерів поступово поживляється, проте ціни на товари українського експорту залишаються порівняно низькими.

Графік 1.1.1. Індекс геополітичних ризиків (GPR)

Джерело: Dario Caldara and Matteo Iacoviello.
<https://www.matteoiacoviello.com/gpr.htm>

Ситуація на фронті важка, проте міжнародна допомога дає змогу протистояти агресору

Воєнні дії не вщухають, а навесні росія посилила атаки: розпочала новий наступ на Харківщині, знищила кілька населених пунктів в Україні та дещо посунула фронт на свою користь. Ворог акумулює сили для нових наступів. Навесні країна-агресор поновила терористичні повітряні атаки на енергетичну та іншу цивільну інфраструктуру, зруйнувала майже всю теплову і значну частину гідроелектрогенерації.

Зараз підтримка України зарубіжними партнерами знову посилюється. Розблоковано військову допомогу від США, наблизилася перспектива надання Україні авіації, збільшилися обсяги постачання іншого озброєння. Україна підписала безпекові угоди вже з 17 країнами світу, зокрема з усіма країнами G7 включно із США, готуються нові угоди. Ці домовленості забезпечуватимуть довготривалу співпрацю та озброєння сил оборони України. Разом із розширенням внутрішнього випуску військової продукції та додатковою мобілізацією це підвищує спроможність успішної протидії ворогу.

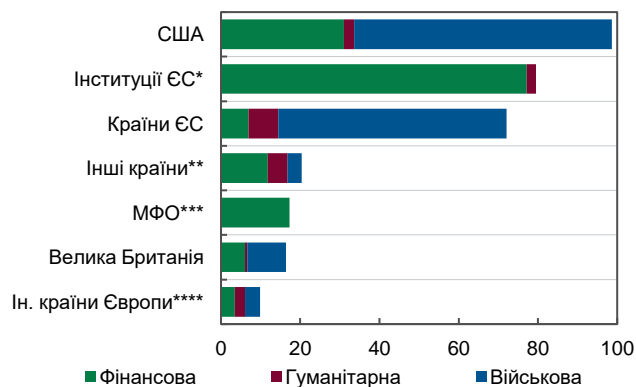
Триває міжнародна дискусія про українську формулу миру. Важливим етапом став Саміт миру, який відбувся у Швейцарії. Цей захід зібрав майже сотню країн та міжнародних організацій, включно з більшістю країн G20. Більшість учасників підтримали мирні пропозиції України, зокрема принципи забезпечення ядерної та продовольчої безпеки. Планується проведення нових самітів.

Паралельно напруженою надалі залишається безпекова ситуація у світі, передусім – на Близькому Сході. З одного боку, це відволікає увагу та ресурси партнерів, що могли би адресуватися Україні. З іншого боку, геополітична напруженість змусила країни усвідомити комплексність загроз демократії у світі та подвоїти зусилля з посилення власної обороноздатності та підтримки України.

Системна міжнародна фінансова підтримка відновилася

Фінансова допомога від партнерів України залишається значною та відновила ритмічність. Погоджено програму Ukraine Facility, яка передбачає отримання фінансової допомоги від ЄС обсягом 50 млрд євро протягом чотирьох років. Вона також містить план реформ, у тому числі у фінансовій сфері. Після тривалого розгляду Конгрес США погодив пакет допомоги для потреб України обсягом 61 млрд дол. З них близько 8 млрд дол. – фінансова допомога для покриття потреб бюджету у

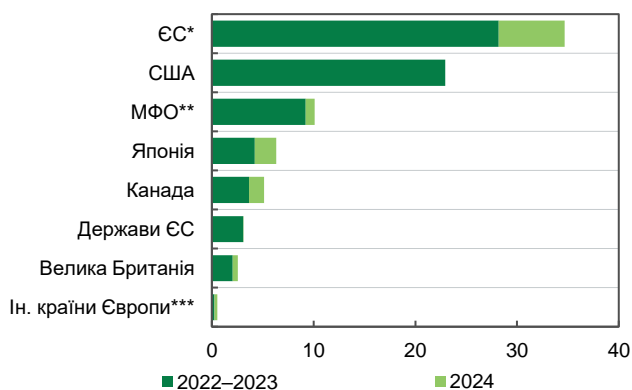
Графік 1.1.2. Оголошена офіційна допомога Україні, з кінця січня 2022 року до кінця квітня 2024 року, млрд євро

* Єврокомісія, Рада ЄС та Європейський фонд миру. ** Австралія, Канада, Нова Зеландія, Південна Корея, Тайвань, Туреччина, Японія. *** МВФ, Світовий банк, ЄБРР. Допомога окремих країн у межах донорських проектів МФО врахована як допомога цих країн і виключена з допомоги МФО. **** Ісландія, Норвегія, Швейцарія.

Джерело: Інститут світової економіки, Кіль (Німеччина).

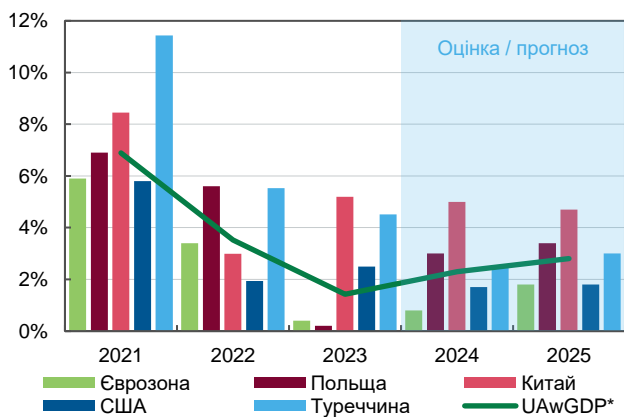
Графік 1.1.3. Зовнішнє фінансування держбюджету станом на 28 травня 2024 року, млрд дол.

* Включно з ЄІБ. ** МВФ та Світовий банк. *** Норвегія, Швейцарія, Ісландія, Албанія.

Джерело: Міністерство фінансів України.

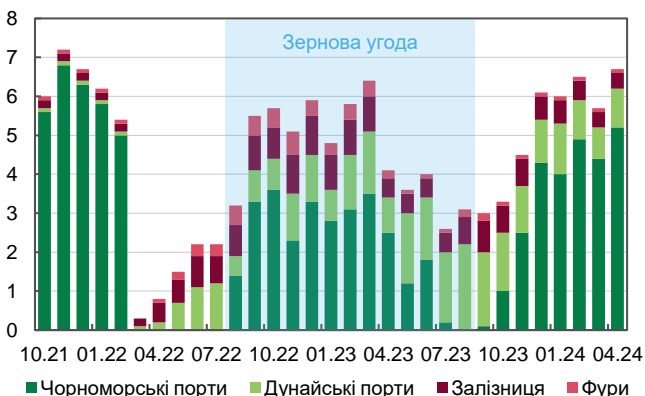
Графік 1.1.4. Зміна реального ВВП країн – основних торговельних партнерів України, % р/р

* Середньозважений показник економічного зростання в країнах – основних торговельних партнерів України.

Джерело: НБУ, Інфляційний звіт, квітень 2024.

Графік 1.1.5. Експорт зернових та олійних з України, млн т

Джерело: Центр економічної стратегії, травень 2024.

формі кредиту з можливістю списання, 1.6 млрд дол. – економічна допомога. Україна успішно пройшла четвертий перегляд за позикою МВФ – це рекордна кількість успішних переглядів у межах однієї програми за історію незалежності. Таким чином, обсяги фінансової допомоги від партнерів цього року сягнуть запланованих у бюджеті показників. Однак вірогідним є збереження високих безпекових ризиків, що зумовить вищі державні витрати. Тож питання залучення необхідних обсягів міжнародного фінансування у наступні роки залишатиметься ключовим для економічної політики.

Є прогрес у пошуках додаткових джерел фінансування потреб України

З огляду на загострення бойових дій та значні руйнування інфраструктури останніми місяцями подальше фінансування оборони та відбудови потребуватиме більших ресурсів, ніж очікувалося раніше. Відповідно поживляються дискусії про пошук механізмів використання коштів країни-агресора на користь України. За ініціативи США на саміті G7 у червні погоджено фінансову допомогу Україні на близько 50 млрд дол., із її подальшим погашенням за рахунок доходів від знерухомлених російських активів. Крім того, Європарламент у березні погодив проєкт оновлення Директиви про повернення та конфіскацію активів, що дасть змогу, зокрема, вилучати активи за спроби порушення санкційного режиму. Водночас немає рішення про долю самих заморожених у ЄС активів банку росії. У США ухвалений закон, який дозволяє конфіскацію заморожених у країні російських активів для підтримки України. Йдеться про близько 5 млрд дол. Механізми передавання коштів Україні напрацьовуються.

Динаміка економік партнерів децю поліпшилася

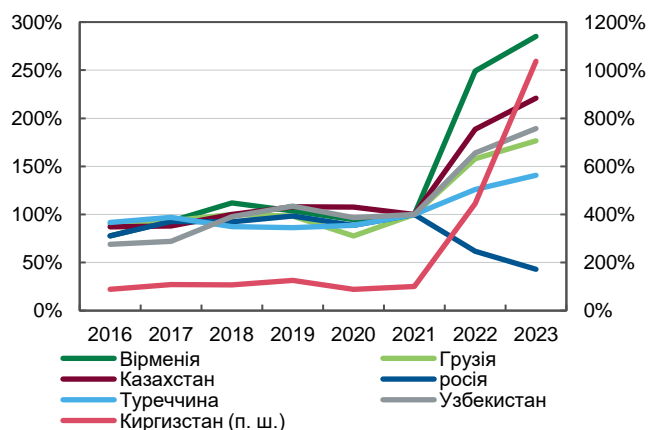
Економічне зростання країн-партнерів децю пришвидшиться цього року, хоч і залишиться відносно помірним. Збільшення ВВП Євросони підтримується відновленням споживчого попиту. Стримують його жорсткі фінансові умови. Поживляється зростання ВВП у Польщі. Це разом створює передумови для збільшення попиту на український експорт. Натомість внутрішні економічні проблеми зумовлять повільніше зростання в Туреччині та Китаї.

Зростання світової торгівлі поступово відновиться до близько 3% у річному вимірі, це нижче середнього рівня за попередні два десятиріччя. Водночас посилюються протекціонізм та фрагментація міжнародної торгівлі за принципом належності до умовних геополітичних союзів. Посилення геополітичної напруженості підживлюватиме її, тож з'являтимуться нові бар'єри для торгівлі.

Разом з тим позитивним чинником для українського експорту є переважно розблокований кордон з Польщею. Однак ризики його повторного блокування є високими. Попри терористичні атаки росії, успішно працює морський коридор. ЄС продовжив на рік режим безмитної торгівлі з Україною, хоча передбачив механізми швидкого встановлення обмежень для семи аграрних продуктів.

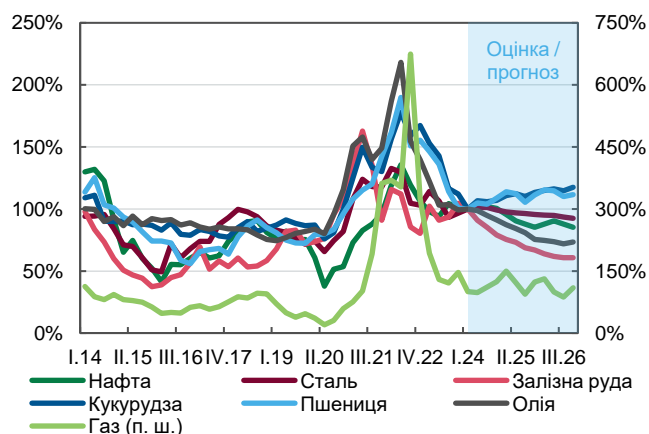
Світова інфляція надалі сповільнюється, наближаючись до цільових рівнів у розвинених країнах на горизонті

Графік 1.1.6. Експорт товарів з ЄС до росії та деяких країн її сусідів, 2021 = 100%

Джерело: Європейська Комісія.

Графік 1.1.7. Світові ціни на товарних ринках, I кв. 2024 = 100%

Нафта марки Brent; природний газ на нідерландському ринку TTF; сталь – квадратна заготовка (FOB Україна); залізна руда – концентрат 62% Fe, Китай; соняшникова олія (олія), пшениця, кукурудза – середня за квартал світова ціна.

Джерело: НБУ, Інфляційний звіт, квітень 2024.

одного-двох років. Очікувана траєкторія інфляції зумовить поступове зниження ключових ставок провідними центральними банками. Це не матиме прямого впливу на вітчизняну фінансову систему з огляду на фактичну відсутність доступу України до міжнародних ринків приватного капіталу. Проте це сприятиме інтенсивнішому відновленню глобальної економіки, а в довгій перспективі – більшому апетиту інвесторів до вкладень, у тому числі у відновлення України.

Санкції проти росії все ще недостатні

Економіка росії пристосовується до функціонування в умовах санкційних обмежень. Запроваджені протягом останнього року санкції дають менший ефект, ніж реалізовані в перший рік війни. Простір для нових санкцій обмежений, тож країни-партнери зосереджуються на посиленні контролю за дотриманням уже запроваджених обмежень. Ці зусилля, зокрема у сфері продажу енергоресурсів та придбання росією підсанкційних товарів через треті країни, і надалі стримуватимуть зростання російської економіки. Проте надходження від продажу енергоресурсів залишаються відносно високими через порівняно підвищені ціни на нафту. Кілька ключових експортних товарів росії все ще є вільними від санкцій. Відчутний руйнівний вплив для москви мають успішні атаки на нафтопереробні заводи. Однак, за прогнозами МВФ, економіка росії лише поступово сповільнюватиметься. Тож без посилення тиску, зокрема повної відмови ЄС від імпорту російського газу, та жорсткішого моніторингу дотримання санкцій росія ще матиме ресурси для війни на виснаження.

Ціни на український експорт залишатимуться нижчими за минулорічні

Світові ціни на зернові суттєво знизилися з літа минулого року завдяки значній пропозиції. Проте вартість пшениці поступово відновлюється через погіршення врожайності в Чорноморському регіоні, ЄС та окремих країнах Північної Африки. Ціни на кукурудзу коливатимуться у вузькому діапазоні, адже виробництво в основних країнах-експортерах залишатиметься високим. Активне нарощування пропозиції тиснутиме на ціни на залізну руду та сталь. Загалом нижчі за минулорічні світові ціни на сировинні товари негативно впливають на обсяги виручки від українського експорту, передусім агропродукції.

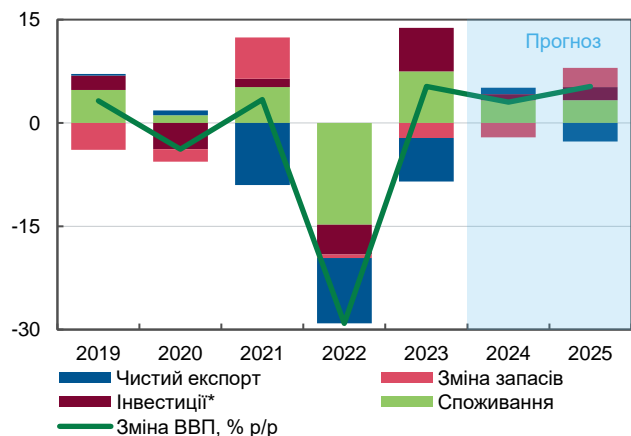
Збільшення видобутку нафти у країнах поза ОПЕК сприятиме зниженню її ціни. Однак ескаляція на Близькому Сході створює ризик нових підвищень. Ціни на природний газ скоротилися завдяки запасам у Європі та значній пропозиції. Його вартість, імовірно, зросте з наближенням опалювального сезону, проте в середньому має бути нижчою за минулорічну.

Частина 2. Внутрішні умови та ризики

2.1. Макроекономічні та фіскальні ризики

Економіка України надалі протистоїть викликам війни та продовжує відновлюватися. Проте цього року зростання ВВП буде повільнішим, ніж прогнозувалося раніше, передусім через руйнування енергетичної інфраструктури. Водночас стрімке сповільнення інфляції на початку року дало змогу Національному банку продовжити цикл зниження процентних ставок. Затвердження пакетів фінансової підтримки партнерами забезпечить покриття бюджетних потреб та збереження достатнього рівня міжнародних резервів у 2024 році. Ключовими викликами в наступні роки залишатиметься необхідність фінансувати значні видатки на оборону та невизначеність обсягів міжнародної фінансової допомоги. Цю невизначеність значно знижує домовленість про додаткове фінансування на рівні G7 через використання доходів від знерухомлених російських активів.

Графік 2.1.1. Внески складових у зміну реального ВВП, в. п.

* Валове нагромадження основного капіталу.

Джерело: ДССУ, розрахунки НБУ.

Темпи економічного відновлення сповільняться

У 2023 році реальний ВВП України зріс на 5.3% завдяки високій адаптивності бізнесу до умов війни, рекордним врожаю та налагодженню міжнародної логістики. Однак ключовий внесок у зростання економіки мали витрати державного сектору, зокрема на товари й послуги оборонного призначення. Попит з боку держави залишатиметься основним чинником відновлення і у 2024 році. Економічному зростанню сприятимуть також поживлення зовнішнього попиту та подальша розбудова експортних шляхів. Проте бойові дії стримуватимуть економічне відновлення, передусім через погіршення настроїв бізнесу. Руйнування енергетичної інфраструктури навесні внаслідок масштабних обстрілів спричинили дефіцит електроенергії, що вже призвело до обмежень її постачання. Для підприємств дедалі відчутнішим є брак кадрів, а збереження безпекових загроз перешкоджає інвестуванню. Тож у квітні Національний банк понизив прогноз зростання ВВП на 2024 рік на 0.6 в. п. – до 3%. Потенціал зростання економіки за тривалої виснажливої війни є обмеженим.

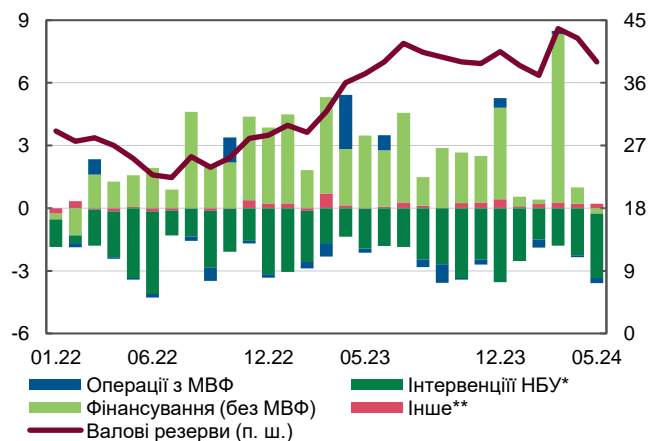
Міжнародна допомога залишається запорукою макроекономічної стабільності

Попри неритмічні надходження міжнародної допомоги на початку року, уряд зумів пройти цей період без особливих проблем завдяки стриманим витратам та ефективному адмініструванню. Уже в березні партнери надали понад 9 млрд дол. підтримки, що дало змогу здійснити необхідні бюджетні видатки. Затвердження пакета допомоги від США збільшило впевненість в отриманні близько 38 млрд дол. офіційного фінансування, запланованого на цей рік. Виділення коштів переважно не є безумовним і потребуватиме виконання чіткого переліку реформ. Міжнародне фінансування знижує ризики для макрофінансової стабільності, однак невизначеність стосовно потенційних потреб України та обсягів міжнародної допомоги в наступні роки зберігається. Її послаблюють домовленості G7 про виділення Україні додаткового фінансування через використання доходів від знерухомлених російських активів.

Дефіцит поточного рахунку поступово розширюватиметься, попри поліпшення торговельного балансу

Поступове економічне відновлення та налагодження транспортної логістики поліпшують показники зовнішньої

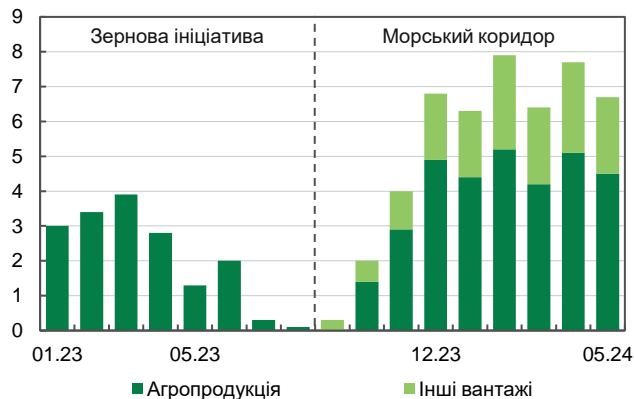
Графік 2.1.2. Зміна валових міжнародних резервів, млрд дол.

* Чисті інтервенції НБУ: (+) – купівля валюти в резерви (-) – продаж із резервів. ** Інше – переоцінка фінансових інструментів унаслідок зміни ринкової вартості та курсів валют, а також інші операції.

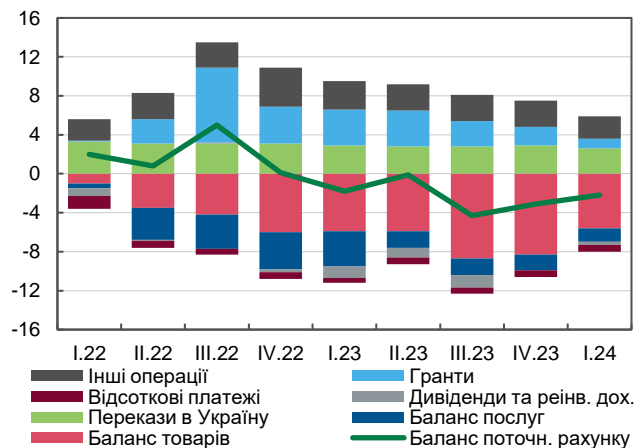
Джерело: НБУ.

Графік 2.1.3. Експорт з портів Великої Одеси* у 2023–2024 роках, млн т

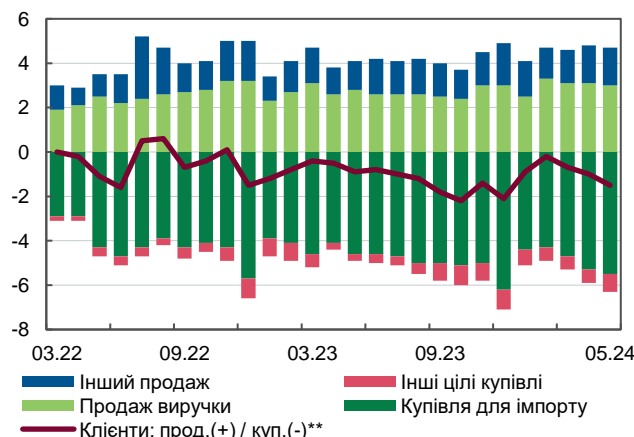
* Порти Південний, Чорноморськ, Одеса.
Джерело: Мінінфраструктури, АМПУ.

Графік 2.1.4. Баланс рахунку поточних операцій, млрд дол.

Джерело: НБУ.

Графік 2.1.5. Купівля / продаж безготівкової валюти клієнтами банків, млрд дол. екв.*

* Обсяг операцій купівлі / продажу безготівкової іноземної валюти клієнтами банків на умовах "тод", "том", "спот". У червні та липні 2022 року обсяги купівлі / продажу без урахування операцій Clearstream.
** На чистій основі.

Джерело: НБУ.

торгівлі. За очікуваннями НБУ, український експорт поволі відновлюватиметься, передусім завдяки стабільній роботі морського коридору. За цим маршрутом перевозять дедалі більше як аграрної продукції, так і товарів гірничо-металургійного комплексу, інших вантажів. Однак відносно низькі за історичними порівняннями світові ціни стримують зростання експортної виручки. Натомість збільшуються обсяги імпорту, підживлені споживчим попитом. Тож звуження дефіциту товарів та послуг буде відносно незначним. Водночас запроваджені заходи з валютної лібералізації – передусім дозвіл на обслуговування кредитів та часткову виплату дивідендів – тиснутимуть на поточний рахунок.

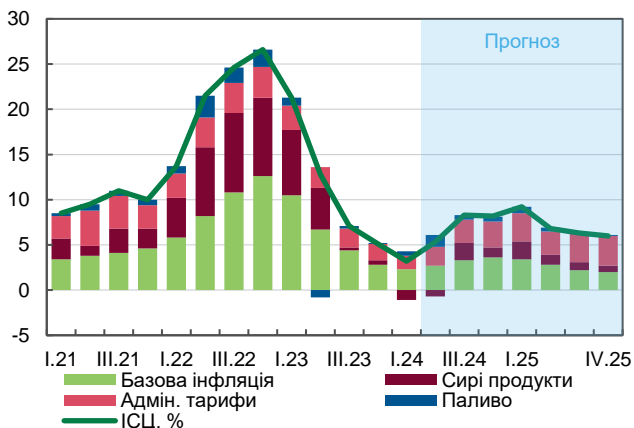
Міжнародна допомога залишатиметься основним джерелом припливу капіталу в 2024 році. Її обсяги із запасом покриватимуть дефіцит поточного рахунку, що підтримуватиме міжнародні резерви на високому рівні. Надходження капіталу у приватний сектор все ще стримані через високі безпекові ризики. Відпливи капіталу з приватного сектору ще певний час будуть стриманими через збереження низки валютних обмежень для забезпечення зовнішньоекономічної стійкості.

Міжнародні резерви достатні для підтримання стійкості валютного ринку

Із жовтня 2023 року НБУ перейшов до режиму керованої гнучкості обмінного курсу, що супроводжувалося низкою валютних послаблень. Разом ці рішення дещо похвалили ринок та збільшили його ліквідність. Однак помітний дефіцит валюти зберігається. НБУ й надалі залишається ключовим учасником ринку, а його інтервенції – основним балансуючим механізмом. НБУ й надалі компенсуватиме структурний дефіцит валюти на ринку. Подальше надходження міжнародної допомоги та накопичений обсяг міжнародних резервів надають Національному банку необхідний запас міцності, щоб зберігати активну присутність на валютному ринку та мінімізувати надмірну його волатильність.

Сприятлива макроекономічна ситуація та стійкість валютного ринку дали змогу Національному банку продовжити заходи валютної лібералізації. Зокрема, у травні були скасовані обмеження для бізнесу на купівлю валюти для імпорту робіт та послуг, репатріації дивідендів з прибутків починаючи із 2024 року та погашення процентів за зовнішніми кредитами. За таких обставин банківський сектор не створюватиме значного додаткового попиту на валюту, оскільки валютні обмеження і раніше не поширювалися на обслуговування кредитів українських банків. Послаблення валютних обмежень має поліпшити інвестиційну привабливість України та сприятиме припливу капіталу в майбутньому. Водночас здійснені у 2024 році заходи не повинні створювати значного тиску на обсяг міжнародних резервів – наприкінці року він очікується на рівні 43 млрд дол., що близько до історичного максимуму.

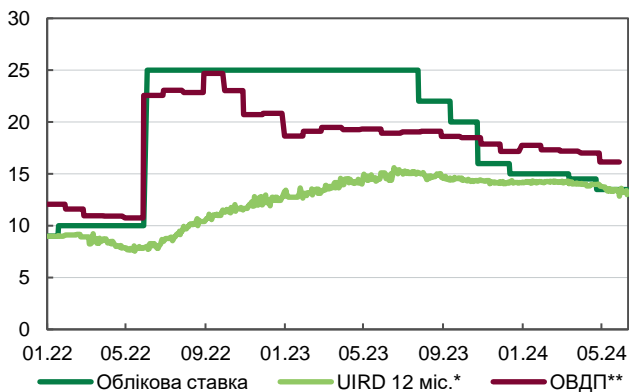
Графік 2.1.6. Внески компонентів у річну зміну ІСЦ*, в. п.

* Внески з II кварталу 2024 року – прогноз НБУ станом на квітень 2024 року.

Джерело: ДССУ, розрахунки НБУ.

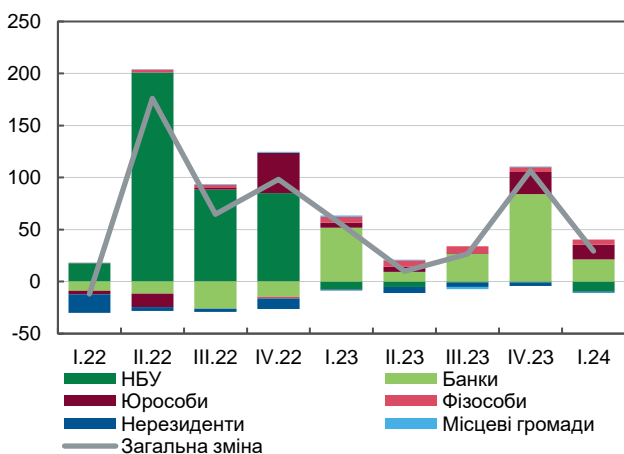
Графік 2.1.7. Дохідність ОВДП, облікова ставка та індекс UIRD, %

* Український індекс ставок за депозитами фізичних осіб.
** Середньозважена дохідність ОВДП номінованих у гривні, що розміщені на первинному ринку.

Джерело: Мінфін, Thomson Reuters, НБУ.

Графік 2.1.8. Зміна портфеля ОВДП за категоріями власників, млрд грн

Джерело: НБУ.

Низька інфляція дала змогу продовжити зниження процентних ставок

Інфляційний тиск залишається низьким. Інфляція у травні становила 3.3% у річному вимірі. Надалі очікується її помірне пришвидшення, передусім через минулорічну низьку базу порівняння, перегляд окремих адміністративних цін та зростання витрат бізнесу на оплату праці. Попри це, інфляція залишатиметься на однозначних рівнях, а вже у 2025 році очікувано повернеться до цільового діапазону.

Стрімке зниження інфляції та контрольована ситуація на валютному ринку дали змогу Національному банку продовжити зниження процентних ставок. У першому півріччі облікову ставку було загалом знижено на 2 в. п. – до 13%. За цей самий період ставка за тримісячними депозитними сертифікатами скоротилася ще помітніше – на 3 в. п. до 16%. Водночас НБУ зберіг незмінними параметри іншого монетарного інструменту – нормативів обов’язкового резервування. Ці заходи утримують депозитні ставки на досить високому рівні і забезпечують захист гривневих заощаджень від інфляції. У разі зміни балансу ризиків для інфляції та стійкості валютного ринку НБУ може переглянути прогнозу траєкторію облікової ставки.

Внутрішні ресурси відіграватимуть усе вагомішу роль у фінансуванні витрат уряду

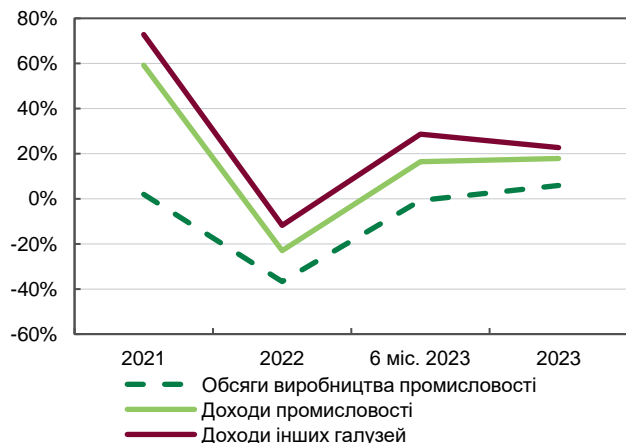
Витрати на оборону та безпеку багато років залишатимуться ключовою статтею витратків державного бюджету. За січень – квітень поточного року вони зросли на 8% у річному вимірі. Здатність забезпечити безперервність цих витратків – це, зокрема, результат значно суттєвішого нарощення податкових надходжень. Вагому роль у цьому прирості відіграло збільшення ставки податку на прибуток банків до 50% за результатами 2023 року та до 25% надалі. Заплановані кроки уряду для ефективнішого акумулювання надходжень окреслені в опублікованій торік Національній стратегії доходів. Стратегія передусім передбачає краще адміністрування податків та гармонізацію податкового навантаження із законодавством ЄС. Водночас значна роль внутрішніх боргових залучень уряду для фінансування поточних потреб зберігатиметься.

Бюджетом на поточний рік передбачені чисті залучення на внутрішньому ринку обсягом 81 млрд грн. За перші п’ять місяців року банки, бізнес та населення сумарно збільшили свої портфелі ОВДП на 69 млрд грн. Інтерес інвесторів до ОВДП підживлювався зниженням дохідностей інших інструментів. Учасники ринку прагнуть зафіксувати дохідність на тривалий період, поки ставки не знизилися ще більше. Навіть якщо виникнуть додаткові потреби у фінансуванні, уряд може більшою мірою покладатися на внутрішній ринок та наростити запозичення. Ліквідність банківського сектору дуже висока і ризиків її скорочення в осяжній перспективі немає.

2.2. Реальний сектор та пов'язані ризики

Відновлення доходів реального сектору триває, хоч і нерівномірно. Рентабельність та боргове навантаження компаній стабільні та прийнятні за історичними мірками. Однак посилення інтенсивності бойових дій та їх наслідки погіршили настрої бізнесу та стримуватимуть економічне відновлення. Компанії, чії доходи стрімко відновлюються та які мають високі показники рентабельності, рідко потребують кредитів – вони генерують достатньо грошових потоків для власного фінансування. Критично фінансування потребують окремі постраждалі від війни галузі та категорії підприємств.

Графік 2.2.1. Зміна обсягів виробництва та доходу компаній, р/р

Джерело: ДССУ, Портал відкритих даних.

Відновлення бізнесу триває неоднорідно

У 2023 році сукупні доходи компаній реального сектору зростали співмірно зростанню номінального ВВП. Дедалі більший вплив на зростання виручки мало підвищення обсягів виробленої та реалізованої продукції в низці галузей. Рушіями відновлення бізнесу залишаються збільшення попиту держсектору та значною мірою – приватного споживчого попиту. Бюджетне фінансування потреб оборони та відновлення інфраструктури пожевляє нарощення виручки у галузях виробництва будматеріалів та окремих сегментах будівництва, а також машинобудування. Підвищення споживчих витрат населення стимулює внутрішню торгівлю.

Складнішою була ситуація з експортно-орієнтованими галузями, зокрема добувною промисловістю та оптовою торгівлею зерном. Але у другому півріччі 2023 року доходи та виробництво добувної промисловості помірно зростали завдяки роботі українського морського коридору та збільшенню можливостей вивезення продукції. Металургія наростила виробництво та налагоджує логістичні ланцюги. Однак низькі експортні ціни, проблеми з електропостачанням та все ще обмежена пропускна здатність залізничної та припортової інфраструктури стримують відновлення галузі.

Високі урожаї у сільському господарстві дали змогу наростити доходи галузі минулого року. Проте низькі за історичним мірками ціни надалі скорочують операційну рентабельність у секторі. Зростає і частка операційно збиткових компаній.

Графік 2.2.2. Зміна обсягів доходів та виробництва компаній реального сектору, р/р

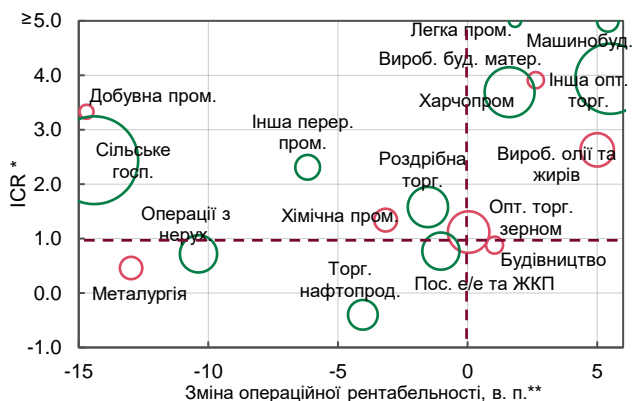
Джерело: ДССУ, Портал відкритих даних.

Інвестиційні настрої бізнесу вкрай стримані

У I кварталі підприємства зберігали оптимістичні очікування, прогнозуючи помірне зростання обсягів виробництва. Однак посилення інтенсивності бойових дій та ракетних обстрілів, руйнування інфраструктури, дефіцит електроенергії та кваліфікованих кадрів погіршили очікування підприємств усіх секторів. Індекс очікувань ділової активності в травні опустився нижче нейтрального рівня до позначки 48 порівняно із понад 52 у попередньому місяці (див. [Щомісячні опитування підприємств України](#)).

Станом на початок 2024 року завантаженість виробничих потужностей промисловості зросла до 63%. Це все ще нижче довоєнного рівня на 5 в. п. Недозавантаженість пояснюється досі обмеженим попитом, нестачею працівників та періодичними проблемами з експортною логістикою. Тож у багатьох секторах виробництво може бути збільшене без додаткових інвестицій у розширення виробництва. Крім того, вкладення в модернізацію та

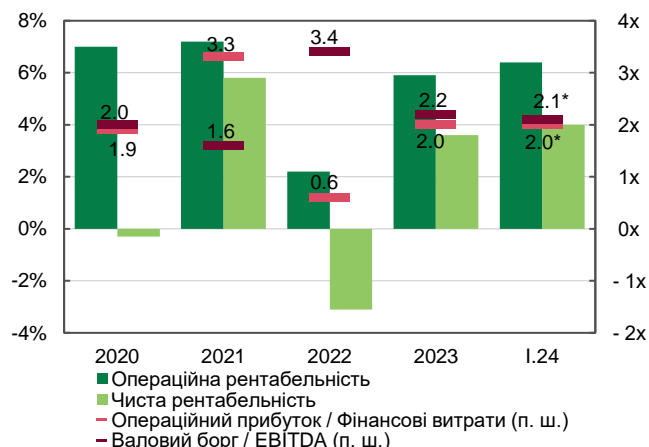
Графік 2.2.3. Боргове навантаження та зміна операційної рентабельності компаній

* ICR (Операційний прибуток / Фінансові витрати) за 12 місяців, що закінчуються березнем 2024 року. ** Зміна операційної рентабельності за 12 місяців, що закінчуються березнем 2024 року, порівняно з 2021 роком. Червоним кольором позначено галузі, сума виручки яких не досягла суми виручки за 2021 рік. Розмір кружечка – сума валових працюючих кредитів на 1 травня 2024 року, не включено кредити державним підприємствам.

Джерело: розрахунки НБУ, Портал відкритих даних.

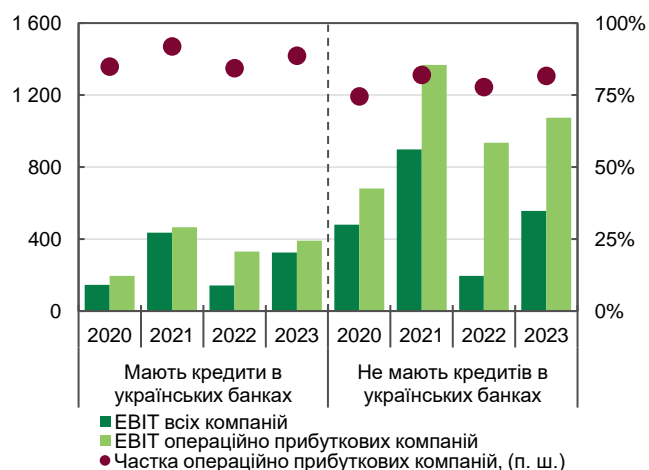
Графік 2.2.4. Прибутковість і боргове навантаження

* Розраховано за 12 місяців, що закінчуються березнем 2024 року.

Джерело: розрахунки НБУ, Портал відкритих даних.

Графік 2.2.5. Операційний прибуток компаній позичальників українських банків та компаній без кредитів, млрд грн

Позичальником українських банків вважаємо компанію, що має заборгованість у банку більше 2 млн грн станом на кінець року.

Джерело: Портал відкритих даних, НБУ.

нарощення виробництва стримуються воєнними ризиками. Тож попит на інвестиційні позики обмежений. Активізацію інвестицій варто очікувати після припинення бойових дій. Зараз ключові інвестиційні потреби пов'язані із забезпеченням стабільного енергопостачання.

Бізнес зберігає фінансову стійкість та довоєнне боргове навантаження

Рентабельність підприємств відновилися після провалу в перший рік війни та залишається прийнятною і стабільною, хоча все ще дещо нижчою за довоєнний рівень. Боргове навантаження бізнесу не є надмірним. За 12 місяців до квітня 2024 року покриття фінансових витрат операційним прибутком компаній становило 2.0x, що є прийнятним показником за історичними мірками. Співвідношення боргу та EBITDA зменшилося на 1.3 порівняно з показником у перший рік повномасштабного вторгнення – до 2.1x. Частка операційно збиткових компаній за результатами року скоротилася на 4 в. п. – до рівня 17.9%.

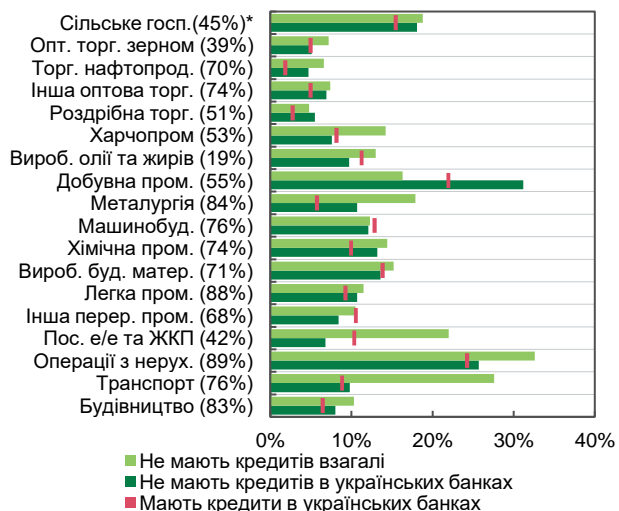
Низький кредитний попит стримує кредитування

Оскільки темпи зростання галузей неоднорідні, запит на фінансування також досить нерівномірний. У галузях зі швидким зростанням доходів і високою рентабельністю компанії часто генерують достатньо грошових потоків для фінансування власних потреб, зокнайменше на поповнення обігових коштів. Кошти бізнесу в банках суттєво зростають з початку повномасштабного вторгнення. Потреби в довгострокових кредитах обмежені через пригнічену інвестиційну активність. Водночас компанії, що потребують фінансової підтримки на відбудову та відновлення, можуть розраховувати на субсидійовані кредити.

Нині банківські кредити мають ті з операційно прибуткових компаній, яким належить близько третини сукупних операційних прибутків. Компанії, що генерують переважну більшість операційного прибутку, не користуються банківськими позиками. Половина з них фінансується з альтернативних джерел, зокрема за рахунок зовнішніх запозичень, у тому числі внутрішньогрупових.

Операційно прибуткові компанії, що не користуються банківськими кредитами, мають переважно співмірну, а подекуди й вищу операційну рентабельність порівняно з позичальниками українських банків. Загальна операційна рентабельність операційно прибуткових боржників українських банків у 2023 році становила 8.6%, тоді як компаній, що не залучають кредитних коштів українських банків, – 13.7%. Підприємства, які не користуються банківськими кредитами, зазвичай володіють співмірною ліквідністю порівняно з боржниками банків та мають високі показники оборотності коштів. Це свідчить про те, що значна частина таких підприємств здатна фінансувати свою діяльність за рахунок власних ресурсів і з високою ймовірністю не потребує додаткових кредитних коштів. Проте вони можуть створити значний попит на кредитні

Графік 2.2.6. Середня операційна рентабельність операційно прибуткових компаній у 2023 році за ознакою наявності боргу

* У дужках зазначено частку операційного прибутку компаній, що не мають кредитів в українських банках. Позичальником українських банків вважаємо компанію, що має заборгованість у банку більше 2 млн грн на 1 січня 2024 року.

Джерело: Портал відкритих даних, розрахунки НБУ.

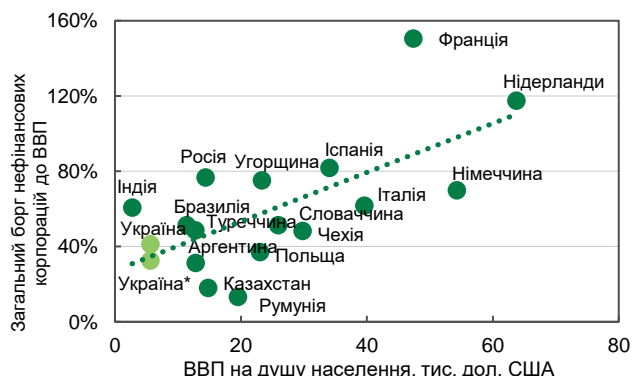
Графік 2.2.7. Заборгованість нефінансових корпорацій, % ВВП

* Балансова вартість кредитів на момент визнання банку неплатоспроможним. ** Небанк. фінансовими, за борговими цінними паперами. *** За євроблігаціями та кредитами перед нерезидентами, вкл. підприємства прямого інвестування. Без торгових кредитів.

Джерело: НБУ, Портал відкритих даних, НКЦПФР, ДКСУ.

Графік 2.2.8. Борг (кредити і цінні папери) нефінансових корпорацій у 2023 році, % ВВП

* Без непрацюючих кредитів банків та простроченого більше трьох років зовнішнього боргу і боргу підприємств-банкрутів. Для Казахстану, Румунії, Словаччини за 2022 рік.

Джерело: Банк міжнародних розрахунків (BIS), МВФ, НБУ.

ресурси, коли економіка, внутрішній та зовнішній попит будуть стрімко відновлюватися.

Найактивніше кредитування в останні роки відбувалося у високорентабельних галузях або галузях, яким пропонувалися пільгові умови державних програм. До них належать, наприклад, сільське господарство, харчопром та торгівля. До повномасштабного вторгнення до таких також належала енергетика. Нині проникнення банківського кредитування у цих секторах досить високе, тож надалі темпи кредитування в цих сегментах більше залежать від потреб вже прокредитованих компаній, ніж нових клієнтів.

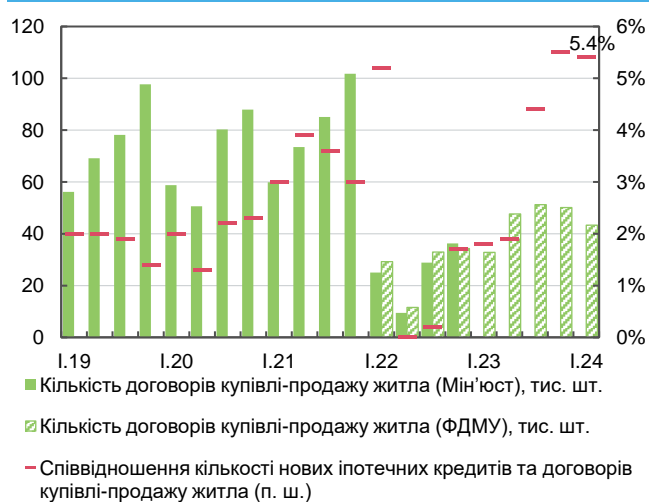
Досить низьке проникнення банківського кредитування в галузях металургії, машинобудування та транспорту. Проте історично ці галузі висококонцентровані і переважно використовували зовнішнє фінансування. Останній пакет послаблень валютних обмежень, зокрема в частині можливості обслуговувати зовнішні борги, дає змогу компаніям, що мають успішний досвід залучення зовнішніх позик, у майбутньому отримати додаткове фінансування поза межами України.

Попри низький рівень проникнення банківських кредитів, закредитованість бізнесу не є низькою. Разом із зовнішніми боргами відношення позик до ВВП становить близько 41%. А без урахування безнадійних кредитів цей рівень становить 32%. Різне скорочення цього показника з рівня понад 100% у 2014–2015 роках – це результат втрати банками кредитів, виданих неякісним позичальникам. Значні обсяги таких кредитів були списані з балансів діючих банків або ж безповоротно втрачені у виведених з ринку банках. Другий чинник скорочення показника – мляве кредитування протягом останніх років, що зумовлене зниженням апетиту банків до ризику. Низька закредитованість бізнесу сприяла успішному проходженню кризового періоду від початку війни. Проте відновлення економіки потребує збільшення запозичень як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках.

2.3. Ринок нерухомості та іпотечне кредитування

Попит на житлову нерухомість поволі зростає, але залишається значно нижчим, ніж до повномасштабної війни. Його підтримують державні програми, зокрема іпотека від “еОселі”, що стає все помітнішим фактором розвитку окремих сегментів ринку, зокрема вторинного. Триває введення в експлуатацію раніше побудованого і часто вже розпроданого житла, тоді як нове будівництво майже не починають, та й попит на нові об’єкти є вкрай низьким, за винятком західних регіонів. Слабке поповнення пропозиції житла, ймовірно, призведе до його дефіциту після зниження безпекових ризиків. Попри помірний попит, ціни дещо зросли від початку року. Ринок торговельної нерухомості зростає, тоді як офісної надалі перебуває в скруті.

Графік 2.3.1. Активність на ринку житла

Дані ФДМУ – дані про правочини, посвідчені нотаріусами, за якими виникає зобов’язання зі сплати ПДФО.

Джерело: Мін’юст, ФДМУ, дані банків.

Попит на житлову нерухомість повільно зростає завдяки вторинному ринку

Хоча попит на житлову нерухомість повільно зростає, він залишається помітно нижчим, ніж до повномасштабного вторгнення. За I квартал 2024 року нотаріуси посвідчили на третину більше угод купівлі житла, ніж у I кварталі 2023 року. Однак за останні чотири квартали угод все ще на третину менше порівняно із середньою кількістю протягом трьох років до повномасштабної війни. Рушієм відновлення попиту залишається прагнення придбати готове житло для власних потреб, переважно на вторинному ринку. Підтримують попит вищі доходи населення та кращі споживчі настрої.

Інвестиційний попит залишається пригніченим, як і попит на нерухомість на первинному ринку. Знижують інтерес до купівлі недобудованого житла довга тривалість будівництва, високі ризики недобудови та невизначеність, зумовлена тривалою війною. За даними опитування ЛУН, кількість угод купівлі-продажу на первинному ринку минулого року становила лише близько п’ятої частини від показника 2021 року. Майже половина цих угод сконцентрована у Києві, Київській та Львівській областях.

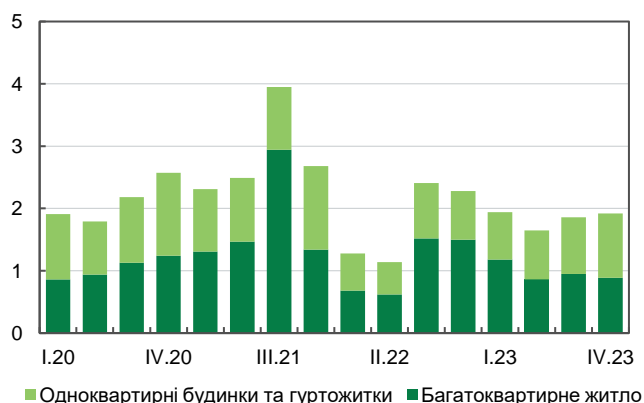
Частка іпотеки в угодах купівлі житла досить незначна – 5.4%. Однак цей показник суттєво вищий, ніж перед повномасштабним вторгненням. Майже всі іпотечні угоди укладені за програмою “еОселя”, від роботи якої дедалі більше залежить попит в окремих сегментах ринку житла. За умовами “еОселі” кредитується придбання нових готових об’єктів (не старше 10 років) та об’єктів на пізніх стадіях будівництва. Додатково стимулюють попит інші державні програми: програма “еВідновлення”², субвенції на купівлю житла військовослужбовцям і ветеранам.

Надалі попит на житло навряд чи зростатиме стрімко. Його підживлюватимуть державні програми та зростання доходів населення. Водночас зберігатимуть свою дію і чинники, що значно демотивують придбавати житло: суттєва невизначеність перебігу бойових дій та високі безпекові ризики.

Пропозиція житла поповнюється мляво

Темпи введення в експлуатацію житла стабільні, хоча і нижчі за довоєнні. Вводять в експлуатацію переважно раніше побудовані об’єкти або ті, що були на завершальних стадіях будівництва до повномасштабної війни. Однак введені в експлуатацію об’єкти на практиці

Графік 2.3.2. Введення в експлуатацію житла в Україні, млн кв. м

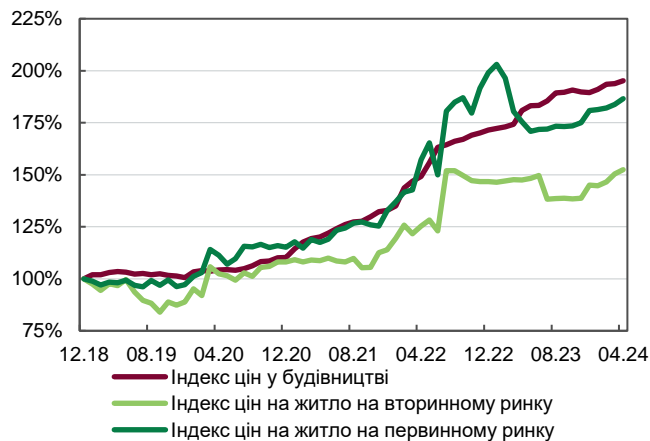

Дані за 2023 рік – оцінка на підставі даних про кількість квартир, введених в експлуатацію за період.

Джерело: ДССУ.

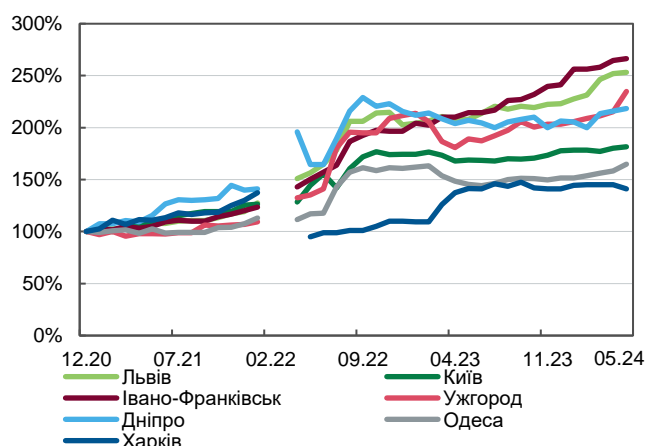
² Програма допомоги від держави для власників житла – пошкодженого або зруйнованого через бойові дії.

Графік 2.3.3. Індекс цін у будівництві та на житло у гривні, грудень 2018 року = 100%

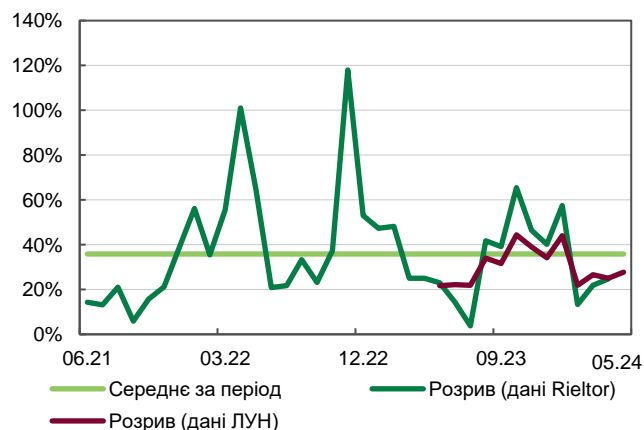
Джерело: ДССУ, агентства нерухомості, розрахунки НБУ.

Графік 2.3.4. Індекс заявлених цін на новобудови у гривні, грудень 2020 року = 100%

Джерело: ЛУН, розрахунки НБУ.

Графік 2.3.5. Розрив між середніми заявленими цінами усіх оголошень та оголошень проданих квартир, двокімнатні квартири в місті Києві

З травня 2024 року середні заявлені ціни розраховано за базою даних ЛУН.

Джерело: Rieltor, ЛУН.

обмежено поповнюють пропозицію житла, адже квартири в них переважно були продані ще на ранніх етапах будівництва. Старе будівництво завершують повільно, нове майже не починають, крім одиничних проєктів у західних регіонах. Тож у цілому пропозиція нового житла зростає повільно. За даними ЛУН, кількість комплексів із доступними для продажу квартирами на початку травня 2024 року була на 13% менша, ніж на початку лютого 2022 року. Однак значна частина пропозицій – житло на ранніх стадіях, яке, найімовірніше, не знайде масового попиту від покупців найближчим часом.

Темпи приросту нового житла на ринку навряд чи прискоряться. Будівництво потребує значних ресурсів: ціни на будівельні матеріали зростають, дефіцит працівників у галузі великий через міграцію та мобілізацію. Девелопери переважно не готові розпочинати об'єкти за рахунок власних ресурсів, а покупці майже не цікавляться об'єктами на початкових стадіях будівництва. Поточна пауза в спорудженні житла може призвести до браку пропозиції нового житла після зниження воєнних ризиків та активізації попиту.

Зростання цін триває, хоч і не завжди підкріплене попитом

На вторинному ринку ціни на житло зростають, проте ця тенденція швидше відображає рух обмінного курсу, а не зміну фундаментальних факторів попиту та пропозиції. Угоди на ринку все ще укладають з дисконтом від заявлених в оголошеннях цін, хоча дисконти зменшуються.

Оренда житла надалі дорожчала. Орендну ставку підвищують, у тому числі за вже винайнятим житлом. Співвідношення цін та оренди коливається навколо довгострокового середнього, що свідчить про стабілізацію вторинного сегмента ринку в Києві. Нині середня вартість квартири в столиці еквівалентна десяти рокам її оренди.

Заявлені ціни на первинному ринку нерухомості також зростають. З початку року найпомітніше здорожчало житло в Ужгороді – на 15% та у Львівській області – на 14%, тоді як у Києві – лише на 2%. Подальше підвищення цін на первинному ринку робить вартість квадратного метра житла співмірною, а подекуди і вищою за вартість житла на вторинному ринку. З урахуванням ризиків недобудови та вартості ремонту суттєва цінова перевага – на боці вторинного житла.

Надалі ціни підтримуватимуться передусім побажаннями продавців. В окремих сегментах цьому сприятиме попит, підживлений фінансуванням за державними програмами. Водночас вартість житла в недобудовах на ранніх стадіях або у менш безпечних регіонах значно перевищуватиме комфортний для покупців рівень.

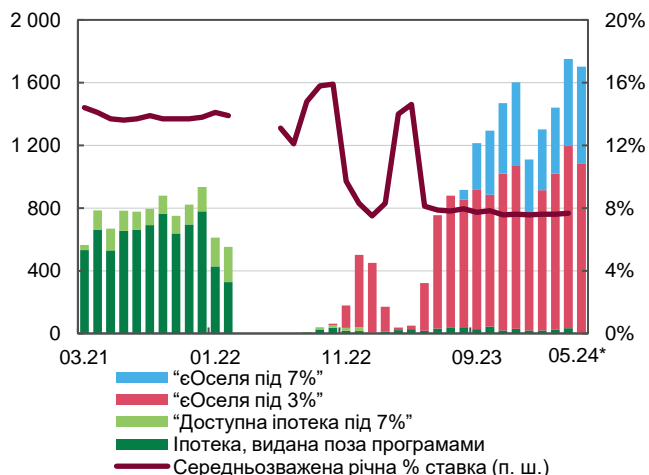
Пільгова іпотека безальтернативно домінує на ринку Іпотечного кредитування поза межами «eОселі» майже немає. Водночас кредитування за держпрограмою лише поживлялося. За період дії програми видано більше

Графік 2.3.6. Відношення “ціна до оренди” в місті Києві

Джерело: сайти агентств з нерухомості, розрахунки НБУ.

Графік 2.3.7. Нове іпотечне кредитування, млн грн

Програма “еОселя під 7%” – кредити широким категоріям населення.
* За травень недоступні дані про іпотеки, видані поза програмою.

Джерело: дані банків, ФРП, УФЖК.

10 тис. кредитів на суму майже 17 млрд грн. Це майже половина виданих за останні п’ять років позик. Темпи кредитування за програмою стійкі: за п’ять місяців 2024 року надано майже стільки ж кредитів, як у другому півріччі торік. Дві третини кредитів у “еОселі”, як і раніше, надаються під ставку 3% окремим категоріям клієнтів: передусім військовослужбовцям та правоохоронцям.

Найактивніше іпотеки видаються в Київській області, де з початку року було оформлено близько чверті кредитів. Ще п’яту частину іпотек видано у столиці. Коло банків-кредиторів за програмою не розширюється, домінують державні банки – їх п’ять із восьми учасників програми.

З початку року три чверті іпотек отримано під купівлю житла на вторинному ринку, 20% – готового житла у забудовника, ще 5% – житла, що будується. Іпотеку на нерухомість у процесі будівництва можна отримати лише в акредитованих банками житлових комплексах. Кількість акредитованих будинків поволі зростає, нині акредитовано вже 48 забудовників та 104 будинки. Згідно з публічними заявами та стратегією УФЖК, що реалізує програму, надалі вона має зосередитися на фінансуванні первинного ринку. Однак механізми її перебудови не фіналізовано. Крім того, наприкінці травня УФЖК вчергове зіткнулася з браком ліквідних ресурсів для фінансування роботи програми. Це означатиме сповільнення кредитування.

Із огляду на поступове відновлення ринку нерухомості деякі банки прагнуть відновити іпотечні продукти. Однак власними продуктами нині вони не можуть конкурувати із загальнодоступною іпотекою від програми “еОселя”. Дизайн програми має залишати можливості розвитку ринкового несубсидованого іпотечного кредитування.

Ринок торговельної нерухомості зростає, офісної – надалі у скруті

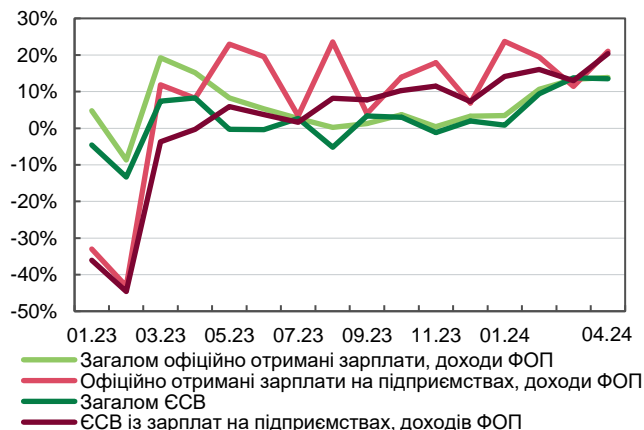
Ринок торговельної нерухомості зростає. У великих ТЦ в обласних центрах надалі знижується вакантність. Потік відвідувачів до ТЦ стабілізувався. Умови оренди наближаються до довоєнних: на ринку все менше знижок, відновилися фіксована та змінна частини тарифів. Доходи від оренди зростають: зі збільшенням товарообороту орендодавці отримують вищу оплату. Більшість ТЦ обладнані на випадок перебоїв з електроенергією. Водночас інвестувати у будівництво або придбання ТЦ охочих нині немає.

Ринок офісної нерухомості надалі у скруті. Нетривалі сплески попиту перериваються погіршенням економічних очікувань бізнесу і відкладенням рішення про оренду. Вакантність офісів залишається високою, але неоднорідною. Більшою мірою заповнені офіси найвищого класу. Критичними факторами вибору офісів залишаються стабільне енергозабезпечення, наявність укриття та розташування будівлі. Орендодавці надалі готові поступатися ціною оренди, ставки знижують заради хоча би часткового заповнення офісних площ. Будівництво нових бізнес-центрів майже не здійснюється.

2.4. Домогосподарства та пов'язані ризики

Реальні доходи населення помітно зростають підживлені зниженням безробіття та підвищенням зарплат. Вищі доходи сприяють поліпшенню споживчих настроїв, стимулюють попит на кредитування. Водночас зростання добробуту забезпечує низьке боргове навантаження населення в цілому. Подальше надходження доходів на рахунки населення зберігатиме комфортний приплив ресурсів для банків. Однак перелік популярних серед населення інструментів заощаджень поволі розширюється.

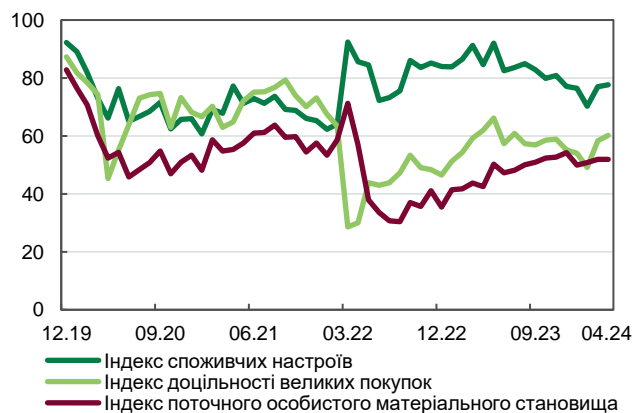
Графік 2.4.1. Оцінки реальних щомісячних доходів населення*, зміна р/р

* Суми зарплат та доходів ФОП отримано зі звітів банків. Дані Приватбанку скориговано, ураховано лише виплати зарплат.

Джерело: ПФУ, ДКСУ, дані банків, розрахунки НБУ.

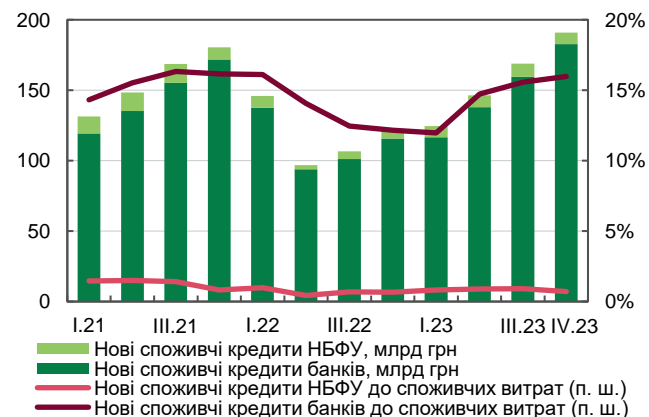
Графік 2.4.2. Споживчі настрої домогосподарств*, пункти

* Значення індексу менше 100 означають, що в суспільстві переважають негативні оцінки.

Джерело: НБУ, Info Sapiens, щомісячні опитування населення (вік 16+).

Графік 2.4.3. Нові споживчі кредити та їх вплив на споживання

Джерело: ДССУ, розрахунки НБУ.

Реальні доходи населення зростають дедалі швидше

У 2024 році зростання реальних доходів населення пришвидшилося. Зростає основна їх складова – зарплати, передусім у приватному секторі. Цьому сприяє подальше відновлення економічної активності. З іншого боку, середню зарплату вгору рухає посилення конкуренції за працівників. Середньомісячна зарплата у I кварталі 2024 року зросла на 22.5% порівняно із рівнем рік тому. Підприємства й надалі відчувають брак кваліфікованих працівників. Понад половина опитаних Мінекономіки та МОМ у лютому–березні роботодавців зазначає, що пошук працівників – головна складність діяльності. Врешті позитивно на обсягах доходів позначилося поетапне підвищення мінімальної зарплати на початку року та у квітні.

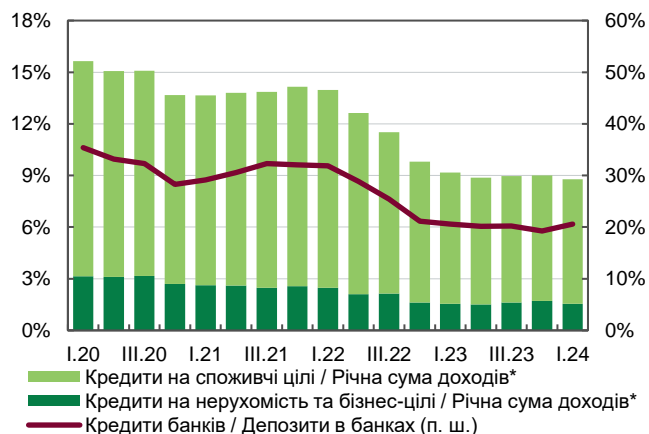
Підживлює загальне зростання доходів населення збільшення виплат у бюджетних установах, а також грошового забезпечення військовослужбовців. За рахунок відновлення доплат за лютий–квітень 2024 року номінальні виплати військовим зросли на 10% у річному вимірі. Триває також зростання пенсійних виплат завдяки індексації. Інший вагомий чинник приросту реальних доходів – значне сповільнення інфляції.

Попри збереження безпекових ризиків та руйнування енергетичної інфраструктури, економіка й надалі зростатиме. Ділова активність сприятиме зниженню безробіття. Конкуренція роботодавців за кваліфікованих працівників і надалі зумовлюватиме підвищення зарплат. Згідно з опитуванням НБУ підприємств у I кварталі 77% опитаних планують підвищити зарплату у 2024 році. Крім того, уряд має наміри підвищувати рівень оплати праці військовослужбовців. Однак пришвидшення інфляції дещо гальмуватиме приріст реальних доходів.

Роль кредитів у фінансуванні споживання посилюється

Останніми місяцями населення поліпшувало оцінки свого поточного матеріального становища, про що свідчить опитування Info Sapiens. Зріс також індекс доцільності великих покупок, хоч він і залишився нижче довоєнного рівня. Це, ймовірно, результат зростання доходів населення та вищої зайнятості. Починаючи з II кварталу 2023 року, зростають реальні споживчі витрати. Водночас попит на споживчі позики зростає ще швидше. Про це свідчать як результати опитування банків про умови кредитування, так і стрімке зростання обсягів портфеля, що триває понад рік. Відношення нових споживчих кредитів банків до обсягів споживання населення досягло в IV кварталі 2023 року історичного максимуму, що спостерігався у 2021 році, – 16%. Для небанківських

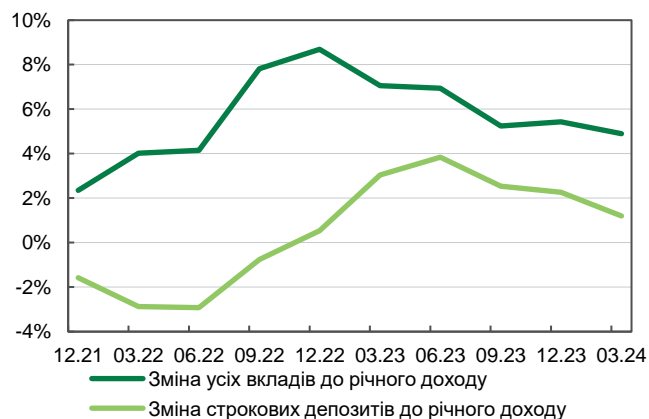
Графік 2.4.4. Боргове навантаження на домогосподарства

* Суми зарплат та доходів ФОП отримано із звітів банків і пенсій за даними Пенсійного фонду України.

Джерело: ПФУ, дані банків, розрахунки НБУ.

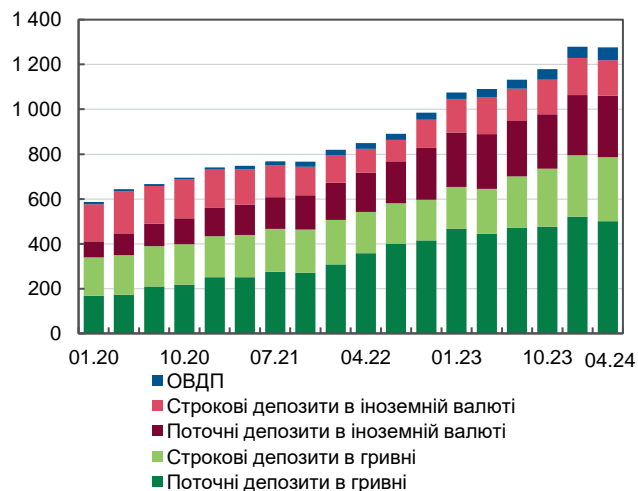
Графік 2.4.5. Співвідношення зміни коштів фізосіб та річного доходу*

* Суми зарплат та доходів ФОП отримано із звітів банків і пенсій за даними Пенсійного фонду України.

Джерело: ПФУ, дані банків, розрахунки НБУ.

Графік 2.4.6. Основні інструменти фінансових заощаджень, млрд грн

Джерело: розрахунки НБУ.

кредитів цей показник не перевищує 1%. Хоча вплив кредитування на споживання все ще не визначальний, його внесок поволі зростає. Очікувано стійкий попит на споживчі позики і надалі зберігатиметься, підживлений передусім зростанням доходів та споживчими настроями.

Сукупне боргове навантаження населення залишається низьким

Стрімке зростання кредитного портфеля відбувається співстванно зміні доходів домогосподарств. Тож сукупне боргове навантаження населення залишається низьким. Співвідношення валових кредитів та доходів становить близько 9%. За опитуванням Info Sapiens, менше чверті домогосподарств має кредити. Банки й надалі оцінюють закредитованість населення як рекордно низьку, що підтверджують результати опитування НБУ про умови банківського кредитування.

Боргове навантаження позичальників банків залишається неоднорідним залежно від рівня доходів: загалом вищі показники в населення із нижчими доходами, хоча таким позичальникам банки пропонують менші кредитні ліміти і рівень використання цього кредитного ліміту буде вищим. Дедалі вагомішою є роль у формуванні боргового навантаження державної програми «єОселя». Все більше фізосіб навіть із невисокими доходами можуть дозволити собі придбання житла в кредит через невисокі вимоги до першого внеску та низькі ставки. Із липня запрацює розширений Кредитний реєстр, інформацію про кредити розміром 50 тисяч гривень і більше до якого надаватимуть не лише банки, але й фінансові компанії. Це дасть змогу банкам повніше оцінити закредитованість, ризики клієнта для банку.

Схильність населення до заощаджень у банках зберігається

З огляду на зростання доходів триває приплив коштів населення у банки. Більше третини гривневих коштів, як і раніше, залишається на строкових депозитах. Фактична та прогнозована стійкість надходжень зарплат та інших офіційних доходів на рахунки в банках надалі забезпечуватиме фінустановам комфортні залишки на рахунках. Конкуренція за строкові гривневі вклади надалі очікувано посилюватиметься. Вкладення в ОВДП нині є привабливою альтернативою депозитам через те, що дають можливість зафіксувати високу дохідність, а купони не оподатковуються. Зараз мало банків пропонує можливість купівлі ОВДП населенню, а наявні пропозиції обмежені. Це стримує перетікання депозитів в ОВДП. З огляду на послаблення обмежень для населення на валютообмін, зросли заощадження в готівковій іноземній валюті.

Частина 3. Умови та ризики банківського сектору

3.1. Карта ризиків фінансового сектору

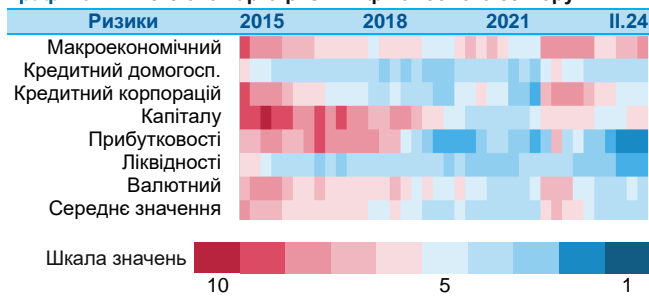
Графік 3.1.1. Карта ризиків фінансового сектору*

* НБУ оцінює ризики за шкалою від 1 до 10, де 1 – найнижчий рівень ризику, 10 – найвищий рівень ризику. Оцінка відображає очікуваний стан на наступні 12 місяців. [Методологія побудови карти ризиків](#) була скоригована з огляду на доступність даних.

Джерело: оцінка НБУ.

Графік 3.1.2. Теплова карта ризиків фінансового сектору

Джерело: оцінка НБУ.

Пояснення:

- макроекономічний ризик відображає рівень загроз, що виникають у реальній економіці, зовнішньому секторі та фіскальній сфері;
- кредитний ризик домогосподарств та корпоративного сектору відображає перспективи зміни рівня непрацюючих кредитів у портфелях банків та необхідність додаткового формування резервів під такі кредити;
- ризик достатності капіталу оцінює можливості банків забезпечувати достатній рівень капіталу;
- ризик прибутковості оцінює спроможність банків генерувати чистий прибуток;
- ризик ліквідності відображає здатність банків повною мірою та вчасно виконувати свої зобов'язання перед вкладниками і кредиторами;
- валютний ризик показує, наскільки тенденції валютного ринку можуть впливати на стійкість банків.

Макроекономічний ризик зріс

Макроекономічний ризик залишається найвагомим для фінсектору. Відновлення економіки сповільнилося, передусім через руйнування в енергетичному секторі. Відношення дефіциту державного бюджету і зовнішнього боргу до ВВП залишаються високими. До того ж ризики зростають через розширення дефіциту рахунку поточних операцій платіжного балансу та зростання державного боргу відносно ВВП. Значна міжнародна фінансова підтримка послаблює ці ризики.

Кредитний ризик домогосподарств не змінився

Кредитний ризик домогосподарств помірний. Частка значно прострочених кредитів надалі знижувалася. До того ж банки поліпшили свої очікування якості роздрібного портфеля. Проте економічні очікування домогосподарств незначно погіршилися.

Кредитний ризик корпорацій не змінився

Рівень дефолтів підприємств поступово знижувався. Також поліпшилася й оцінка банками майбутньої якості корпоративного кредитного портфеля. Фінансовий стан компаній задовільний, їхнє боргове навантаження прийнятне, а от їхні очікування майбутньої зміни ділової активності погіршилися.

Ризик капіталу зріс

Показники достатності капіталу банків дещо знизилися через посилення вимог до капіталу, зокрема врахування повного обсягу операційного ризику. Разом з тим запас капіталу сектору залишається значним завдяки високій прибутковості та обмеженням на його розподіл. Відтак ризик капіталу залишається середнім.

Ризик прибутковості не змінився

Ризик прибутковості залишається на історично найнижчому рівні. Банки надалі прибуткові, цьому сприяють високі чисті процентні доходи, незначні відрахування в резерви за кредитними збитками та значна операційна ефективність банків. Попри зниження ставок, ризики для прибутковості банків низькі.

Ризик ліквідності не змінився

Ризик ліквідності низький. Приплив коштів клієнтів до банків триває. Коефіцієнт LCR більш ніж втричі перевищує нормативи. Відповідно до опитувань банки оцінюють ризик ліквідності як помірний.

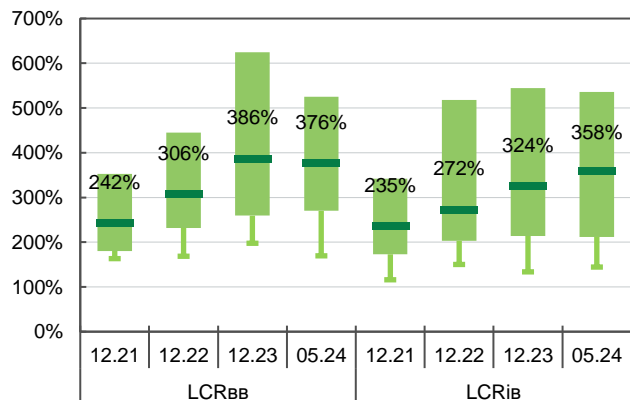
Валютний ризик не змінився

Валютний ризик помірний. Волатильність обмінного курсу гривні до долара США дещо зросла. Відповідно погіршилися й оцінки банками рівня валютного ризику. Натомість ризик для банків знижувало зменшення чистої відкритої валютної позиції банків. Крім того, більший обсяг міжнародних резервів забезпечує комфорт на валютному ринку.

3.2. Ризик ліквідності та фондування

Ліквідність банків залишається високою, хоча й дещо нерівномірно розподіленою, частка високоякісних ліквідних активів висока, установи зберігають запас міцності для протистояння можливим ризикам. Припливи коштів клієнтів до банків значні та стабільні, передусім у гривні, тож банки не потребують фінансування з інших джерел. Після сезонного спаду обсягів коштів клієнтів на початку року їхній приплив відновився. Частка строкових гривневих вкладів населення є сталою, а дедоларизація призупинилася.

Графік 3.2.1. Коефіцієнти покриття ліквідністю в усіх валютах (LCR_{вв}) та в іноземних валютах (LCR_{ів})

Грані прямокутника – перший та третій квартилі розподілу. Лінія всередині прямокутника – медіана. Нижні лінії поза прямокутником – мінімум. Нормативне значення 100%.

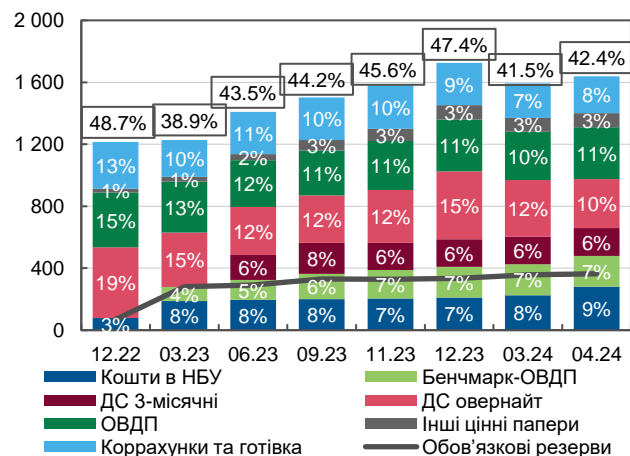
Джерело: НБУ.

Банки зберігають високі показники ліквідності

Банківська система залишається високоліквідною. Цьому сприяють сталі припливи коштів на рахунки клієнтів та сприятлива для ліквідності структура активів банків. Коефіцієнти LCR для більшості банків більш як втричі перевищують мінімальні значення. На початку року відбулося короткострокове зниження ліквідності банківської системи, адже банки зробили значні перерахування на користь бюджету. Вони сплатили рекордний податок на прибуток за підвищеною ставкою, а держбанки – ще й значні дивіденди. Загалом за 2023 рік банки нарахували майже 77 млрд грн податку на прибуток. Більшість цих коштів були сплачені саме на початку цього року. Дивіденди державних банків становили приблизно 32 млрд грн.

Частка ВЛА в чистих активах сектору залишається суттєвою – 42%. Банки зберігають достатній запас міцності для протистояння ризикам ліквідності, які можуть реалізуватися в умовах воєнного часу. Найбільший запас ліквідності мають іноземні банки, частка ВЛА яких сягає половини чистих активів, тоді як у державних та приватних банках вона близька до 40%. Структура ВЛА майже стала: у гривневих ВЛА переважають ОВДП та депозитні сертифікати НБУ, а у валютних – кошти на коррахунках в іноземних банках. Частка останніх зменшується з огляду на поетапне виведення зі складу ВЛА коррахунків у банках відповідно до європейських стандартів (нині вони можуть становити не більше 60% у загальній сумі ВЛА).

Графік 3.2.2. Високоліквідні активи в усіх валютах, еквівалент млрд грн, та їхня частка в чистих активах

У банках, платоспроможних на кожну звітну дату. У відсотках вказано частку в чистих активах. Дані за бенчмарк ОВДП відображають номінальну вартість.

Джерело: НБУ.

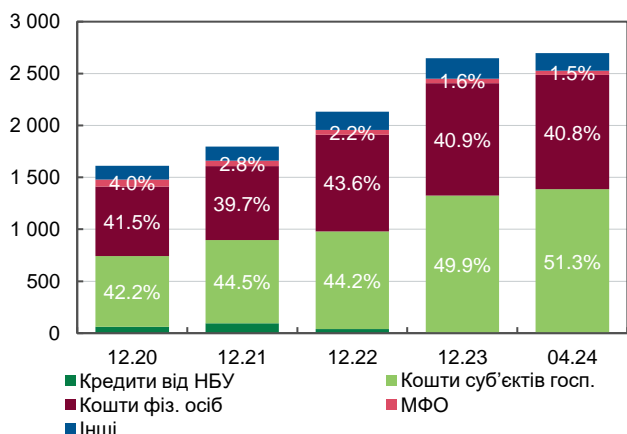
Банки надалі майже повністю фінансуються коштами клієнтів

Для фондування банки й надалі покладаються передусім на кошти клієнтів: бізнесу та населення. Їхня частка в зобов'язаннях перевищує 93%. Тож фінансові установи майже не потребують фондування з інших джерел. Так, непогашені кредити рефінансування від Національного банку залишилися тільки в кількох невеликих приватних банках. Наприкінці минулого року вперше за період повномасштабної війни дещо зріс борг банків перед МФО за рахунок залучення коштів ЄБРР та Світового банку. Ці кошти переважно спрямовуються на програми підтримки кредитування. Однак цьогогоріч скорочення обсягів заборгованості перед МФО продовжилось. Тож частка кредитів від міжнародних організацій у зобов'язаннях сектору знову знизилася до 1.5%.

Бізнес накопичує кошти на рахунках

Стрімкі припливи гривневих коштів клієнтів до банків тривають. Кошти корпорацій зростають швидше, ніж фізичних осіб. Бізнес нарощує свої вкладення і в іноземній валюті. Накопичення коштів на рахунках

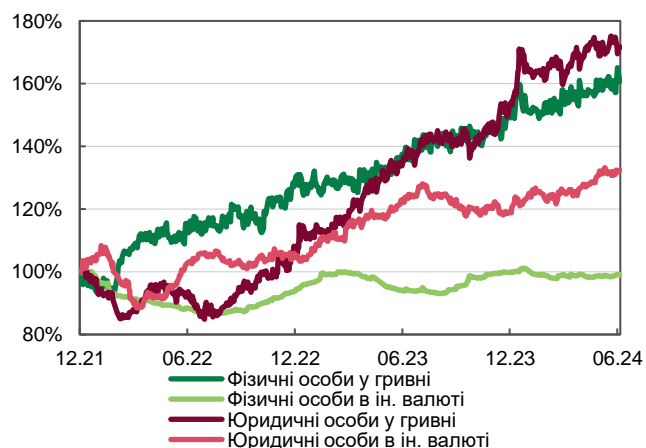
Графік 3.2.3. Структура зобов'язань банків, млрд грн

У відсотках вказано частку в зобов'язаннях.

Джерело: НБУ.

Графік 3.2.4. Кошти клієнтів фізичних та юридичних осіб, 1 січня 2022 року = 100%

Джерело: НБУ.

Графік 3.2.5. Рівень доларизації коштів фізосіб та бізнесу та часта строкових вкладів у коштах фізичних осіб

Джерело: НБУ.

відображає вищі доходи більшості компаній та обмеженість напрямів їх використання: помірні потреби в оборотному капіталі та брак інвестиційних проєктів. Майже всі кошти бізнес традиційно розміщує на поточних рахунках. Нещодавні послаблення валютних обмежень, запроваджені Національним банком, очікувано призведуть до часткового переспрямування накопичених коштів на зовнішні виплати, передусім за кредитами та на виплату дивідендів. Разом з тим ці відпливи компенсуватимуться надходженнями від діяльності компаній, тож не створюватимуть тиску на ліквідність банків.

Фондування від фізосіб надалі зростає

Обсяги гривневих накопичень населення надалі стійко зростають із звичними сезонними коливаннями. Цьому приросту сприяє стрімке зростання номінальних доходів населення та збереження довіри до банків. Зростає як кількість вкладів, так і середній розмір банківського вкладу. Він зріс на 18% з минулого квітня – до близько 12 тис грн. Водночас більші за розміром вклади зростають значно швидше, ніж менші, посилюючи концентрацію коштів населення. Обсяг гривневих вкладів розміром понад 600 тис. грн за останній рік зріс більше ніж 40%, а їхня частка в загальному депозитному портфелі становить близько третини. У загальній кількості таких вкладів лише 0.2%.

Обсяги строкових гривневих вкладів населення зростають, хоч і трохи повільніше за загальний обсяг роздрібних вкладів. Незважаючи на зниження ключової ставки, банки стримано коригували вартість строкових депозитів для фізосіб. Причина – збереження регуляторних стимулів до залучення строкових коштів, зокрема вимог до обов'язкових резервів та підвищені ставки за 3-місячними депозитними сертифікатами. Тож частка строкових вкладів тримається на рівні близько 36%.

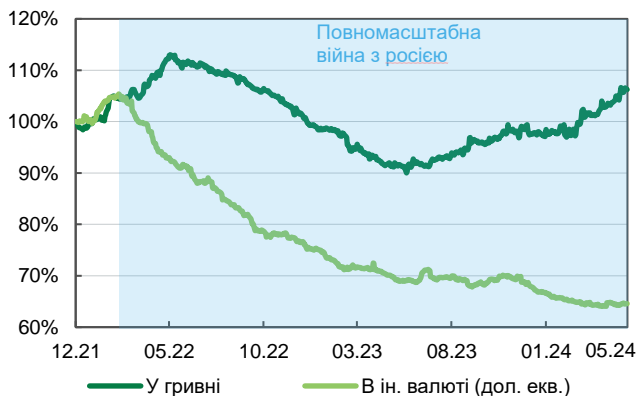
Дедоларизація вкладів пригальмувала

Через послаблення лімітів на валютообмін послуга обміну гривні на іноземну валюту з подальшим розміщенням на депозит перестала користуватися попитом. Тож обсяги строкових депозитів населення в іноземній валюті зменшувалися. Через статистичний ефект послаблення курсу гривні останніми місяцями та приріст валютних коштів бізнесу тренд на зниження частки валютних коштів перервався. Частка валютних коштів у клієнтських вкладах з початку поточного року коливається близько 32%, що є низьким показником за історичним порівнянням. Банки й надалі активно не залучають валютні вклади, адже напрями їх інвестування вкрай обмежені. З огляду на високі ставки за активами в іноземній валюті ситуативно банки зароблять додатковий дохід, навіть утримуючи ці кошти у низькоризикових інструментах: депозитах у іноземних банках та облігаціях інвестиційного класу. Однак у довгій перспективі очікуване зниження ключових ставок розвиненими країнами послабить ці можливості. Тож банки й надалі не матимуть стимулів заохочувати клієнтів до вкладень у валюті.

3.3. Ризик корпоративного кредитування

Банки здійснюють кредитування та нарощують кредитний портфель відповідно до своїх планів у бізнес-моделях. Цьому сприяє зниження кредитних ставок та використання кредитних гарантій, зокрема від МФО. Найшвидше зростають обсяги кредитів малому та середньому бізнесу, все вагомішим є несубсидійоване кредитування. Надалі кредитування поживавлюватиметься завдяки виконанню Стратегії з розвитку кредитування. Якість корпоративного кредитного портфеля поліпшилася: рівень дефолтів знижується, боргове навантаження клієнтів прийнятне.

Графік 3.3.1. Чисті кредити бізнесу, грудень 2021 = 100%

Джерело: НБУ.

Кредитний портфель помірно зростає

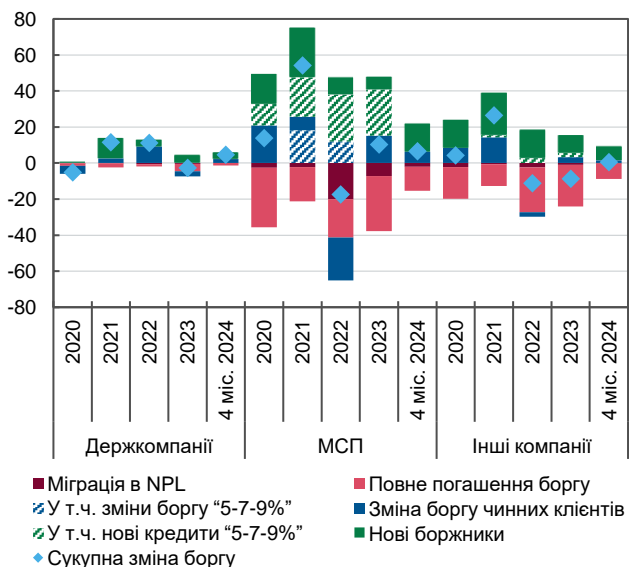
Зростання чистого гривневого корпоративного портфеля триває. Його річні темпи на початок травня становили майже 12%. Цей показник загалом відповідає очікуванням банків – ті у своїх планах на 2024 рік закладали зростання портфеля приблизно на 15%. Проте гривневий портфель кредитів бізнесу лише нещодавно повернувся до рівня лютого 2022 року. Частка кредитів у банківських чистих активах відтоді знизилася на 10 в. п. – до 17%. Тож простір для подальшого нарощення портфеля є суттєвим.

Прийнятні макроекономічні умови та контрольовані безпекові ризики створюють підґрунтя для активнішого кредитування. Банки збільшують свій апетит до ризику та очікують зростання позик бізнесу – про це вони зазначають в опитуваннях НБУ. Зниження інфляції та кредитних ризиків, а також висока конкуренція за платоспроможних клієнтів спонукає банки знижувати ставки за кредитами. За рік вартість нових позик у гривні скоротилася на 4 в. п. – до близько 16%. Банки також охочіше видають довгі кредити – частка кредитів зі строком понад рік у нових видачах зросла на 8 в. п. з травня минулого року.

Водночас високими залишаються ризики, що стримують кредитування. Руйнування енергетичної інфраструктури та перебої в постачанні електроенергії, велика невизначеність перспектив завершення війни та брак кваліфікованих кадрів обмежують інвестиції бізнесу в розвиток. Опитування про умови кредитування банків свідчить, що попит на кредити дещо зростає лише в малих та середніх підприємств.

На відміну від гривневого кредитування валютне надалі стагне через низький попит та значні ризики. З початку повномасштабного вторгнення обсяг чистих валютних кредитів зменшився на третину. Ознак поживавлення попиту на валютні кредити з боку бізнесу все ще немає.

Графік 3.3.2. Зміна працюючих гривневих кредитів бізнесу, млрд грн

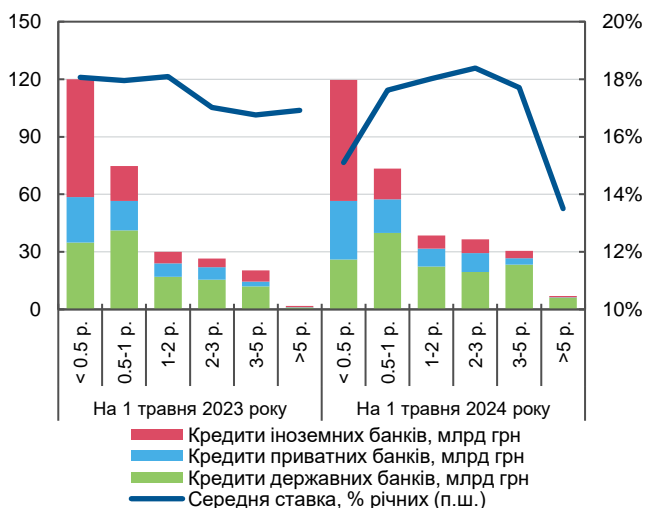

Джерело: НБУ, ФРП (дані на 01 січня 2024 року).

Рушієм зростання портфеля залишається малий бізнес

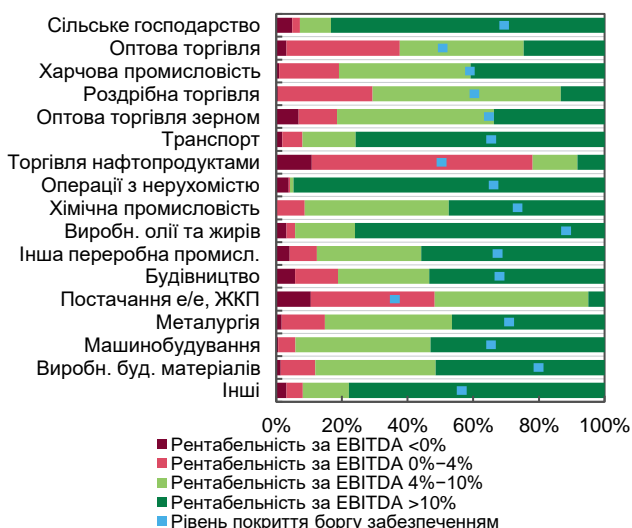
Банки всіх груп нарощують гривневі кредити співмірними темпами. Це свідчить про системне поліпшення умов для кредитування та підживлює конкуренцію. Основними отримувачами нового фінансування за останній рік були підприємства торгівлі та харчової промисловості. Сільськогосподарські підприємства з кінця 2023 року переважно погашали раніше отримані позики. Відносно нове явище – кредитування банками державної фінансової компанії “Укрфінжитло” для подальшої реалізації програми “єОселя”.

Графік 3.3.3. Банківські працюючі гривневі кредити бізнесу за строковістю та їхня вартість

Джерело: НБУ.

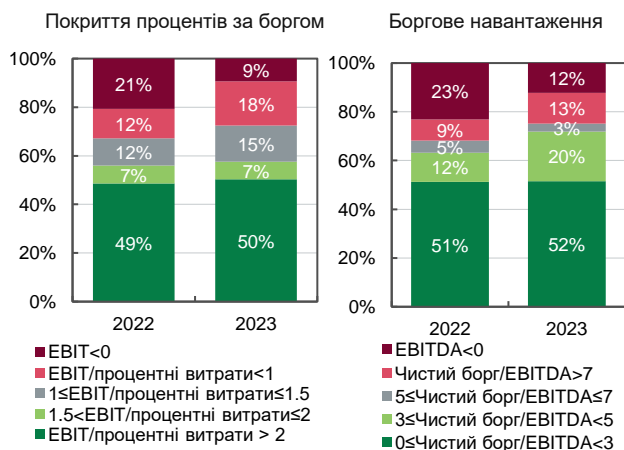
Графік 3.3.4. Профіль працюючих корпоративних боржників з гривневими кредитами

Кредити більше 2 млн грн. Без державних підприємств.

Джерело: НБУ.

Графік 3.3.5. Розподіл працюючих кредитів корпоративних позичальників на 1 травня 2024 року за борговими метриками

Кредити більше 2 млн грн. Без державних підприємств.

Джерело: НБУ.

Вагомий чинник поживлення кредитування поява нових позичальників. У травні близько 35% усіх боржників становив бізнес, що рік тому не мав кредитів у банку. Найактивніші в залученні нових клієнтів – держбанки. Нові клієнти – це переважно невеликі компанії, 3/4 яких звернулися до фінустанов за субсидійованими кредитами за програмою “Доступні кредити 5-7-9%”. Попри нинішні труднощі в роботі програми (див. [Вставка 1. Програма “Доступні кредити 5-7-9%” потребує фундаментальних змін](#)), чи не найвагомим її досягненням є налагодження банками кредитування нових мікро-, малих та середніх підприємств (МСП). Гривневий кредитний портфель МСП зростає швидше, ніж сукупний: річні темпи пришвидшилися до 21%. Частка кредитів МСП сягнула вже 60% гривневих кредитів бізнесу.

Відновлення кредитування – ключовий пріоритет

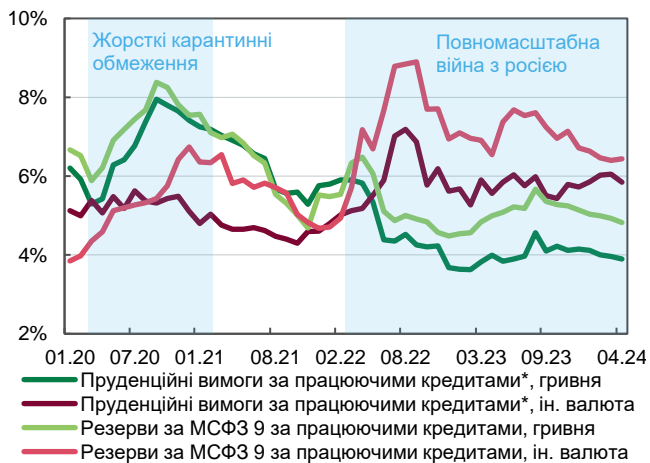
З огляду на подальше відновлення економіки та поліпшення умов кредитування попит на позики операційно прибуткових компаній банки задовольнятимуть на ринкових умовах. Як під час війни, так і в поствоєнний період цьому сприятимуть інструменти розподілу кредитних ризиків, зокрема від МФО.

Попри позитивні тенденції кредитування останнього року, ще рано стверджувати, що банки повноцінно відновили цю функцію. Відношення банківських чистих кредитів бізнесу до ВВП зараз дещо нижче 8%. Ретельний аналіз цієї проблеми та шляхи зниження бар’єрів для кредитування відображено в Стратегії з розвитку кредитування, розробленій НБУ спільно з профільними міністерствами. Стратегія має дві цілі: активізація кредитування в умовах війни та розвиток інфраструктури кредитного ринку. Один із перших кроків НБУ для реалізації стратегії – встановлення тимчасових особливостей оцінки кредитного ризику за спеціалізованими кредитами на період дії воєнного стану. Це поживить започаткування та реалізацію нових інфраструктурних проєктів із залученням кредитів. Для підприємств, що реалізують інвестиційні проєкти, мають критичне значення для підтримання інфраструктури чи працюють у зоні підвищених безпекових ризиків, залишатиметься доступним державне субсидювання кредитів в межах програми “Доступні кредити 5-7-9%”. Однак для бізнесу, що не належить до зазначених категорій, обсяги субсидійованих кредитів скорочуватимуться.

Якість кредитів є прийнятною

Виважена кредитна політика банків у попередні роки забезпечила високу якість портфеля. Боржники з працюючими кредитами зберігають задовільні боргові метрики. Середньозважене співвідношення операційного прибутку та фінансових витрат за 2023 рік дещо поліпшилося і становить 1.6х. Середнє співвідношення чистого боргу та ЕБІТДА знизилося до 4.5х. Хоча середнє боргове навантаження є прийнятним, воно все ж таки є високим у нерухомості, будівництві та секторі енергетики. В агрокомпаній, кредити яких становлять

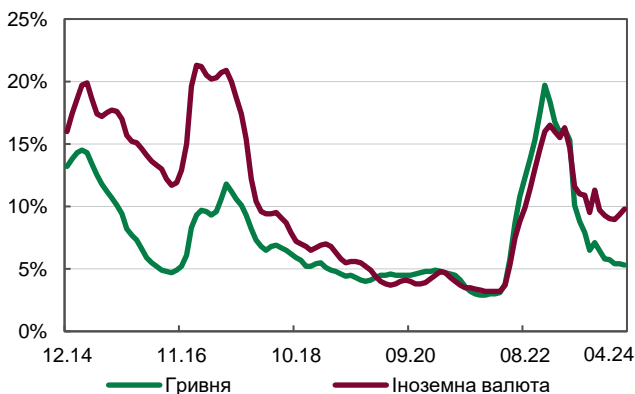
Графік 3.3.6. Покриття резервами працюючих кредитів бізнесу

* Кредитний ризик відповідно до Положення № 351.

Джерело: НБУ.

Графік 3.3.7. Частка дефолтів великих позичальників* на 12-місячному горизонті, згладжені показники

* Кредитний ризик відповідно до Положення № 351.

Джерело: НБУ.

Таблиця 1. Корпоративний кредитний портфель на 1 травня 2024 року

№ з/п	Назва галузі	Валові працюючі кредити			Міграція* кредитів у NPL за 12 міс.		Частка NPL**, %	Коефіцієнт покриття відсотків (ЕВІТ / фінансові витрати)*		Коефіцієнт боргового навантаження (чистий борг до ЕВІТДА)*		Структура позик, "Доступні кредити 5-7-9%", % (усього 127 млрд грн)
		усього, млрд грн	у т. ч. МСП, млрд грн	покриття кредитним ризиком, %	за кількістю, %	за сумою боргу, %		2022	2023	2022	2023	
1	Сільське господарство	94	78	3.4%	6%	8%	17%	2.2	1.8	3.3	4.0	50.9%
2	Оптова торгівля зерном	22	7	4.0%	11%	11%	41%	1.2	1.6	6.2	5.9	1.8%
3	Торгівля нафтопродуктами	12	6	7.5%	6%	37%	32%	2.3	1.7	3.7	4.3	1.7%
4	Інша оптова торгівля	61	45	3.9%	4%	5%	16%	1.6	2.1	5.2	3.7	16.7%
5	Роздрібна торгівля	21	5	3.1%	5%	6%	22%	1.2	1.5	4.3	3.0	4.3%
6	Харчова промисловість	31	17	3.8%	6%	6%	26%	2.0	2.1	3.9	3.7	6.0%
7	Виробництво олії та жирів	15	7	2.3%	3%	8%	15%	0.9	1.9	6.9	4.8	0.7%
8	Добувна промисловість	3	1	5.8%	8%	5%	39%	1.7	1.6	4.1	3.7	0.3%
9	Металургія	7	5	3.0%	3%	6%	53%	2.1	2.0	3.3	3.7	1.7%
10	Машинобудування	7	4	2.6%	6%	5%	46%	2.2	2.3	4.2	2.9	1.6%
11	Хімічна промисловість	7	6	2.2%	6%	6%	24%	1.8	2.3	5.2	3.4	2.7%
12	Виробництво буд. матеріалів	4	2	2.7%	9%	26%	30%	1.8	1.8	6.1	4.7	0.9%
13	Легка промисловість	2	2	4.5%	7%	3%	18%	1.2	1.7	7.9	3.3	0.5%
14	Інша переробна промисл.	8	5	2.6%	4%	2%	17%	2.1	2.6	4.0	3.7	2.8%
15	Постачання е/е та інші ЖКП	6	4	6.7%	16%	24%	59%	2.0	2.2	6.8	6.6	0.3%
16	"Зелена" енергетика	12	8	3.8%	14%	15%	63%	0.7	1.2	7.2	7.0	0.6%
17	Операції з нерухомістю	10	7	7.7%	31%	55%	56%	0.2	0.9	9.1	7.2	0.3%
18	Ком. нерухомість	8	6	4.1%	25%	20%	85%	1.8	1.4	4.5	5.1	0.2%
19	Транспорт	13	9	2.7%	7%	6%	25%	2.3	2.4	2.4	2.5	2.6%
20	Будівництво	4	3	4.6%	16%	18%	72%	2.2	2.3	3.4	7.1	1.8%
21	Фінансові послуги	6	6	0.8%	24%	42%	29%	0.5	0.6	3.4	2.3	0.0%
22	Інше	19	6	2.6%	10%	18%	32%	1.6	2.0	3.7	2.6	1.7%
23	Державні підприємства	70	7	3.8%	6%	0%	8%	0.6	0.8	7.5	6.1	0.0%
	Усього	442	248	3.7%	7%	9%	32%	1.5	1.6	5.2	4.5	100%

* Співвідношення кількості або суми боргу боржників, кредити яких перейшли із працюючих у непрацюючі протягом 12 місяців за вимогами Положення № 351. ** До розрахунку частки непрацюючих кредитів не включено кредити в Приватбанку, надані компаніям, пов'язаним із колишніми акціонерами та афілійованими з ними особами (з урахуванням таких кредитів загальна частка NPL становить 44%).

Джерело: НБУ.

близько п'ятої частини портфеля, відчутно зросло боргове навантаження.

Стабільне макроекономічне середовище сприяє нормалізації кредитного ризику. На початку 2024 року банки в опитуваннях вперше за час повномасштабного вторгнення зазначили про очікування поліпшення якості корпоративного портфеля. Річний рівень дефолтів за гривневими кредитами надалі знижується та досяг позначки близько 5% від загальної кількості боржників. Це співмірно з періодами макроекономічної стабільності. На піку зумовленої війною кризи рівень дефолтів сягав 20%. Дефолти за валютними позиками трапляються майже вдвічі частіше, хоча цей показник також поволі знижується. З огляду на помірний рівень дефолтів та зростання портфеля частка непрацюючих корпоративних кредитів стабілізувалася на позначці близько 44%. Врегулювання непрацюючих кредитів відбувається мляво (див. [Вставка 2. Відновлення якості NPL – несистемне явище](#)).

Рівні покриття фінансовими резервами (за МСФЗ) та пруденційними резервами працюючих гривневих бізнес-кредитів коливаються на рівні 4–5%. Відрахування банків у резерви на покриття кредитних збитків і надалі залишаються мінімальними. Нове кредитування здійснюється виважено. Проте банки повинні бути готові до того, що руйнування енергетичної інфраструктури та складні безпекові умови можуть призвести до нових епізодів реалізації кредитного ризику.

Вставка 1. Програма “Доступні кредити 5-7-9%” потребує фундаментальних змін

Державна програма “Доступні кредити 5-7-9%” відіграла важливу роль у підтримці клієнтів у найкритичніші періоди, зокрема у 2022 році, після початку повномасштабного вторгнення росії. Однак її масштаб перевищив можливості держави, через це виник значний борг перед банками. Невизначеність перспектив погашення боргу стримує кредитування. У разі збереження широкого доступу до програми борг перед банками зростатиме й надалі. Вирішити проблеми точковими заходами неможливо. Програма потребує фокусування та фундаментальних змін, які зможуть виправити накопичені дисбаланси.

У перший рік повномасштабної війни програма “Доступні кредити 5-7-9%” (далі – програма) відіграла критичну роль для підтримки бізнесу. Вона зробила банківське фінансування доступним для чинних та нових клієнтів. У 2022 році, попри глибоку економічну кризу, кредитування тривало саме завдяки державній підтримці. Протягом 2022–2023 років уряд 16 разів вносив зміни до програми, переважно підвищував кредитні ліміти та розширював перелік напрямів кредитування. Відтоді державну підтримку може отримати широке коло позичальників незалежно від реальної потреби в допомозі. Портфель субсидійованих програмою позик від початку повномасштабного вторгнення зріс більш ніж удвічі і становив 129 млрд грн на початку червня 2024 року. Вартість кредитів для клієнтів зберігалася вкрай низькою навіть у період, коли ринкові ставки зростали. Тож програма ставала дедалі дорожчою для держави. Бюджет програми не був розрахований на таку динаміку. Борг за компенсаціями перед банками перевищував 7 млрд грн на початку 2024 року. Відтоді заборгованість перед банками дещо скоротилася, на початку червня вона знизилася до 5.8 млрд грн.

Графік В.1.1. Кредити за програмою “Доступні кредити 5-7-9%”, млрд грн

Джерело: Фонд розвитку підприємництва.

Через періодичні затримки із фінансуванням програми виникла невизначеність для банків та позичальників – її учасників. Банки не поспішають кредитувати за програмою через наявні борги перед ними. Позичальники не прагнуть укладати угоди поза програмою, сподіваючись скористатись її пільговими умовами. Як наслідок, укладення нових угод та пролонгація старих призупинилися, кредитування сповільнилося.

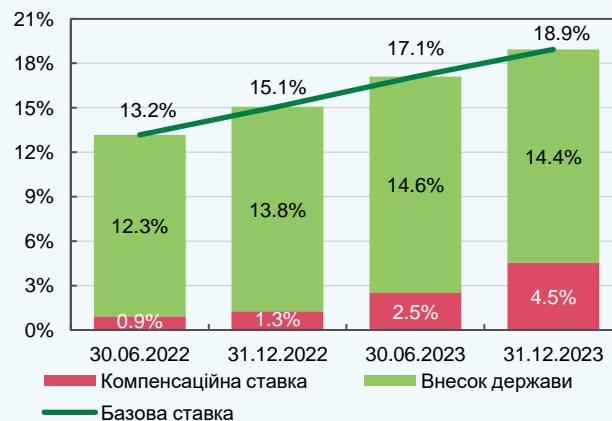
Швидкість видачі кредитів стала фактором конкуренції між банками – учасниками програми

Банкам простіше знайти клієнтів за програмою, ніж поза нею, через низьку вартість кредитів та уніфікованість пропозицій. Позичальникам не потрібно порівнювати умови кредитування різних банків. Залучаючи позику, клієнт часто віддає перевагу банкам, які швидше приймають рішення. Це спонукало банки спростити процедури погодження кредитів за програмою. Внаслідок такого спрощення і через пільговість умов сплати подекуди менше уваги приділяється оцінці спроможності боржника повернути кредит. Водночас банки з високими кредитними стандартами можуть відставати за темпами нарощення портфелів. Деякі банки сформували за рахунок програми понад 50% свого чистого гривневого корпоративного портфеля, тоді як у середньому по системі ця частка становить близько третини. Надалі баланс між швидкістю прийняття рішення та якістю оцінки ризиків має бути поліпшено.

Програма стримує цінову конкуренцію банків за клієнтів

Механізм дії програми незмінний від її започаткування. Банк встановлює за позику базову ставку, яка є сумою українського індексу 3-місячних роздрібних гривневих депозитів (UIRD) та фіксованого умовами програми спреда. Базова ставка переглядається раз на квартал за зміни UIRD. Боржник сплачує фіксовану компенсаційну ставку, що нижча за базову. Різницю (базова “мінус” компенсаційна ставка) банку виплачує Фонд розвитку підприємництва (далі – ФРП) за рахунок бюджету.

Графік В.1.2. Середньозважені ставки за програмою

Джерело: Фонд розвитку підприємництва, розрахунки НБУ.

Після повномасштабного вторгнення компенсаційні ставки для боржників знизилися, значні обсяги позик надавалися під 0% на тривалий період. Крім того, урядом було підвищено допустимі спреди для банків, щоб ті

покривали кредитний ризик, який зріс під час війни. До того ж протягом 2022–2023 років вартість фондування та відповідно рівень UIRD зростали. Тож базові ставки програми надалі підвищувалися. На початок 2024 року вони сягнули в середньому 18.9% річних. Розмір середньої компенсаційної ставки за програмою становив 4.5%. Тож навантаження на державу зросло – держава в середньому сплачувала банкам 14.4% річних за кожну гривню наданих кредитів.

Від початку 2024 року ринкові ставки за кредитами помітно знизилися. Це результат здешевлення фондування та зниження кредитних ризиків завдяки поліпшенню безпекових умов та відновленню економіки. Але базові ставки за виданими у межах програми кредитами не знижувалися співмірно з рухом ставок за кредитами, що видавалися поза програмою. Причина в тому, що конкурувати ставками за клієнтів у межах програми банкам не потрібно: клієнти, що сплачують фіксовану компенсаційну ставку, не чутливі до розміру базової.

У лютому НБУ опитав 40 банків про умови кредитування в межах програми та поза нею. Як свідчать результати опитування, для клієнтів у програмі банки встановлювали базові ставки в середньому майже на 3 в. п. вищі, ніж за кредитами поза програмою. Крім того, банки повідомили, що для МСП поза програмою вони готові знизити ставки ще на 2 в. п. Тож на певному етапі програма почала субсидіювати не лише клієнтів, але і банки-учасники. Вона стримувала цінову конкуренцію та зниження кредитних ставок банками.

Таблиця 2. Ставки банків за кредитами МСП на поповнення обігових коштів у IV кварталі 2023 року

Ставки за кредитами	Сер. зваж.	Min	Max
Поза програмою	20.1%	14.6%	27.3%
У межах програми (базова ставка)	22.9%	20.0%	27.0%
Мінімальна, за якою банк готовий кредитувати поза програмою	18.4%	13.0%	27.0%

Опитування 40 банків – учасників програми “Доступні кредити 5-7-9%”, проведене в лютому 2024 року.

Джерело: НБУ.

Участь у програмі не підвищує операційної ефективності компаній

За підсумками 2023 року програма охопила компанії, які формують близько 13% сукупної виручки усіх підприємств. Як свідчить аналіз фінансової звітності за 2022–2023 роки, основний ефект програми для позичальників – зростання чистих прибутків завдяки економії на фінансових витратах. Тобто такі компанії отримують більше чистого прибутку за рахунок державної субсидії. Середня чиста маржа компаній-позичальників у програмі на 2 в. п. вища, ніж у позичальників, що кредитуються поза програмою.

На рівні операційних показників ефективності в більшості галузей немає помітної різниці між середньою операційною маржею учасників програми та решти компаній. Лише операційна маржа агрокомпаній, що

отримали субсидійовані кредити, була на 2 в. п. вищою за показники компаній, прокредитованих поза програмою. Таке перевищення виникло ще у 2022 році і з часом не зростає. Тож немає підтвердження, що це є наслідком програми. Загалом немає підстав стверджувати, що програма сприяє вищій операційній ефективності компаній, які користувалися субсидіями, що є однією із заявлених цілей програми.

Банки мають критичніше оцінювати якість кредитів

У цілому показники платоспроможності позичальників у програмі задовільні. Частка непрацюючих кредитів за період повномасштабної війни зросла із менше 1% до 8%. У позичальників поза програмою цей показник був вищим. Це близько 6% кредитів – це борги операційно збиткових компаній, які поки що не визнані як NPL. За третину цього боргу компанії не сплачують процентів – компенсаційна ставка нульова. Ці клієнти, найімовірніше, надалі не будуть спроможними погасити борг, але тягар обслуговування кредиту за боржника і далі несе держава. Дуже низькі або нульові компенсаційні ставки за кредитами в межах програми та право пролонгації основної суми дають змогу досить довго маскувати неплатоспроможність низки клієнтів. За умовами програми банк перестає отримувати компенсацію процентів у разі порушення клієнтом умов кредитного договору. Тому подекуди фінустанови зацікавлені не визнавати кредит проблемним якнайдовше.

Попри поступ в удосконаленні програми, вона потребує більш чіткого фокусу

Бюджетні обмеження та низка дисбалансів у програмі спонукають до зміни її дизайну. Зокрема у квітні було обмежено використання програми для субсидійованого кредитування на поповнення обігових коштів – ліміти за неперіоритетними напрямками знизилися із 60 млн грн до 5 млн грн. Також на 3–5 в. п. було знижено допустиму маржу банків понад індекс UIRD. Ці зміни в перспективі зменшать навантаження на бюджет, але не вирішать усіх проблем. Для подальшого вдосконалення програми, необхідні такі кроки:

- поступово зосередитися переважно на інвестиційних проєктах;
- кредити на поповнення обігових коштів надавати лише окремим категоріям клієнтів: наприклад, бізнесу, який має потенціал для відновлення, проте фінансові показники якого через воєнні втрати не дають змоги обслуговувати кредит на ринкових умовах;
- банкам здійснювати регулярну оцінку відповідності клієнтів умовам доступу до програми, посилити увагу до оцінки платоспроможності клієнтів під час пролонгації;
- розглянути можливість обмеження загального портфеля кредитів за програмою з урахуванням бюджету, виділеного на неї.

Вищезазначені кроки сфокусують програму і повернуть її до початкового формату.

Вставка 2. Відновлення якості NPL – несистемне явище

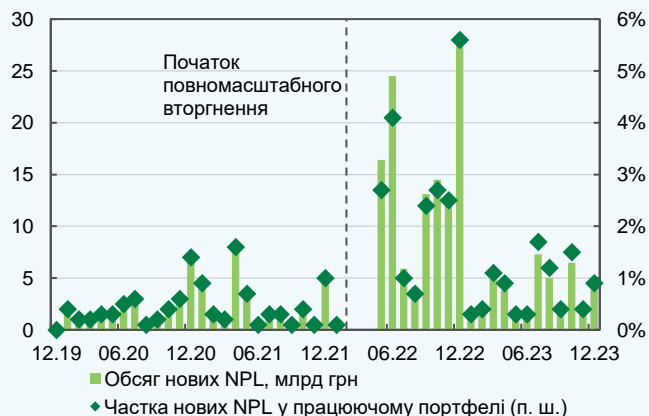
Зростання обсягу непрацюючих кредитів (NPL) від початку російського повномасштабного вторгнення знову потребує значних зусиль від банків для їх врегулювання. З огляду на тривалість та складність судового стягнення банки переважно обирають добровільне врегулювання. Передусім йдеться про пролонгацію основної суми кредиту та запровадження пільгового періоду сплати процентів. За найбільшими кредитами банки йдуть навіть на значне зниження ставки. Попри всі зусилля, відновлення платоспроможності боржників залишається рідкістю.

Реалізація кредитного ризику та подальше зростання обсягів непрацюючих кредитів – звичні наслідки економічних криз. Повномасштабна війна стала потрясінням для економіки України. Відтак низка боржників стали неплатоспроможними. Тож, попри багаторічну роботу банків із врегулювання NPL, їхня частка за останні два роки зросла. У травні NPL становили близько 44% валового портфеля кредитів бізнесу, що на понад 12 в. п. вище показника до початку повномасштабного вторгнення росії. Третина загального обсягу корпоративних NPL – це так звані “воєнні”, які виникли під час та внаслідок повномасштабного вторгнення росії (див. [Причини дефолтів бізнесу під час повномасштабної війни](#), ЗФС, грудень 2023 року). Під “воєнних” кредитних втрат уже позаду, проте рівень дефолтів усе ще залишається вищим, ніж до вторгнення. Разом з тим банки не припиняли роботи із врегулювання NPL навіть під час повномасштабного вторгнення. Вони мають достатній інструментарій, яким активно послуговуються.

відновити платоспроможність. Банки реструктуризували близько половини всіх корпоративних NPL, що сьогодні залишаються на їхніх балансах. Без урахування кредитів колишнім власникам Приватбанку ця частка перевищує 90%. Надалі проаналізовано умови та ефективність реструктуризацій із 2020 року.

До повномасштабного вторгнення найпоширенішою поступкою клієнтам із NPL була пролонгація боргу. Як окремий інструмент фінустанови застосували пролонгацію до близько 40% реструктуризованого корпоративного NPL портфеля. Ще у чверті випадків пролонгацію боргу комбінували з пільговим періодом сплати процентів за кредитом. Під час повномасштабної війни банки стали гнучкішими. Щоб залишити більше ресурсів клієнту для швидшого відновлення його фінансового стану банки поєднували одночасно декілька інструментів. Частка реструктуризацій, де пролонгацію кредиту банки комбінували з наданням пільгового періоду для сплати процентів, зросла до 62%. Найчастіше послаблення надавалися на короткі строки: 3–6 місяців. В умовах економічної невизначеності довша реструктуризація майже неможлива через складність прогнозування. А короткі реструктуризації зберігають банкам гнучкість у подальшій роботі з клієнтом. Найчастіше до NPL застосовується по дві-три і більше послідовних відносно коротких реструктуризацій, зазвичай кожна наступна має довший строк, ніж попередня. Водночас банки рідко знижують ставки.

Графік В.2.1. Міграція корпоративних кредитів у NPL

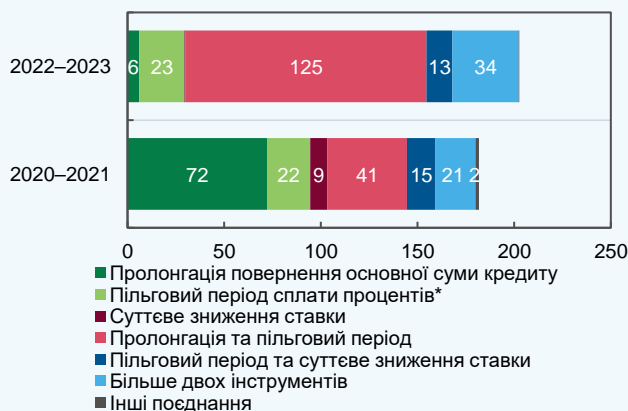
За березень–травень 2022 року дані відсутні, всі міграції за цей період відображено у червні 2022 року.

Джерело: розрахунки НБУ.

З усіх корпоративних NPL банків 45% – кредити колишніх власників Приватбанку. Через неринкову сутність цього портфеля єдиний шлях компенсації збитків – судове стягнення. Відповідні судові процеси проти колишніх власників Приватбанку тривають у багатьох юрисдикціях, проте остаточних рішень ще не отримано. З точки зору загальноринкової практики, приклади успішного захисту банками своїх прав у судах усе ще нечасті. З огляду на неефективність судових позовів банки намагаються застосовувати інші інструменти.

Найпоширенішими інструментами роботи банків із NPL є позасудові реструктуризації. Вони покликані пом'якшити боргове навантаження на клієнта і дати йому змогу

Графік В.2.2. Застосування інструментів реструктуризації до корпоративних NPL (крім реструктуризованих згідно із Законом України “Про фінансову реструктуризацію”), млрд грн

За кредитами більше 2 млн грн, за курсом на 1 січня 2024 року.

* Класифікація інструментів ґрунтується на зміні умов договорів, крім пільгового періоду сплати процентів. Пільговим періодом вважається накопичення нарахованих непрострочених процентів за кредитом більш ніж на 10% порівняно з попереднім місяцем три місяці поспіль.

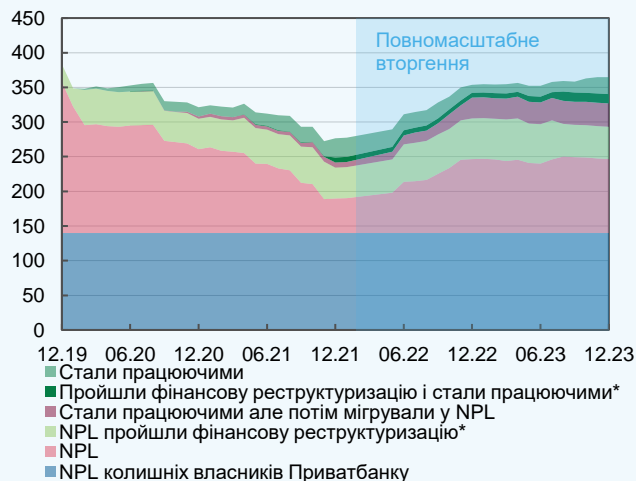
Джерело: розрахунки НБУ.

Особливим форматом роботи із NPL є реструктуризації відповідно до Закону України “Про фінансову

реструктуризацію” (далі – Закон). Прийнятий у 2016 році Закон запровадив механізм добровільної та комплексної реструктуризації для підприємств у критичному фінансовому стані, які водночас ще мають потенціал до відновлення діяльності. Відтоді процедури за Законом провели вісім банків для 47 боржників. Їхні кредити становлять 29% корпоративних NPL без урахування кредитів колишнім власникам Приватбанку. Найбільша кількість реструктуризацій згідно із Законом проведена державними банками з 2017 до 2021 року. Реструктуризації здійснювалися переважно для боржників великих бізнес-груп. Спільною рисою більшості цих клієнтів був поганий фінансовий стан ще на момент видачі позик та надмірне боргове навантаження після залучення кредиту. Ці кредити часто були значними відносно капіталу банків. Під час реструктуризації банки часто йшли на дуже поблажливі умови: пролонгацію кредиту на понад десять років, зниження ставки до неринкового рівня (часто менше 1%) з її дуже повільним відновленням у майбутньому. За оцінками банків, стягнення або продаж у більшості випадків могли забезпечити відшкодування не більше третини суми боргу.

Попри всі поступки, відновлення якості реструктуризованих NPL залишається рідкістю. За кредитами, реструктуризованими згідно із Законом, заборгованість перед банками знизилася на близько 8% з моменту реструктуризації. До категорії працюючих повернулося близько п'ятої частини від обсягу кредитів, які пройшли процедуру фінансової реструктуризації.

Графік В.2.3. Портфель корпоративних NPL, млрд грн

За кредитами більше 2 млн грн, за курсом на 1 січня 2024 року.
* Фінансова реструктуризація згідно із Законом України “Про фінансову реструктуризацію”.

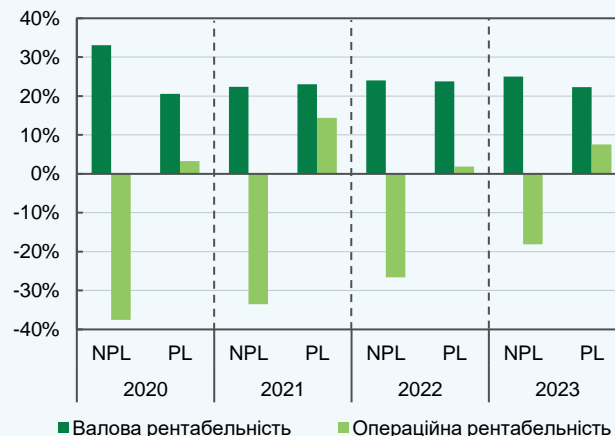
Джерело: розрахунки НБУ.

Загалом зараз за переважною більшістю корпоративних NPL (без урахування кредитів колишнім власникам Приватбанку) банки отримують лише незначні платежі, передусім проценти. За більш як двома третинами портфеля основна сума боргу не погашається. Чим довше кредит залишається NPL, тим менша ймовірність його подальшого відновлення. Навіть клієнти, які відновили обслуговування боргу, залишаються для банків групою підвищеного ризику. Близько половини з

них із часом повторно мігрують у NPL. Переважно це кредити державних банків, якість яких повторно погіршилася під час повномасштабної війни.

Загалом фінансовий стан клієнтів із NPL значно гірший, ніж із працюючими позиками. Основні симптоми – від’ємні показники операційної рентабельності та відповідно брак операційних прибутків навіть для сплати процентів.

Графік В.2.4. Фінансові показники корпоративних боржників

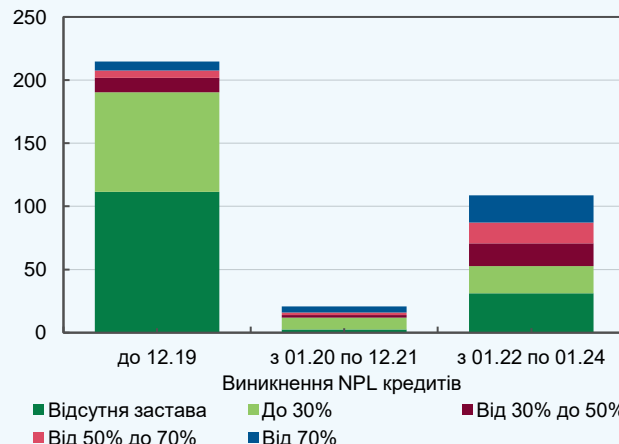

PL – працюючі кредити. Показники зважені на валовий борг за кредитами на перше число наступного року. Усі позичальники з кредитами понад 2 млн грн, що подали річну фінансову звітність за відповідний рік.

Джерело: Портал відкритих даних, НБУ.

Заходом “останньої надії” у врегулюванні NPL є стягнення та продаж банком застави. Найпоширенішими видами застави є нерухомість (65%) та устаткування (16%). Із урахуванням коефіцієнтів ліквідності (відображають ризик втрати вартості заставою внаслідок тривалості процедур стягнення та продажу майна) валові кредити NPL покриті заставою на 35%. “Воєнні” NPL забезпечені краще за старий портфель, що, зокрема, відображає виваженіші стандарти кредитування останніх років. Однак загалом невисоке покриття кредитів заставою робить заходи добровільного врегулювання для банків ще вагомішими.

Графік В.2.5. Покриття валових корпоративних кредитів NPL заставою (за датою виникнення), млрд грн

За кредитами більше 2 млн грн, за курсом на 1 січня 2024 року. Без кредитів колишнім власниками Приватбанку.

Джерело: НБУ.

Вставка 3. Зміна регуляторних вимог до визначення непрацюючих активів

Для подальшого наближення вітчизняних вимог до європейських Національний банк розширив категорію непрацюючих активів (далі – NPL) та посилив вимоги до припинення визнання NPL. Ці зміни дещо підвищують частку NPL, однак не матимуть впливу на капітал банків. Основне завдання змін – підвищити прозорість вітчизняної статистики, її порівнюваність із міжнародними підходами та зміцнити систему управління проблемним портфелем.

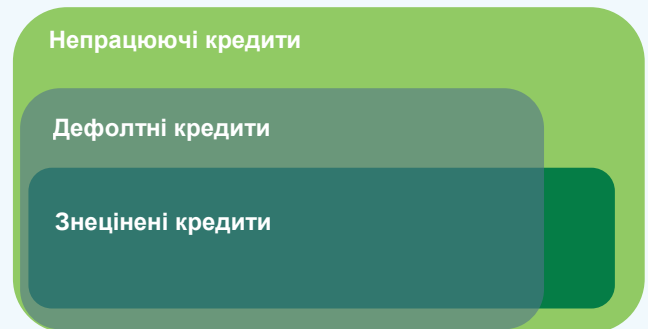
Належна фіксація якості активів банків – це жорстка вимога в міжнародній практиці. Без цього неможлива коректна діагностика стану банківської системи. Також без своєчасної фіксації погіршення якості активів неможлива ефективна робота з її відновлення. У світовій практиці є два підходи до класифікації кредитів за якістю:

- бухгалтерський підхід (за МСФЗ 9) – якщо трапляються події, що призводять до фактичного або очікуваного недоотримання грошових потоків від активів, то активи визнаються знеціненими. Це активи, що оцінюються на третій стадії за МСФЗ 9 або як придбані (створені) знецінені фінансові активи (далі – РОСІ) за термінологією МСФЗ 9. Цей стандарт повністю впроваджено в Україні. Водночас він містить переважно м'які ознаки знецінення, що ґрунтуються на відповідних принципах. Тож визнання знецінення значною мірою залежить від суджень банків. Під знецінені активи за МСФЗ 9 банки формують підвищені фінансові резерви, які відображаються у витратах банку та, відповідно, у капіталі (див. [Параметри очікуваних збитків банків за МСФЗ 9](#), ЗФС, грудень 2018 року). Визнання фінансових резервів за МСФЗ 9 прямо впливає на збитки та капітал банків;
- пруденційний підхід натомість оперує поняттям дефолту. Відповідно до нього банк визнає дефолт боржника, якщо той прострочив виконання зобов'язань на понад 90 днів або неспроможний виконати зобов'язання без звернення стягнення на забезпечення. Актив боржника, що зазнав дефолту, називається дефолтним. В Україні критерії настання події дефолту визначаються в Положенні № 351 і в цілому за своєю суттю відповідають європейському законодавству (регламент CRR). Пруденційні резерви, що визначаються цим положенням, зменшують капітал банків, якщо їхній обсяг більший, ніж обсяг фінансових резервів за МСФЗ 9.

Категорії дефолтних та знецінених кредитів не є взаємовиключними. На практиці в більшості випадків, якщо кредит потрапляє до однієї категорії, то він потрапляє і до іншої. До того ж в Україні знецінені кредити, що оцінюються за МСФЗ 9 на третій стадії, визнаються дефолтними.

Разом з тим у міжнародній практиці та, відповідно, у законодавстві ЄС визначена ще ширша категорія: непрацюючі кредити. Вона охоплює знецінені та дефолтні кредити за бухгалтерським та пруденційним підходами відповідно. Крім того, до неї додатково можуть потрапляти інші кредити, що, ймовірно, не будуть повернуті банку. Схематично перетин цих трьох підходів відображено на графіку В.3.1.

Графік В.3.1. Умовний взаємозв'язок між різними категоріями проблемних кредитів

Джерело: НБУ.

В українській практиці категорію непрацюючих активів впроваджено Положенням про організацію процесу управління проблемними активами, затвердженим Положенням № 97. До цієї категорії входять майже всі дефолтні згідно з Положенням № 351 кредити. До цих кредитів банк має вживати заходів для врегулювання та відновлення своєчасності їхнього обслуговування. Крім того, Положення № 97 визначає категорію потенційно проблемних кредитів, які мають бути під посиленням моніторингом.

У травні 2024 року до Положення № 97 внесені зміни, які наблизять визначення категорії непрацюючих активів (NPL) до визначення, передбаченого CRR. Відтепер NPL включатимуть:

- майже всі активи, що визнанні як дефолтні згідно з Положенням № 351. Лише деякі категорії дефолтних активів банки зможуть не визнавати непрацюючими на підставі обґрунтованого судження, якщо кредити не знецінені або немає підстав для стягнення застави чи здійснення реструктуризації боргу. Йдеться передусім про кредити, що визнані дефолтними через неподання фінансової звітності, через визнання дефолту боржника в іншому банку (інформація з Кредитного реєстру), незнецінені кредити через формування резервів на понад 50% за МСФЗ 9. Ці характеристики не є чіткою ознакою дефолту і за правилами ЄС;
- РОСІ активи – окрема категорія активів, які знецінені за МСФЗ 9 від дати їх визнання. Це новація, надалі ці активи будуть NPL, навіть якщо вони не є дефолтними активами;
- реструктуризовані активи, які банк повторно реструктуризував або які були прострочені на понад 30 днів після припинення їх визнання непрацюючими, – ще одна новація.

Впроваджені зміни також удосконалюють вимоги до припинення визнання активів непрацюючими, передусім тих, що були реструктуризовані. Надалі для припинення визнання непрацюючим реструктуризованого активу:

- має минути не менше 365 днів від дати реструктуризації (досі для виходу з NPL потрібно було очікувати 180 днів з часу усунення ознак дефолту);
- жодне із зобов'язань боржника не має бути простроченим більше ніж на 30 днів (ця умова діє і зараз);
- банк повинен сформулювати судження про спроможність боржника виконати зобов'язання, що підтверджується сплатою боржником простроченої або списаної внаслідок реструктуризації суми боргу (це новація).

Чинні вимоги передбачають утримання кредиту, що вже не є NPL, у списку потенційно проблемних активів – списку спостереження. Надалі для виключення кредитів із списку спостереження потрібно буде виконання сукупності таких вимог:

- має пройти щонайменше 730 днів від дати включення до цього списку (зараз вдвічі менше);
- боржник має щонайменше рік своєчасно обслуговувати борг за умовами реструктуризації. Також боржник після припинення визнання NPL має сплатити банку суттєву частку боргу;

- жодне із зобов'язань боржника не має бути простроченим більше ніж на 30 днів.

Ці зміни приводять визначення та класифікацію NPL до європейських вимог. Це зробить прозорішою статистику NPL, чіткіше окреслить периметр роботи банку з урегулювання активів, для яких реалізувався кредитний ризик. Посилення вимог для виходу з NPL та зі списку спостереження потенційно-проблемних активів застереже банки від надмірного оптимізму: послаблення уваги до клієнтів за перших ознак поліпшення обслуговування. На практиці цей недолік у системі управління ризиками призводить до суттєвої частки повторних дефолтів клієнтів за кредитами – колишніми NPL (див. [Вставка 2. Відновлення якості NPL – несистемне явище](#)).

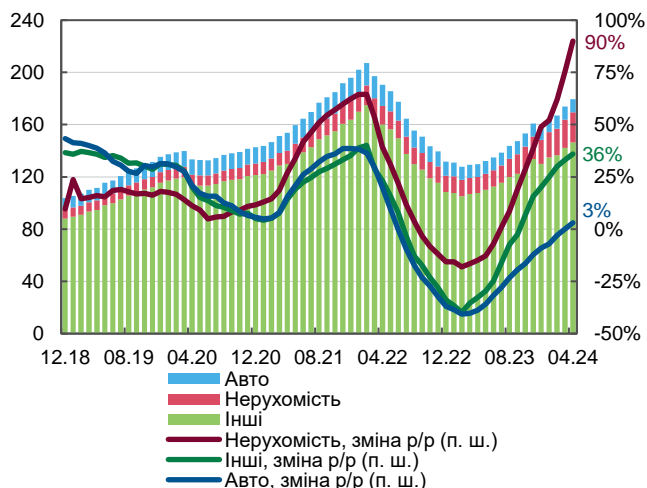
Зазначені зміни запрацюють із початку 2025 року. Зміни матимуть помірний вплив на частку NPL – вона зросте менш ніж на 1 в. п. Обсяг NPL зросте передусім через віднесення до цієї категорії РОСІ активів.

Водночас ймовірно збільшення обсягу NPL не вплине на капітал банків, адже не визначає обсягу пруденційних резервів (кредитного ризику згідно з Положенням № 351). На сьогодні загальний обсяг NPL покритий пруденційними резервами на 86%, а фінансовими резервами за МСФЗ 9 – майже на 84%.

3.4. Ризик роздрібного кредитування

Роздрібний кредитний портфель стрімко відновлюється протягом останнього року. Головний рушій такого зростання – споживчий попит, у тому числі на великі покупки. Іпотечні кредити завдяки державній програмі зросли майже вдвічі за останній рік. Кредитні стандарти за субсидійованими іпотечними позиками м’якші, ніж за наданими до війни переважно без державної підтримки. Незабезпечені позики вдається нарощувати за рахунок активнішого кредитування нових клієнтів. Якість роздрібного портфеля поступово поліпшується, проте банки зберігають консерватизм і підтримують резерви на достатньому рівні.

Графік 3.4.1. Обсяг чистих гривневих кредитів фізичним особам, млрд грн

Джерело: НБУ.

Швидке зростання роздрібного кредитного портфеля триває

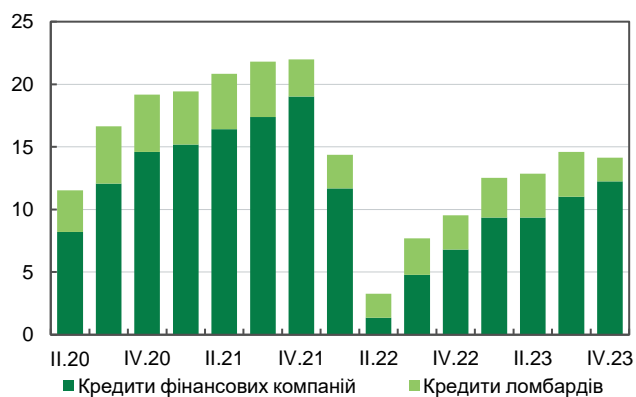
У квітні річні темпи зростання чистого гривневого кредитного портфеля сягнули 38%. Його основу надалі становлять незабезпечені споживчі позики. Обсяг цих кредитів збільшився за рік приблизно на третину. Проте найшвидше зростає іпотека – майже вдвічі порівняно зі значеннями рік тому, хоча її частка у портфелі кредитів населенню все ще незначна і становить близько 13%. Такі високі темпи приросту пояснюються дуже низькою базою. Портфель автокредитів поволі зростає із січня, проте зараз його рівень лише трохи вищий ніж рік тому. Основною причиною зростання кредитного портфеля залишається поживлення споживчого попиту. Банки прогнозують подальше підвищення попиту в [опитуванні про умови банківського кредитування](#), передусім на споживчі кредити. Поживлення кредитування відобразилося у незначному підвищенні в I кварталі проникнення чистих кредитів відносно ВВП – до 2.6%. Однак загалом цей показник залишається дуже низьким. У чистих активах банків портфель займає менше 6%.

Небанківські фінансові установи повільно нарощують кредитний портфель: його обсяг усе ще менший за довоєнний рівень на 15%. Темпи зростання портфеля значно нижчі, ніж у банків. Попри наявний споживчий попит, зростання стримує трансформація ринку. Через порушення вимог законодавства про дотримання прав споживачів із ринку було виключено деяких великих гравців. Також кредитні стандарти в сегменті змінюються з огляду на законодавче обмеження наприкінці минулого року максимальної ставки за споживчими кредитами у розмірі 1% на день та посилення вимог до фінансового моніторингу. Тож надалі мікрофінансові організації, ймовірно, знизять апетит до ризиків з огляду на меншу маржинальність кредитування. Усі ці кроки знизять “агресивне” кредитування – надання позик, які створюють надмірне боргове навантаження для клієнтів. Проникнення небанківських роздрібних кредитів відносно ВВП становить усього 0.3%.

Ринок споживчого кредитування залишається сегментованим, а його концентрація зростає

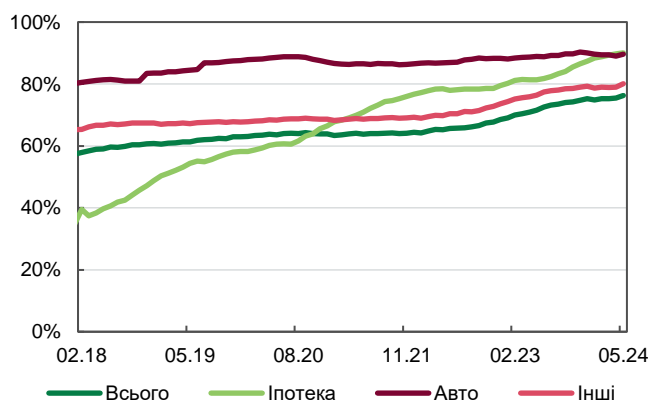
Профілі клієнтів банків та небанківських позичальників залишаються різними, перетікання між ринками не спостерігається. На банківському ринку зростає концентрація. Два банки із найбільшими портфелями формують вже понад половину від загального обсягу кредитів населенню порівняно із 37% перед повномасштабним вторгненням. У кожному сегменті ринку й надалі домінують лише два-три банки, конкурувати решті з ними стає дедалі складніше. Водночас, небанківський ринок залишається

Графік 3.4.2. Обсяги наданих протягом кварталу кредитів фінансовими компаніями та ломбардами, млрд грн

Джерело: НБУ.

Графік 3.4.3. Частка п'яти банків з найбільшим портфелем за сегментами

Джерело: НБУ.

висококонтурним. П'ять найбільших компаній надають чверть нових кредитів, що відповідає довоєнному рівню.

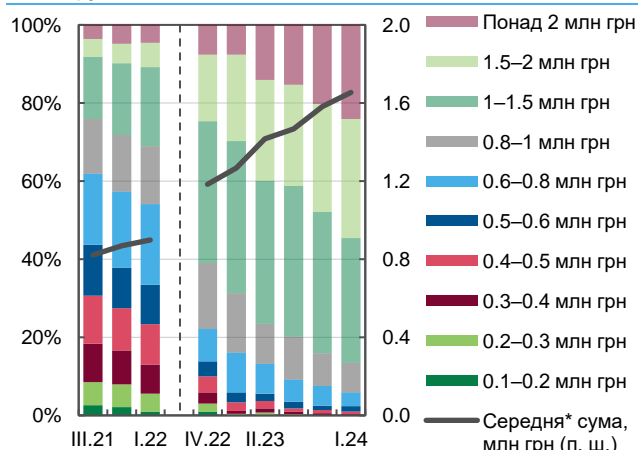
Останніми роками найбільше зростає концентрація в іпотечному сегменті. Банки, які з початку повномасштабного вторгнення призупинили ринкове кредитування, досі не відновили пропозиції продуктів. Майже всі позики відтоді надаються за програмою "єОселя" переважно держбанками. Пільгові умови програми майже не залишають простору для несубсидйованого ринкового кредитування. Низька маржинальність у програмі не приваблює ширше коло банків. Водночас із поступовим відновленням ринку нерухомості дедалі більше банків обмірковують відновлення іпотечних продуктів. Заплановане зосередження "єОселі" на первинному ринку може надати більше простору для подальшого розвитку несубсидйованої іпотеки.

Як і раніше, конкурентну перевагу в картковому кредитуванні мають банки зі зручними та багатофункціональними мобільними застосунками. Інший чинник успіху – швидкість прийняття кредитного рішення. Банкам, які вже мають розвинену ІТ інфраструктуру, простіше шукати клієнтів, тож вони зростають швидше за інших. Фінустанови працюють над збільшенням охоплення потенційних клієнтів, а відшукавши платоспроможних і дисциплінованих, надалі поступово розширюють кредитні ліміти. Процентні ставки за незабезпеченими кредитами майже незмінні близько десятка років і не є фактором конкуренції в картковому сегменті.

Банки послаблюють вимоги для відбору клієнтів

Загалом стандарти схвалення кредитних заявок протягом останнього року послаблювалися, передусім для незабезпечених позик. Банки в опитуванні про умови кредитування прогнозують продовження цієї тенденції, передусім через підвищення конкуренції з іншими фінустановами. Також підвищується апетит банків до ризиків завдяки контрольованості макроризиків. Для оцінки кредитоспроможності та відбору клієнтів банки застосовують дедалі різноманітніші джерела інформації та методи, у тому числі штучного інтелекту та машинного навчання. З огляду на необхідність швидкого прийняття рішень у незабезпеченому кредитуванні кредитори майже не вимагають офіційних документів, зокрема про доходи. Водночас для певної верифікації заявлених даних банки використовують усі доступні джерела інформації, зокрема бюро кредитних історій та історію трансакцій за рахунками. Перелік факторів підвищеного ризику кредитування для банків із часом також змінюється, наприклад, фінустанови охочіше, ніж на початку повномасштабної війни, фінансують мігрантів та військовослужбовців. За вкрай низького рівня проникнення кредитування потенціал до нарощення портфеля дуже значний. Портфель може й надалі стрімко зростати за умови відновлення економіки. Для контролю ризиків банки мають дотримуватися виважених кредитних стандартів та відповідального кредитування.

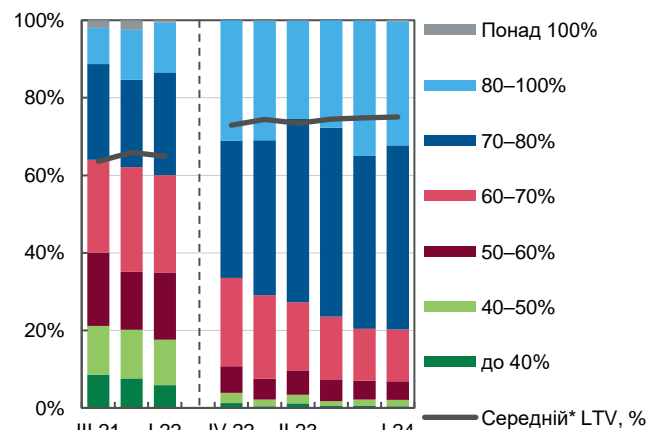
Графік 3.4.4. Розподіл наданих іпотечних кредитів за сумою договору

* Зважено за кількістю наданих кредитів.

Джерело: НБУ.

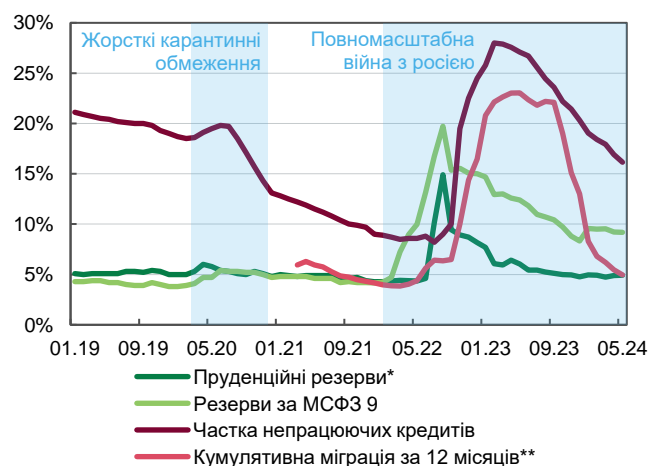
Графік 3.4.5. Розподіл наданих іпотечних кредитів за LTV

* Зважено за кількістю наданих кредитів.

Джерело: НБУ.

Графік 3.4.6. Резервування працюючих, частка непрацюючих та міграція гривневих кредитів фізичним особам

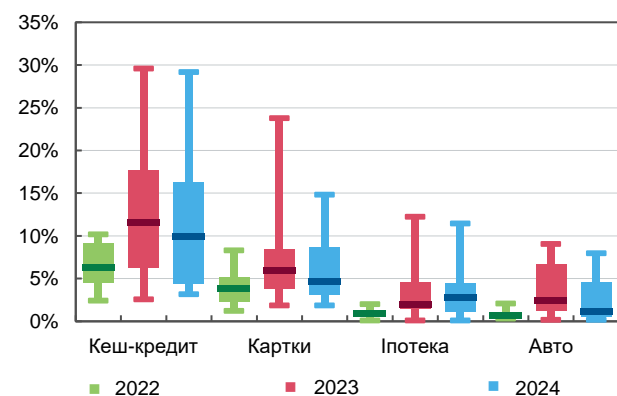
Резервування дорівнює відношенню резервів до валових кредитів.

* Кредитний ризик відповідно до вимог Положення № 351.

** Міграція у третю стадію за МСФЗ 9, % відносно обсягу кредитів на першій та другій стадіях.

Джерело: НБУ.

Графік 3.4.7. Розподіл оцінок очікуваних збитків для гривневих кредитів фізичним особам на першій стадії за МСФЗ 9 станом на 1 січня відповідного року

Грані прямокутника – перший та третій квартилі розподілу. Лінія всередині прямокутника – медіана. Верхні та нижні лінії за прямокутником – максимум та мінімум.

Джерело: дані 18 банків за опитуваннями в січні 2022, 2023 та 2024 років, розрахунки НБУ.

Профіль іпотечного клієнта помітно змінився під час повномасштабної війни

До 2022 року чотири п'ятих іпотек надавалися без субсидій, попри наявність державної програми підтримки. Відповідно умови кредитування визначали банки, і вони були досить поміркованими (див. [Результати опитування про умови іпотечного кредитування](#), ЗФС, грудень 2021 року). Зокрема банки контролювали співвідношення витрат на обслуговування кредиту та доходу домогосподарств (DSTI) на середньому рівні близько 50% з урахуванням офіційних доходів. Середні ставки прямували до 14% річних. Через значну вартість кредиту його розмір клієнти намагалися знизити: робили значні власні внески в придбання житла. Майже дві третини іпотек мали показник відношення суми кредиту до вартості застави (LTV) менше 70%. Середній строк позик становив близько 15 років наприкінці 2021 року. Найчастіше іпотеку брали позичальники 35-45 років, які мають стабільні доходи.

Після початку повномасштабного вторгнення іпотечне кредитування відбувається майже виключно у програмі «єОселя». Іпотеки надаються під пільгову ставку 3% або 7%. Дешевша іпотека та вищі ціни на житло стимулювали позичальників брати кредити на дедалі більші суми. Середній показник LTV наближається до максимально можливого за умовами програми рівня у 80%. Іпотеку беруть на довший термін. З'явилось більше позичальників серед людей до 30 років. Тож кредитні стандарти стали м'якшими, хоча цей ризик компенсується помірним середнім борговим навантаженням на клієнтів. Для визначення потенційних кредитних ризиків нового портфеля потрібен час. Водночас для банків вони послаблюються можливістю передавати їх УФЖК після трьох років життя кредиту.

Якість портфеля покращується, проте банки зберігають виважені оцінки резервів

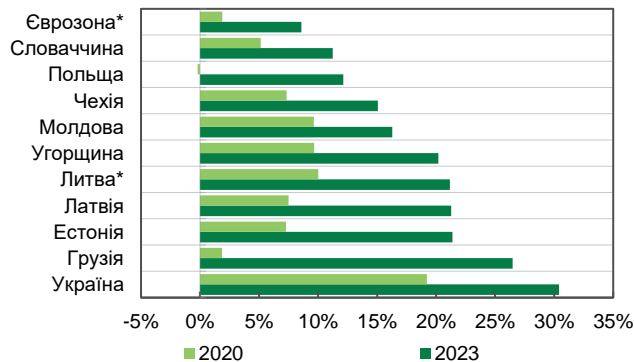
Якість портфеля надалі поліпшується. Міграція кредитів у третю стадію за МСФЗ 9 знизилася та вже досягла довоєнного рівня. Рівень покриття портфеля пруденційними резервами, що оцінюються за Положенням № 351, відповідає показнику 2021 року – 5%. Частка непрацюючих кредитів у роздрібному сегменті стрімко знижується завдяки незначному рівню нових дефолтів, нарощенню нового портфеля, списанню та продажу непрацюючих кредитів.

Водночас фінустанови зберігають консерватизм в оцінках якості роздрібного портфеля. Параметри оцінки очікуваних збитків за МСФЗ 9 для непрострочених кредитів лише помірно поліпилися на початку 2024 року. Співвідношення фінансових резервів та суми боргу вдвічі вище, ніж до вторгнення і ніж показник покриття пруденційними резервами. Сформовані резерви банки зможуть використати на покриття кредитних ризиків нового «воєнного» портфеля, ризики за яким можуть визріти з часом. Ймовірність неочікуваної реалізації кредитного ризику в умовах війни залишається високою.

3.5. Ризик прибутковості

Банки надалі генерують значні прибутки завдяки високій чистій процентній маржі та відсутності потреби в додаткових відрахуваннях у резерви під активні операції в більшості фінустанов. Дохідність активів дещо знизилася, а вартість зобов'язань стабілізувалася. Зниження дохідності активів, ймовірно, триватиме. Попри це, чиста процентна маржа зберігатиметься високою за історичними мірками. Чистий комісійний дохід ще певний час залишатиметься пригніченим. Співвідношення адміністративних витрат та чистих активів зменшилося, тож можливе збільшення витрат у подальшому не створює загроз з огляду на високу ефективність банків.

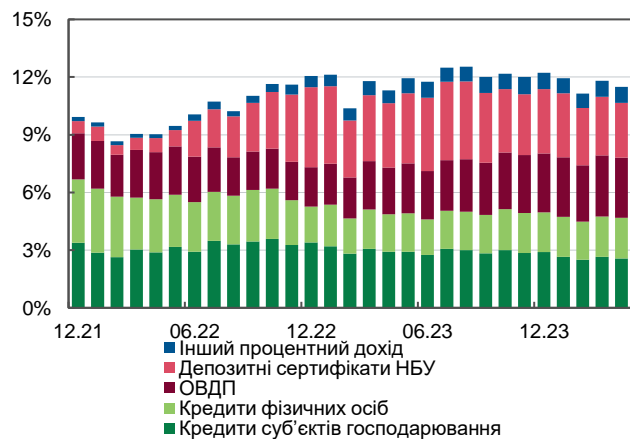
Графік 3.5.1. Рентабельність капіталу банків

* За 2023 рік – попередні дані ЄЦБ.

Джерело: МВФ, ЄЦБ.

Графік 3.5.2. Складові процентних доходів, % чистих активів

Дані приведені до річного виміру. Інший процентний дохід включає доходи від міжбанківських кредитів, кредитів органам держуправління та інші дрібні джерела.

Джерело: НБУ.

Графік 3.5.3. Дохідність активів та вартість зобов'язань

Розраховано до чистої балансової вартості портфелів.

Джерело: НБУ.

Банки прибуткові та операційно ефективні

Українські банки залишаються операційно ефективними та прибутковими. У 2023 році, навіть після вирахування податку з прибутку за підвищеною ставкою 50%, середня рентабельність капіталу сектору становила близько 30%. У 2024 році ставка податку знизилася вдвічі і показники чистої рентабельності фінустанов відповідно зросли – за чотири місяці поточного року рентабельність капіталу сягнула 49%. За цей період операційно збитковими були лише дев'ять установ. Це установи переважно з неефективними бізнес-моделями та низкою задованих проблем, не пов'язаних із поточними ринковими умовами. Рушієм прибутковості сектору залишається висока процентна маржа. Крім того, поліпшення макроумов зменшило тиск на резерви.

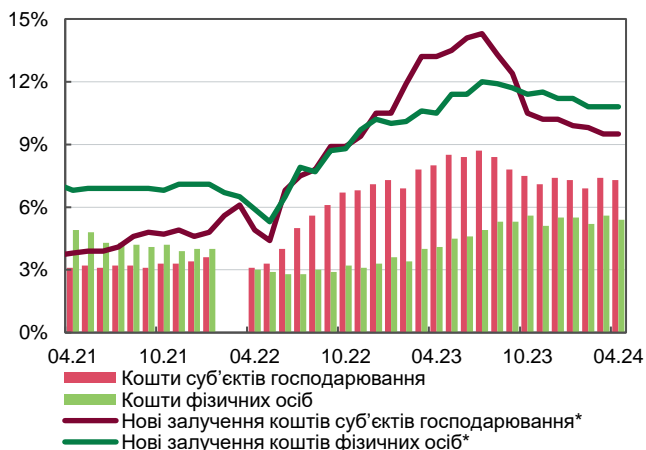
Зростання рентабельності банків останніми роками – це властива не лише Україні ситуація, а загальноєвропейський тренд. Наслідками коронакризи 2020 року стали спершу зростання ліквідності фінансових систем, а згодом – підвищення ключових ставок для протидії інфляції. Саме вищі процентні ставки за високої ліквідності зумовлюють збільшення чистої процентної маржі та, відповідно, загальної рентабельності банківського бізнесу.

Дохідність активів дещо знизилася

Дохідність активів залишається високою за історичними мірками. Протягом останніх пів року зниження ринкових ставок слідом за обліковою спричинило лише незначне її скорочення. Насамперед знизилася ставка за депозитними сертифікатами НБУ. Також рухалися вниз ставки за новими кредитами бізнесу, хоча через довший строк цих інструментів дохідність кредитного портфеля змінюється повільніше. Ставки за новими випусками ОВДП також знижуються, проте залишаються вищими за усереднену дохідність наявного портфеля державних цінних паперів. Останній включає давніші випуски ОВДП із значно нижчими купонами, включно з капіталізаційними паперами держбанків. Заміщення інструментів, що поступово погашаються, паперами з вищими ставками зберігає дохідність портфеля в цілому.

Цикл зниження ставок дедалі більше стимулює банки інвестувати в довші інструменти для фіксації дохідності. Відповідно банки нарощують ОВДП та кредити. Це надалі підтримуватиме високу дохідність банків попри зниження ставок. Натомість обсяги депозитних сертифікатів з початку року дещо знизилася.

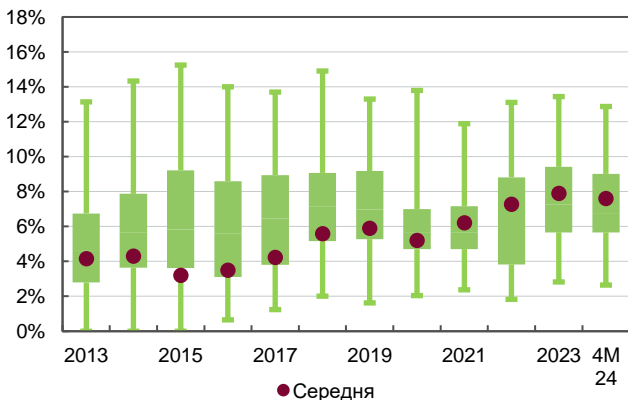
Графік 3.5.4. Вартість коштів бізнесу та населення у гривнях, % річних

Дані про вартість депозитного портфеля та зобов'язань за лютий–березень 2022 року не подавалися. * Без пролонгації або інших змін контрактних умов.

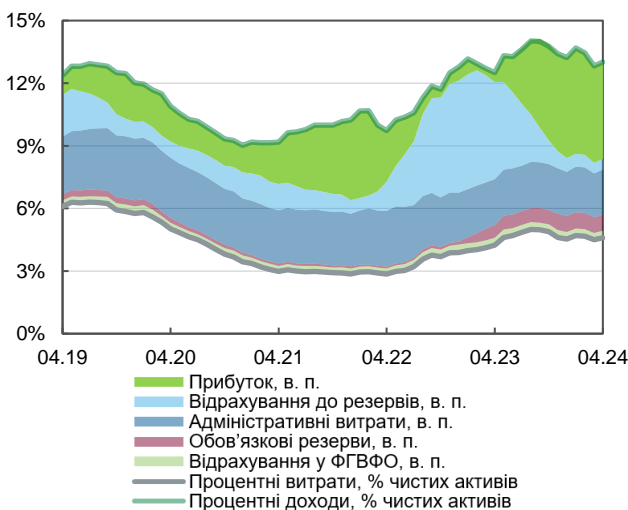
Джерело: НБУ.

Графік 3.5.5. Чиста процентна маржа банків

Джерело: НБУ.

Графік 3.5.6. Декомпозиція чистої процентної маржі банків

Плинка за три місяці. Розраховано як співвідношення процентних витрат або доходів та середнього обсягу чистих процентних активів за три останніх місяці. Адміністративні витрати враховано в частині, пропорційній співвідношенню чистого процентного та чистого комісійного доходів, усереднені за 12 останніх місяців. Відрахування до резервів включають резерви під кредитний ризик та боргові цінні папери, усереднені за 12 останніх місяців. Прибуток оцінено за залишковим принципом. У банках, платоспроможних на звітну дату.

Джерело: НБУ.

Вартість фондування стабілізувалася

Ставки за депозитами населення та бізнесу поволі прямують вниз, швидше – за коштами корпорацій. Однак загалом вартість фондування майже не змінюється. У бізнес-сегменті причиною є різноманіття індивідуальних умов залучень через конкуренцію, особливо за кошти великих корпорацій, за все ще високих процентних ставок в економіці. У роздрібному сегменті причина збереження вартості – більша частка строкових вкладів та довші строки депозитів. Кошти бізнесу загалом для банків є дорожчими, ніж ресурси від населення, бо на відміну від коштів бізнесу за коштами домогосподарств на поточних рахунках банки проценти майже не нараховують. Це зумовлює значно нижчу сукупну вартість фондування роздрібних банків порівняно із корпоративними та універсальними банками. Загалом у банківській системі вартість гривневого фондування від клієнтів за останніх півроку стабілізувалася на рівні нижче 7% річних.

Чиста процентна маржа стійка до зміни макроумов

Період помітного зниження ключової ставки з кінця 2023 року банки пройшли, зберігши високу процентну маржу – понад 7.5%. Її поточний запас створює банкам значний комфорт перед можливими майбутніми змінами ставок. Ринкові ставки очікувано надалі знижуватимуться, інерційно реагуючи на попередні пом'якшення монетарної політики. Однак подальші зниження ставок відбуватимуться повільніше, тим самим зменшуючи ризики для фінустанов. Чистий процентний дохід залишатиметься основним рушієм прибутковості – його частка в операційних доходах сектору зросла до 72% з 60% у 2022 році.

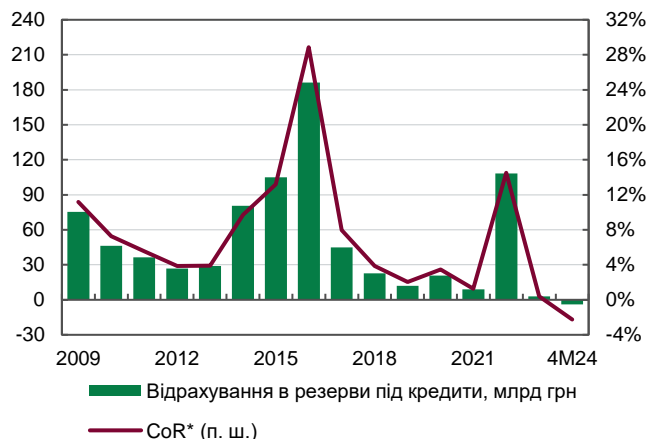
Відрахувань у резерви сектор майже не потребує завдяки кращій якості кредитного портфеля

Резервування банків майже повністю пояснюються нарощенням портфельів кредитів та цінних паперів. Разом із тим, через позитивні економічні очікування банки поволі знижують власні оцінки очікуваних кредитних збитків. Значна реалізація кредитних збитків – скоріше поодиноким явищем. Тож за чотири місяці банки навіть дещо розформували резерви під кредити. Поступово вартість кредитного ризику та, відповідно, витрат на формування резервів нормалізується до середніх рівнів перед повномасштабною війною. Проте висока чиста процентна маржа із запасом може покрити ці витрати.

Чистий комісійний дохід залишається пригніченим, чистий торговий дохід скорочується

Пожвавлення споживання та відповідне зростання обсягів платіжних операцій всередині країни сприяло збільшенню чистого комісійного доходу. Обсяги ж карткових операцій за кордоном цього року порівняно з IV кварталом минулого року дещо знизилися, звузивши базу для отримання доходу. Нижчі за довоєнні тарифи на карткові платежі також пригнічують його зростання. Тож темпи нарощення комісійного доходу досить повільні. За перші чотири місяці року він зріс на 6.4% порівняно з відповідним періодом минулого року. Відносно чистих

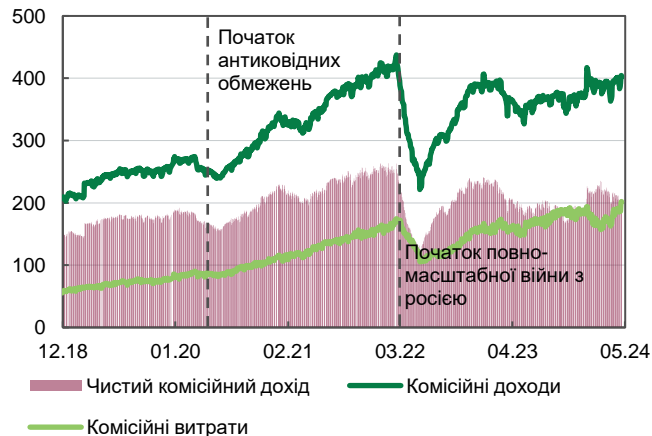
Графік 3.5.7. Вартість кредитного ризику (CoR)

* Відрахування в резерви під кредити за відповідний період / Чистий кредитний портфель.

Джерело: НБУ.

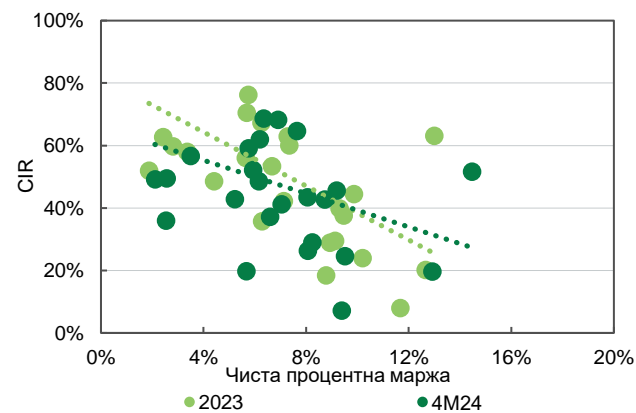
Графік 3.5.8. Комісійні доходи та витрати банків за день*, млн грн

* За денними балансами, 60-денна середня плинна.

Джерело: НБУ.

Графік 3.5.9. Операційна ефективність 25 найбільших банків

Джерело: НБУ.

активів банки втратили понад третину дохідності від комісій порівняно з результатами 2021 року. Роль комісій у загальних банківських доходах із часом слабне, їхній обсяг нині покриває близько половини адміністративних витрат. Прибуток банків від купівлі-продажу валюти скоротився на третину в річному обчисленні внаслідок звуження курсових спредів. Його частка в операційному доході банків скоротилася до довоєнного рівня – близько 5%.

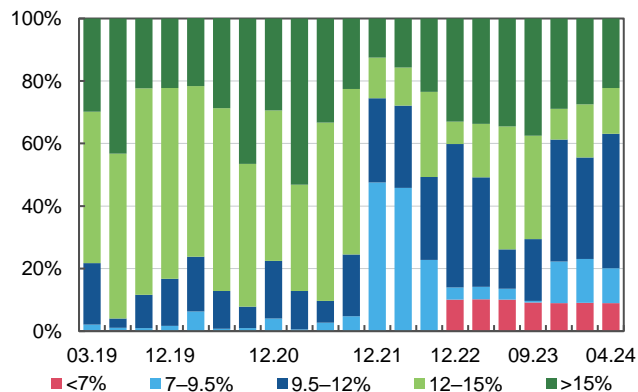
Операційні витрати зростають без загроз для операційної ефективності

Банки відновлюють операційні витрати після кризової економії минулих років – вони зросли на 13.4% за чотири місяці року відносно аналогічного періоду торік. Однак фінустанови залишаються виваженими: середнє співвідношення операційних витрат та операційних доходів (показник CIR) усе ще нижче за 40%, а медіанне значення – близько 60%. Динаміка адміністративних витрат передусім визначалася зростанням витрат на оплату праці через брак персоналу та конкуренцію за кваліфікованих працівників. З початку 2022 року платоспроможні банки втратили майже п'яту частину персоналу. Натомість середній розмір заробітної плати в секторі за цей час суттєво зріс. Якість людського капіталу в секторі банки називають серед найбільших джерел системних ризиків, тож очікувано підвищуватимуть витрати на персонал і надалі. Фінустанови також інвестували в основні засоби та нематеріальні активи, зокрема для модернізації платіжної інфраструктури та розвитку онлайн-послуг, а також підтримки безперебійної роботи відділень під час відключень електроенергії. Хоча потреби на підтримання та розвиток бізнесу зростають, поточна висока рентабельність гарантує прибутковість банків навіть за умови подальшого збільшення витрат.

3.6. Ризик достатності капіталу

Прибутковість банків підтримує їхній капітал, співвідношення власних коштів банків та чистих активів відновлюється після шоку першого року війни. Це створює сприятливі умови для подальшого вдосконалення вимог до достатності капіталу. Із серпня капіталом будуть покриватися всі ключові ризики: кредитний, ринковий та операційний. Крім того, починає діяти нова структура капіталу. Національний банк запропонував перехідний період для цих новацій для поетапного виконання банками нових нормативів та збереження спроможності нарощувати кредитний портфель. Наступного року Національний банк проведе оцінку стійкості, у тому числі за несприятливим сценарієм, за результатами якої буде розроблено план впровадження подальших вимог до капіталу.

Графік 3.6.1. Розподіл нормативів достатності основного капіталу за часткою активів банків

Джерело: НБУ.

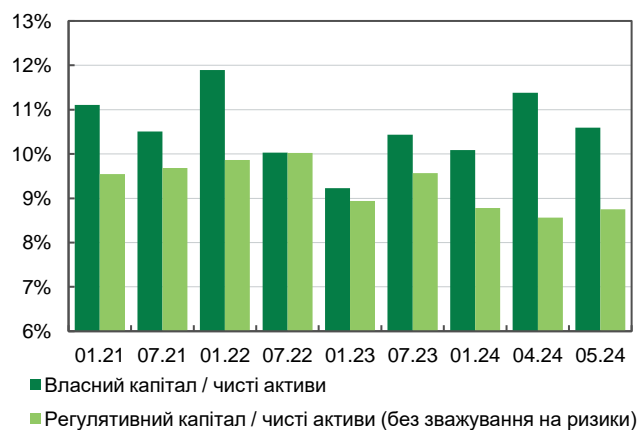
Капітал зростає і покриває дедалі більші обсяги ризиків

Достатність регулятивного капіталу українських банків залишається високою, у середньому вона більш як вдвічі перевищує мінімальні вимоги. Запас капіталу постійно поповнюється прибутками фінустанов. Ті зберігають високу рентабельність, тоді як розподіл прибутків тимчасово заборонений. Співвідношення власного капіталу та чистих активів банків перевищує 10%, майже відновившись після падіння кризового 2022 року. Нарощення капіталу відбувається стрімко, попри суттєве зростання податкового навантаження: оподаткування прибутку за ставкою 50% торік та 25% надалі. Тож банки мають достатньо власних коштів для покриття ризиків діяльності, та ще й нарощують їх запас.

Прибутковість банків створює передумови для подальшого запровадження вимог до достатності капіталу відповідно до норм ЄС. Так, із початку року банки враховують 100% розміру операційного ризику під час розрахунку потреби в капіталі. Із травня після трирічної паузи вони оновили розрахунок розміру цього ризику на основі актуальної фінансової звітності. Через сукупну дію цих двох факторів оцінена потреба в капіталі банків під операційний ризик зросла в чотири рази порівняно з показниками кінця 2023 року. Його частка в еквіваленті загальних ризикозважених активів банків наблизилася до третини. Із серпня будуть розширені вимоги до розрахунку розміру капіталу для покриття ринкового ризику. Зараз у нормативах достатності враховується тільки одна його складова – валютний ризик. За результатами тестових розрахунків визначено, що врахування усіх складових ринкового ризику підвищить потребу в капіталі приблизно на третину відносно нинішнього розміру валютного ризику. Таким чином, частка ринкового ризику в еквіваленті загальних ризикозважених активів, у середньому лише дещо перевищуватиме 10%. Врешті найбільшою є потреба в капіталі під кредитні ризики – їхня частка зараз дещо перевищує 60%. Незначні зміни до підходів з розрахунку ваг кредитного ризику планується запровадити наступного року, однак, як очікується, це не позначиться на потребі в капіталі. Тож вимоги до ризикозважених активів в Україні надалі відповідатимуть європейським.

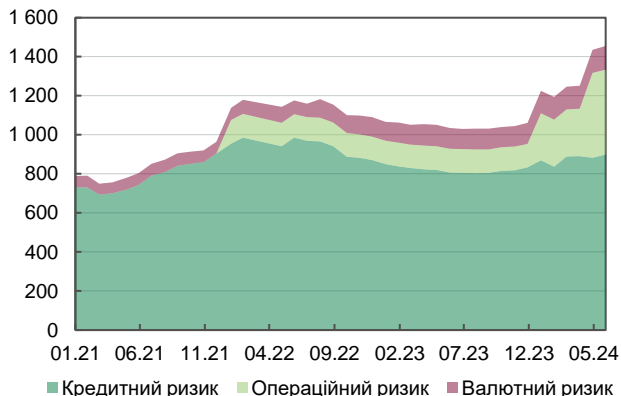
Посилення вимог до оцінки ризиків підвищує стійкість банків до несприятливих подій. Адже фінустанови утримуватимуть більше капіталу на покриття неочікуваних збитків, передусім від можливої реалізації трьох ключових ризиків: кредитного, операційного та ринкового. Водночас технічно рівень достатності капіталу

Графік 3.6.2. Співвідношення капіталу та чистих активів банків

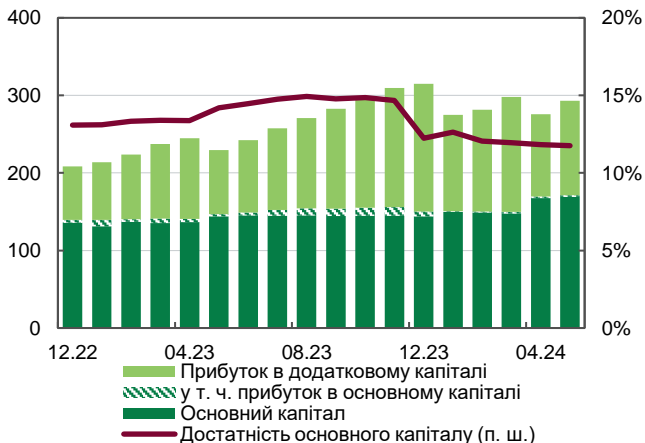
Джерело: НБУ.

Графік 3.6.3. Еквівалент зв'язаних за ризиками активів банків, млрд грн

Джерело: НБУ.

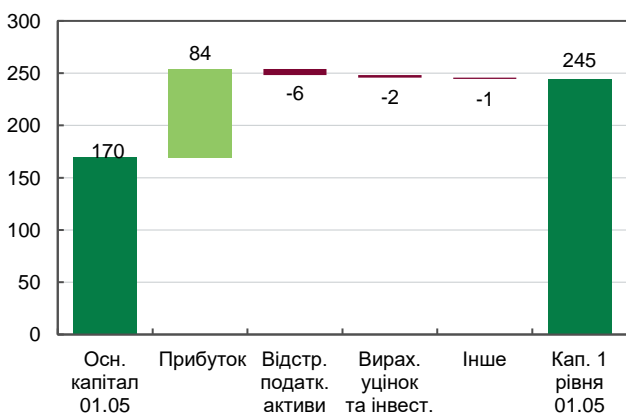
Графік 3.6.4. Основний капітал та розподіл прибутків банків між рівнями капіталу, млрд грн

Прибутки на графіку включаються до додаткового капіталу в межах загального обмеження його розміру 100% основного капіталу.

Джерело: НБУ.

Графік 3.6.5. Перехід елементів основного капіталу у капітал першого рівня внаслідок впровадження нової структури, млрд грн

Джерело: НБУ.

банків знижується з огляду на підвищення знаменника показника. Однак усі банки, крім одного, надалі виконують мінімальні вимоги. Укресімбанк, що порушує нормативи достатності капіталу ще з 2022 року, склав та виконує програму капіталізації для приведення своїх показників до мінімальних вимог відповідно до строків, передбачених оцінкою стійкості (див. [Особливості оцінки стійкості банків у 2023 році](#), ЗФС, червень 2023 року).

Перехід на нову структуру капіталу підсилить спроможність банків нарощувати кредити

На черзі також зміна вимог до розрахунку обсягу регулятивного капіталу і його структури. Із серпня цього року банки перейдуть на трирівневу структуру капіталу відповідно до норм ЄС (див. [Реформування стандартів капіталу та ліквідності](#), ЗФС, грудень 2017 року). Після змін капітал поділятиметься на три складові замість двох: основний капітал першого рівня, додатковий капітал першого рівня та капітал другого рівня. Для кожного із рівнів капіталу буде встановлено окрему вимогу до достатності: 5.625%, 7.5% та 10% відповідно. Таким чином, вимоги до достатності загального регулятивного капіталу буде збережено.

Зміни призведуть до перерозподілу складових капіталу між його рівнями. Найякісніша складова капіталу – основний капітал першого рівня, найближчим відповідником якого є нинішній основний капітал, значно зросте в банків усіх груп. Передусім цьому сприятиме можливість урахування прибутків (за винятком тих, які банк планує розподілити через дивіденди) у цій складовій. Зараз прибутки переважно є частиною додаткового капіталу. Урахування прибутку компенсує ефекти зниження капіталу від інших новацій. Ключові з них – це вирахування з основного капіталу першого рівня податкових активів та уцінок цінних паперів.

Щоб банки мали достатній час для накопичення прибутку й більш легкого виконання оновлених вимог, НБУ запропонував перехідні норми, ключові з яких:

- поетапний графік досягнення нормативу достатності регулятивного капіталу 10% до 1 липня 2025 року;
- включення проміжних прибутків 2024 року без огляду аудитором фінансової звітності та погодження НБУ.

Такі заходи зберігають і навіть збільшують спроможність банків нарощувати кредитний портфель. Навіть у разі порушення вимог банки зможуть подати план капіталізації. Якщо його буде виконано, до банків не застосовуватимуться заходи впливу.

Гармонізація вимог до капіталу з європейськими триватиме

Попри значний поступ у запровадженні вимог до капіталу, залишається низка елементів, що потребуватимуть урахування з часом. Передусім належить розробити вимоги до покриття капіталом кредитного ризику контрагента (CCR) та коригування кредитного ризику контрагента (CVA). Проте з урахуванням незначних обсягів вкладень банків у похідні інструменти НБУ не

Таблиця 3. Пріоритетність напрямів використання накопичених прибутків банків

Порядок пріоритетності:	
1	Покриття неочікуваних втрат від ризиків, що реалізуються під час війни.
2	Виконання відтермінованих вимог до покриття капіталом ризиків: <ul style="list-style-type: none"> ▪ операційного ризику в повній мірі (запроваджено); ▪ ринкового ризику (очікується запровадження вимог із серпня 2024 року); ▪ 100% ваг ризику за валютними ОВДП (зараз з урахуванням коригуючих коефіцієнтів вага ризику становить 50%).
3	Виконання нових норм, затвердження яких планується у 2024–2025 роках, зокрема: <ul style="list-style-type: none"> ▪ оновленої структури регулятивного капіталу (заплановано із серпня 2024 року); ▪ оновлених ваг кредитного ризику окремих активів; ▪ коефіцієнта левериджу.
4	Формування буфера консервації капіталу та буфера системної важливості.
5	Розподіл дивідендів.

Джерело: НБУ.

очікує значного впливу цих вимог на достатність капіталу. Крім того, усе ще розробляються підходи до встановлення додаткових вимог до капіталу за результатами наглядової оцінки (Pillar II). Зрештою надалі планується активація буферів консервації капіталу та системної важливості.

Мінімальні вимоги до достатності капіталу в Україні вищі за чинні в ЄС (наприклад, 10% для регулятивного капіталу порівняно з 8%). Доки вимоги до достатності капіталу не включають усіх передбачених законодавством ЄС компонентів і діють певні тимчасові пом'якшення, такий підхід зберігатиметься. Це виправдано, зокрема, підвищеними ризиками для банків в умовах війни. Надалі після активації та формування банками буферів капіталу мінімальний рівень нормативів капіталу, ймовірно, буде переглянуто, а обмеження на розподіл дивідендів можна буде послабити або скасувати.

Врешті планується запровадити коефіцієнт левериджу. Він відображає відношення капіталу першого рівня до всіх активів та позабалансових зобов'язань. Ця вимога забезпечить наявність капіталу на покриття інших ризиків, ніж ураховані в мінімальних вимогах до достатності капіталу.

Нові вимоги до капіталу підсилять стійкість банків

Найліпший спосіб оцінити достатність капіталу банків для покриття неочікуваних збитків у кризових умовах – це стрес-тестування. Після паузи поточного року НБУ планує у 2025 році провести чергове стрес-тестування. Воно включатиме оцінку фінансової стійкості банків як за базовим, так і несприятливим макроекономічним сценаріями, а оцінку якості активів проводитимуть аудиторі. Результати оцінювання дадуть змогу визначити оптимальний час для подальшого впровадження регуляторних вимог.

Вставка 4. Як банки України оцінюють кліматичні ризики

Повоєнна відбудова України буде значною мірою “зеленою” – це узгоджується з підходами донорів та нормами ЄС. Зміни очікують і на фінансовий сектор. Банки України усвідомлюють вплив кліматичних ризиків, проте поки перебувають на ранній стадії врахування їх у системах ризик-менеджменту.

Зміни клімату суттєво позначаються на економіці

Вже понад двадцять років минуло з часу [спільної публікації ООН та низки провідних світових фінустанов](#), у якій було привернуто увагу до важливості екологічних, соціальних та управлінських (ESG) аспектів у діяльності фінустанов. Серед цих аспектів вплив клімату на фінансові ринки – чи не найбільш дискутований та досліджений відтоді. Кліматичні ризики – це ймовірність фінансових втрат внаслідок змін клімату. Згідно із підходом, погодженим у 2016 році на рівні G20, кліматичні ризики поділяють на фізичні ризики та ризики переходу. Цієї класифікації дотримується Базельський комітет. Фізичні ризики – потенційні шкода та втрати, викликані безпосередніми впливом змін клімату, наприклад, природними лихами. Ризики переходу – це загроза втрат для економічних агентів або недоотримання доходів ними через необхідність пристосуватися до змін клімату або переходу до екологічнішої економіки. Наприклад, ризики переходу виникають через встановлення обмежень для певних видів діяльності або ж запровадження податків на неекологічні виробництва. Кліматичні ризики загрожують діяльності як самих фінустанов, так і їхніх контрагентів. У другому випадку кліматичні ризики [посилюватимуть класичні фінансові ризики](#), як-от кредитний або ринковий.

Норми ЄС – дороговказ для управління кліматичними ризиками в Україні

З огляду на значний вплив кліматичних ризиків на економіку вони постійно перебувають у центрі уваги ЄС та багатьох МФО. У 2019 році в ЄС було проголошено Європейський зелений курс. Він відобразив узгоджене розуміння шкоди кліматичних змін та шляхів її нейтралізації, зокрема через обмеження шкідливих виробництв. Прямої заборони фінансувати певні галузі немає, хоча банки можуть визначати власні переліки небажаних для кредитування виробництв. Для цього була затверджена класифікація екологічно шкідливих та сприятливих видів діяльності – таксономія сталих видів діяльності. Фінустанови також долучаються до зеленого курсу. Регулятори вимагають від них збирати та розкривати інформацію про екологічний профіль своїх клієнтів та продуктів. Крім того, ЄЦБ та ЕВА надали банкам ЄС настанови з оцінки, моніторингу та управління кліматичними ризиками. ЄЦБ готується штрафувати банки за неналежну оцінку кліматичних ризиків. На рівні ЄС розвиваються інструменти вимірювання кліматичних ризиків, включно зі стрес-тестами. Підходи ЄС до управління кліматичними ризиками є дороговказом для України як країни-кандидата.

Україна робитиме кроки з “озеленення” економіки

Україна вже приєдналася до багатьох міжнародних ініціатив із протидії змінам клімату. У межах програми фінансової допомоги від ЄС Ukraine Facility Україна має інтегрувати екологічні елементи в реформи у сфері

енергетики, сільського господарства, малого та середнього бізнесу та реалізувати заходи для зеленого переходу. Здійснення цих реформ розблокує значні обсяги фінансової підтримки і допоможе наблизити українські виробництва та практику управління кліматичними ризиками до кращих європейських стандартів. Ukraine Facility передбачає не лише загальні зобов'язання, але і конкретні кроки із чіткими часовими горизонтами їх виконання. З цієї метою найближчим часом Фонд розвитку підприємництва та Фонд часткового гарантування кредитів у сільському господарстві, які реалізують державні програми підтримки кредитування, планують запровадити вимоги до дотримання ESG-стандартів банками – учасниками програм. Це потребує швидкої підготовки таких стандартів з урахуванням досвіду ЄС та самих банків. Надалі уряд за прикладом ЄС повинен відігравати провідну роль у сприянні зеленому переходу. Зокрема, необхідно затвердити таксономію, вимоги до звітності підприємств, заходи стимулювання зелених виробництв.

Українські банки усвідомлюють вплив кліматичних ризиків на їхню діяльність

В Україні нині немає окремих регуляторних вимог до банків з управління кліматичними ризиками. Розвиваючи цю функцію, фінустанови мають керуватися загальними вимогами до побудови системи управління ризиками. Низка банків вже сформулювала власну політику в цій сфері та вбудувала її у загальну систему управління ризиками. Це підтвердили результати проведеного НБУ у квітні опитування 33 найбільших банків про їхні підходи до управління кліматичними ризиками.

Графік В.4.1. Частка опитаних банків, які зазначили про вплив кліматичних ризиків на вказані аспекти їхньої діяльності

Джерело: опитування банків.

Майже три чверті опитаних банків зазначили, що зміни клімату вже зараз впливають на їхню діяльність (згідно з іншим опитуванням, [про системні ризики фінсектору](#), близько третини фінустанов вважає кліматичні ризики високими чи середніми). Банки очікують, що вплив як фізичних ризиків, так і ризиків переходу зберігатиметься

у середньостроковій перспективі. Найбільше фінустанов відзначають вплив кліматичних ризиків на якість кредитного портфеля та вартість застави. Близько половини опитаних вважає, що кліматичні ризики позначаються на попиті на фінансові послуги, більшою мірою на нього впливають ризики переходу. Третина банків-респондентів фіксує вплив змін клімату на їхню майно та безперервність діяльності вже в короткостроковій перспективі, передусім через фізичні ризики. Фінустанови також усвідомлюють можливий негативний вплив кліматичних ризиків на їхню репутацію та комплаєнс, адже надалі законодавство та регуляторні вимоги в цій сфері посилюватимуться.

Серед опитаних банків близько десятка найбільше просунулись в управлінні кліматичними ризиками. Більшість із них – банки міжнародних груп, для яких стимулом до глибшого аналізу кліматичних ризиків є політика материнських банків, розроблена на вимогу регуляторів відповідних юрисдикцій. Банки-лідери вже впровадили в практику кліматичний ризик-менеджмент із трьома лініями захисту, інтегрують ці ризики в оцінки інших видів ризиків. Дві фінустанови визначають кліматичні ризики як суттєві для себе. Найчастіше кліматичні ризики оцінюються як елементи кредитного та операційного ризиків. Третина опитаних банків створила підрозділи, які опікуються кліматичними ризиками.

Графік В.4.2. Частка опитаних банків, які зазначили про врахування кліматичних ризиків у системі ризик-менеджменту

Джерело: опитування банків.

Найчастіше банки аналізують кліматичні ризики у процесі оцінки кредитного ризику

Приблизно п'ята частина опитаних встановила кліматично стійкі цілі кредитування – певний бажаний відсоток сталих проєктів у портфелі. Вже зараз під час кредитування ці банки здійснюють “кліматичний скоринг” клієнтів. Великі компанії, зокрема ті, що працюють на зовнішніх ринках або із зовнішніми контрагентами, самі зацікавлені в дотриманні ESG-стандартів. Тож вони можуть надавати банкам якісну інформацію для скорингу. Дрібнішим клієнтам часто потрібна підтримка. Це стимулює банки наймати експертів з оцінки кліматичних ризиків.

Під час кліматичного скорингу передусім перевіряється, чи вид діяльності клієнта не потрапляє до визначеного

банком переліку виключень – видів діяльності, які шкодять довкіллю. До таких видів може належати, наприклад, вирубка лісів, виробництво азбесту та торгівля рослинами і тваринами під загрозою зникнення. Третина опитаних банків має власні списки виключень. Клієнту, який потрапив до такого списку, буде відмовлено в кредиті. Позичальникам з високим рівнем кліматичного ризику фінустанови пропонують заходи з його зменшення надалі.

Водночас про повноцінну інтеграцію кліматичних ризиків у кредитні рішення поки не йдеться: фінустанови майже не враховують впливу кліматичних ризиків у параметрах кредитного ризику, як-от ймовірність дефолту, вартість або ліквідність застави. Відповідно “зеленість” позичальника рідко впливає на кредитні умови, зокрема відсоткові ставки. Менше третини опитаних банків пропонує хоч якісь “зелені” продукти – особливі умови фінансування для сталих виробництв. Водночас половина банків вбачає потенційні нові можливості від кліматичних змін, зокрема через розвиток “зелених” продуктів для позичальників, що бажають зменшити “вуглецевий слід”, у майбутньому.

Таблиця 4. Врахування кліматичних ризиків у кредитному процесі, частка опитаних банків

Процес	Юридичні особи (%)	Фізичні особи (%)
Схвалення кредиту	39%	3%
Регулярний перегляд кредиту (credit review)	15%	-
Встановлення процентної ставки	3%	-
Оцінювання PD або LGD	-	-
Оцінювання прийнятності забезпечення	6%	3%
Оцінювання вартості забезпечення	9%	3%

Джерело: опитування банків.

Кліматичні ризики також враховуються в контексті операційних ризиків

Чверть опитаних банків вимірює свій “вуглецевий слід” – вплив діяльності фінустанови на кліматичні зміни. Більшість обмежується оцінкою безпосереднього впливу на довкілля своєї операційної діяльності: рівня викидів, які вони самі продукують, наприклад, використовуючи авто та генератори, або ж які утворюються внаслідок генерації енергії, яку споживає банк. Половина респондентів зазначила, що вони здійснюють заходи для зниження свого “вуглецевого сліду”: наприклад, зменшують використання паперу, переходять на електрокари, системи автоматичного освітлення, переобладнують будівлі. Разом з тим кліматичні ризики банки вважають джерелом операційного ризику. Половина опитаних банків включила пов'язані з фізичними кліматичними ризиками події до плану забезпечення безперервності діяльності. Крім того, майже чверть респондентів страхується від фізичних ризиків. Деякі банки навіть включили кліматичні ризики до ICAAP саме як елемент операційного ризику. Подекуди кліматичні ризики, на думку банків, можуть впливати на ризик ліквідності. Окремі банки очікують впливу змін клімату на вартість фондування в короткостроковій перспективі. У систему управління ринковим ризиком кліматичні фактори ще не інтегровані.

Рекомендації

Щоб забезпечити фінансову стабільність у складних умовах воєнного часу, потрібні злагоджені зусилля та тісна координація дій усіх учасників фінансового ринку: банків, небанківських фінансових установ, Національного банку та інших регуляторів ринку, а також дієва взаємодія державних інституцій. Національний банк пропонує державним органам і фінансовим установам свої рекомендації та оприлюднює власні пріоритети на найближчий час.

Рекомендації державним інституціям

Зберігати динаміку реформ, передбачених домовленостями з ЄС, МВФ, іншими донорами і партнерами

В умовах тривалої війни надходження зовнішнього фінансування залишається запорукою макроекономічної стабільності. Завдяки спільним діям державних інституцій Україна без затримок пройшла чотири перегляди програми співпраці з МВФ. Розпочалася імплементація програми Ukraine Facility з ЄС. Подальша імплементація визначених програмами реформ сприятиме надходженню необхідних фінансових ресурсів у країну, а також створюватиме підґрунтя для європейської інтеграції та повоєнного розвитку.

Ухвалити потрібні для фінансового сектору закони

Передусім йдеться про законопроект № 11043, спрямований на вдосконалення регулювання на ринках фінансових послуг. Основними нововведеннями проєкту є:

- дозвіл фінансовим компаніям, ломбардам та кредитним спілкам надавати платіжні послуги на підставі наявних ліцензій, без отримання окремої ліцензії на надання фінансових платіжних послуг;
- право НБУ встановлювати вимоги до достатності, складових та розрахунку регулятивного капіталу небанківських надавачів платіжних послуг;
- запровадження дистанційних інспекційних перевірок.

Реалізувати стратегію з розвитку кредитування

У червні Рада з фінансової стабільності схвалила Стратегію з розвитку кредитування, що була розроблена НБУ спільно з Міністерством фінансів та Міністерством економіки. Вона містить перелік необхідних кроків з боку державних інституцій, які сприятимуть поживленню кредитування та стійкому відновленню економіки. Стратегія має два фокуси: активізація кредитування в умовах війни та розвиток інфраструктури кредитного ринку для його довгострокового зростання. Документ визначає перелік пріоритетних в умовах воєнного стану напрямів кредитування – оборонно-промислового та енергетичного комплексів, переробної промисловості, а також проєктів на деокупованих і наближених до фронту територіях – “територіях стійкості”. Складовою стратегії є план заходів для сприяння врегулюванню непрацюючих кредитів. Розроблення стратегії передбачене Меморандумом із МВФ.

Надалі посилювати фокус державних програм підтримки кредитування для розширення стимулів несубсидійованого кредитування

За час дії державної програми підтримки “Доступні кредити 5-7-9%” її масштаб перевищив можливості держбюджету, через що виник значний борг перед банками. У квітні уряд обмежив розмір кредитів на поповнення обігових коштів та знизив маржу банків – учасників програми. Однак запроваджених змін недостатньо для збалансування потреб програми із запланованим на неї бюджетом. Тож програма потребує подальших змін, зокрема фокусування на інвестиційних проєктах, обмеження кредитування на поповнення обігових коштів лише окремим категоріям клієнтів, контролю розміру портфеля.

Державна підтримка також визначає кредитування в іпотечному сегменті. Однак широкий доступ до програми “єОселя” ускладнює запровадження банками власних іпотечних продуктів поза нею. Тож надалі дизайн програми має коригуватися.

Рекомендації фінансовим установам

Банкам адаптуватися до нових правил розрахунку достатності капіталу та управління непрацюючими активами

Національний банк надалі приводить вимоги до банків у відповідність до європейських стандартів. Із серпня впроваджуються нові вимоги до структури регулятивного капіталу, покриття капіталом ринкового ризику та оновлені нормативи достатності капіталу. Нещодавно банкам запропоновано нові перехідні норми, ключовими з яких є:

- поетапний графік досягнення мінімального значення нормативу достатності регулятивного капіталу – рівень 10% має бути забезпечено до 1 липня 2025 року;
- право включати проміжний прибуток 2024 року до основного капіталу першого рівня без попереднього погодження Національним банком та огляду аудитора.

Ці норми гарантують комфортне виконання банками оновлених вимог без зниження їхньої спроможності кредитувати економіку.

Також із наступного року банкам необхідно буде визначати непрацюючі та потенційно проблемні кредити з урахуванням нововведень.

Надавачам небанківських фінансових послуг забезпечити виконання вимог регулятора, зокрема:

- страховикам до кінця червня виконати вимоги до капіталу платоспроможності й мінімального капіталу з урахуванням оновлених критеріїв прийнятності активів. У липні страховикам також необхідно подати до НБУ детальний звіт про методи та результати аналізу аудитором якості активів. Мета звіту – підвищення впевненості в належній якості активів страховиків;
- кредитним спілкам до початку липня привести внутрішні положення у відповідність до оновлених пруденційних вимог до капіталу та ліквідності. Повний перехід до виконання нових вимог відбудеться з початку наступного року;
- фінансовим компаніям до початку липня виконати вимоги до достатності власного капіталу, мінімальний розмір якого визначається з урахуванням видів та кількості послуг фінансової компанії, а також норматив левериджу;
- фінансовим компаніям та кредитним спілкам, які з липня набудуть статусу учасників Кредитного реєстру, забезпечити обмін інформацією про стан обслуговування кредитів в інших фінустановах;
- усім надавачам небанківських фінансових послуг до 27 липня забезпечити подання регуляторної звітності за суттєво оновленими вимогами.

Пріоритети Національного банку

Забезпечити проведення оцінки стійкості банківського сектору наступного року та надалі імплементувати регуляторні стандарти ЄС

З 2025 року НБУ планує повернутися до традиційної оцінки стійкості банківського сектору, яка передбачатиме залучення зовнішніх аудиторів до перевірки якості активів та включатиме стрес-тестування за базовим і несприятливим сценаріями. Результати оцінки стійкості стануть основою рішень про подальше впровадження регуляторних вимог, що відповідають європейським стандартам. Серед запланованих надалі нововведень – впровадження коефіцієнта левериджу, буферів системної важливості та консервації капіталу. Імплементация цих змін забезпечить достатній капітал банків для покриття ризиків в умовах воєнного стану та підготовки до євроінтеграції.

Продовжити роботу над створенням системи страхування воєнних ризиків

НБУ разом із Міністерством економіки та Міністерством фінансів завершує підготовку законопроекту про створення системи страхування воєнних ризиків. Запропонована модель передбачає поетапне запровадження обов'язкового страхування різних категорій об'єктів та додаткове покриття ризиків за добровільним страхуванням. Модель передбачає участь локальних страховиків, міжнародних перестраховиків та новоствореного державного агентства (або іншої установи, визначеної за результатами обговорень). Вона має забезпечити захист широкого кола суб'єктів економіки від прямих "воєнних" втрат, а отже, сприяти залученню інвестицій для розвитку економіки.

Абревіатури та скорочення

У звіті дані наведено для банків, платоспроможних станом на 1 червня 2024 року, якщо не зазначено інше.

Повномасштабна війна / вторгнення	Широкомасштабна війна росії проти України з 24 лютого 2022 року		кредитного ризику за активними банківськими операціями”
Довоєнний	До повномасштабного вторгнення	Положення № 97	Постанова Правління Національного банку України від 18.07.2019 № 97 (зі змінами)
ВВП	Валовий внутрішній продукт		
ВЛА	Високоліквідні активи	ПДФО	Податок на доходи фізичних осіб
Держбанки	Банки з державною часткою	ПФУ	Пенсійний фонд України
“5-7-9%”	Державна програма “Доступні кредити 5-7-9%”	СГ	Суб’єкти господарювання
ДКСУ	Державна казначейська служба України	США	Сполучені Штати Америки
ДССУ	Державна служба статистики України	ТЦ	Торговельні центри
e/e	Електроенергія	ФГВФО	Фонд гарантування вкладів фізичних осіб
ЄБРР	Європейський банк реконструкції та розвитку	ФДМУ	Фонд державного майна України
ЄІБ	Європейський інвестиційний банк	Фінустанова	Фінансова установа
ЄС	Європейський Союз	Фізособа	Фізична особа
ЄСВ	Єдиний соціальний внесок	ФОП	Фізична особа-підприємець
ЄЦБ	Європейський центральний банк	ФРП	Фонд розвитку підприємництва
ЖКП	Житлово-комунальні послуги	УФЖК, Укрфінжитло	Українська фінансова житлова компанія
ЗФС	Звіт про фінансову стабільність		
ІСЦ	Індекс споживчих цін	AQR	Asset Quality Review
МВФ	Міжнародний валютний фонд	CIR	Cost-to-income ratio
Мін’юст	Міністерство юстиції України	CoR	Cost of risk
МОМ	Міжнародна організація міграції	CRR	Capital Requirements Regulation (EU) No. 575/2013
МСП	Малі та середні підприємства	DSTI	Debt service-to-income
МСФЗ	Міжнародні стандарти фінансової звітності	EBIT	Earnings before interest and taxes
МФО	Міжнародна фінансова організація	EBITDA	Earnings before interest, taxes, depreciation and amortization
НБУ, Національний банк	Національний банк України	G7	“Група семи”
НБФУ	Небанківські фінансові установи	G20	“Група двадцяти”
НКЦПФР	Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку	ICAAP	Internal capital adequacy assessment process
НФК	Нефінансова корпорація	LCR	Liquidity coverage ratio
ОВДП	Облігації внутрішньої державної позики	LGD	Loss given default
ОПЕК	Організація країн-виробників нафти	LTV	Loan-to-value
Положення № 351	Постанова Правління НБУ від 30 липня 2016 року № 351 “Про затвердження Положення про визначення банками України розміру	NPL	Non-performing loan
		PD	Probability of default
		ROE	Return on equity
		UIRD	Ukrainian Index of Retail Deposit Rates
тис.	тисяча		у річному вимірі, річна зміна,
млн	мільйон	p/p	до відповідного періоду попереднього року
млрд	мільярд	кв. м	квадратні метри
грн	гривня	М, міс.	місяць
дол.	долар США	п. ш.	права шкала
дол. екв.	у доларовому еквіваленті	шт.	штук
в. п.	відсотковий пункт		